

TARTALOM

A Kozma Sándor Pályázat díjazott tanulmányaiból

DR. MARTON SZILÁRD:

A bírósági és ügyészségi jogkörben okozott kárért való felelősség szabályai a Polgári Törvénykönyvben

Szakmai tanulmányok

DR. PARTI KATALIN:

Ügyészség, rendőrség, gyámhatóság – érintkezési pontok, problémák, hiányosságok a családon belüli erőszak kezelésében

DR. VOKÓ GYÖRGY:

A bánásmóddal kapcsolatos fogvatartotti jogok érvényesülése a rendőrségi fogdákbán

DR. FAKÓ EDIT:

Diverzió a német büntetőeljárásban

Egyesületi hírek

DR. VENCZL LÁSZLÓ:

Rövid beszámoló a 2002. évi Kriminalexpo eseményeiről

Könyvek

SÜMEGINÉ DR. TÓTH PIROSKA:

Válogatás a szakirodalomból

**A BÍRÓSÁGI ÉS AZ ÜGYÉSZSÉGI JOGKÖRBEŒ OKOZOTT KÁRÉRT VALÓ
FELELŐSSÉG SZABÁLYAI A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYVBEN**

Bevezetés

A **felelősség** az emberi társadalom védekezése az érdekeivel ellentétes magatartásokkal szemben. A magatartást a társadalom minősíti, és ha érdekeivel ellentétesnek találja, akkor negatív értékeléssel látja el. Felelősség minden emberi társadalomban létezik.

A felelősség fogalmán belül a leglényegesebb elhatárolást erkölcsi és jogi felelősség között tehetjük. Az **erkölcsi** felelősségrevonás a társadalom elmarasztaló értékítéletét jelenti, melynek kinyilvánítására akkor kerül sor, ha erkölcsi normák megsértése következik be. **Jogi** felelősségrevonás esetén is kinyilvánítja a társadalom negatív értékítéletét, de nyomatékul azokhoz -mivel jogi normák megsértése történik- állami szervek által jogilag is kikényszeríthető jogkövetkezményeket fűz. Természetesen a felelősség fogalmán belül további elhatárolások is tehetők.

A **modern** demokratikus **társadalmak** felelősségi fajtái az alábbiak. Beszélhetünk egyrésztől **politikai** felelősségről, amely egy testület élén álló és politikai tisztséget betöltő személy esetében merülhet fel akkor, ha a testület döntéseit a társadalom negatívan értékeli. Igen közel áll a politikai felelősség az erkölcsi felelősséghez. A **gazdasági** életben a felelősség vagyoni természetű, a gazdasági kockázat vállalását jelenti. **Jogi** felelősség akkor keletkezik, ha egy jogalany a jogszabályban meghatározott társadalmi követelményeket nem teljesíti, megsérti azokat: a társadalom pedig a jogsértést eredményező magatartással szemben az erre illetékes szervei útján negatív értékítélet nyilvánít.

A jogi felelősség az egyes **jogágakban** differenciáltan jelenik meg, mert az áruviszonyok fejlődése a polgári jogi és a büntetőjogi felelősségi forma következetes szétválását eredményezte. A XIX. században az államigazgatási jogi felelősség, a XX. században pedig a munka- illetve szövetkezeti jogi felelősség -mint a polgári jogi felelősség speciális formájának- megjelenése következett be.

Az itt említett egyes felelősségi formák (típusok) közötti legdöntőbb különbség az, hogy a büntetőjogi, államigazgatási (szabálysértési) jogi, illetve a munkajogi felelősség döntően **szubjektívizált**, míg a polgári jogi felelősség mára -szubjektív elemeket is magában hordozó- **objektív** felelősséghez közelítő felelősségi formává vált.

Írásom további részében a polgári jogi felelősség speciális tényállásával, a **bírósági-ügyészségi jogkörben okozott kárért fennálló felelősséggel** kívánok foglalkozni, amely speciális felelősségi alakzatra vonatkozó szabályok megegyeznek a közigazgatási jogkörben okozott kárért fennálló felelősség szabályaival. Figyelemmel az utóbb írottakra, nem tekinthetek el az **alkalmazotti** felelősségre, valamint ezen belül a **közigazgatási** jogkörben okozott károkért fennálló felelősségre vonatkozó elméleti-gyakorlati kérdések ismertetésétől (természetesen a bírósági-ügyészségi jogkörben okozott károk nézőpontjából vizsgálva a jogterületet).

A polgári jogi felelősség (kártérítési felelősség) jellemzői

A **polgári jogi felelősséget** mindig egy felróhatóan elkövetett -társadalomra veszélyes- magatartás váltja ki, amely magatartás olyan minőségű és fokú, hogy az állam már nem tud eltekinteni az ellene való **védekezéstől**. Ilyen esetekben a társadalom által is elítélt (elítélendő) magatartásokat a törvényhozó jogellenesnek nyilvánítja, és államilag kikényszeríthető represszív szankciót fűz azokhoz. Az állami védekezés fő funkciója a megelőzés-nevelés.

Kártérítési felelősség esetén (amely fogalom alatt egyes szerzők a polgári jogi felelősségnek az egyik –a legfontosabb- ágát értik, mások a két fogalom közé egyenlőségjelet tesznek) a **megelőző-nevelő célzat** kiegészül a **reparációs céllal**, vagyis a jogellenes magatartás folytán előállt vagyoni hátrány kiegyenlítésének igényével.

A kártérítési felelősség -a polgári jogra általában jellemző módon- **vagyoni szankciót** alkalmaz. A vagyoni szankció fő szabály szerint az elszenvedett kárral egyenértékű, és a károsultat illeti meg. A büntetőjogban is találunk vagyoni szankciót, de az nem egyenlő mértékű az elszenvedett kárral, és nem is a károsultnak jár (pl. pénzbüntetés). Büntetőjog esetén a szankció mértéke főként a bűnösség fokához, valamint az elkövető vagyoni-jövedelmi helyzetéhez igazodik, és csak kisebb mértékben veszi figyelembe az okozott kárt.

A **polgári jogi (kártérítési) felelősség** szükségképpen **elemi** a jogellenes magatartással okozott kár (mint következmény), míg rendszerinti eleme a felróhatóság.

Polgári jog felelősség esetén -a büntetőjogtól eltérően- nincsenek taxatív meghatározott -kártérítést megalapozó- tényállások, hanem az **általános felelősségi alakzaton** kívül néhány **speciális alakzatot** határozott meg a jogalkotó, de úgy, hogy az általános felelősségi alakzat egyben a speciális alakzatok mögöttes szabályaként is szolgál.

A polgári jogi felelősség intézményének kialakulása

Az ősi társadalmakban természetesen nem beszélhetünk polgári jogi felelősségről. Az ősi társadalmak felelőssége a kifejtett magatartást nem értékelte, differenciálatlan és korlátlan **eredményfelelősség** volt. Az elszenvedett sérelmet vagy a sértett személy maga, vagy pedig a családja szabad belátása szerint, a **magánbosszú** eszközével megtorolhatta. A megtorlás lehetett testi természetű, de lehetett olyan vagyoni váltság is, amely a sérelmet okozó és a sérelmet elszenvedett személy megállapodásán alapult.

A jogintézmény fejlődését jelentette, amikor az ősi államszervezet a megtorlás mértékének meghatározásával korlátok közé szorította a magánbosszút. Ennek eszköze a **talio** volt, amely a megtorlás maximális mértékének meghatározásaként értékelendő (a szem elpusztításáért tehát az elkövető személy szemének, nem pedig például az életének elvétele járt). Tovább lépést jelentett a **vagyoni váltság tarifája**, amelyet az államszervezet határozott meg.

Nem szabad elfelednünk, hogy az **ősi vagyoni váltság** még nem azonosítható a későbbi polgári jogi kártérítési felelősséggel, hiszen a vagyoni váltság

eredményfelelősség volt, valamint vegyítette magában a kártérítés és a bírság elemeit.

A római jog **lex Aquiliája** a kártérítést a sértett érdekétől irányított magán deliktumként értelmezte. A **jusztiniánuszi kodifikáció** a lex Aquilia eredményfelelősségét a vétkesség fogalmával egészítette ki, vagyis ebben a korszakban kizárólag a szándékos károkozás -vagyoni károkozás esetén kivételként a gondatlan elkövetés is- minősülhetett csak deliktumnak.

A hűbéri kötöttségek megszűnése, az áruviszonyok és a **szabad vállalkozás kialakulása** nem csak a szerződéses szabadság, hanem a jogi biztonság megteremtését is igényelte, ezért igen jelentős fontosságú lett a polgári jogi felelősség kialakulása. A **liberálkapitalizmus** időszakában az alábbi fő lépések történtek a jogintézmény elvi kérdéseinek kimunkálásában:

- a./ a **vagyoni szankció** egyre inkább az okozott kárhoz igazodik;
- b./ egyes károkozástípusoknál a **vétkesség** a kártérítési felelősség elemévé vált, majd később általánosan is deklarált alapfeltételévé;
- c./ eltűnnek a taxatív felsorolt felelősségi tényállások, helyettük a **károkozás általános tilalma** jelenik meg (ez az ún. általános polgári jogi deliktum).

A fent írt vétkességi elv általánosan csak a liberálkapitalizmus időszakára jellemző kisipari termelés korában volt alkalmazható. A **XIX. század ipari forradalma** által megteremtett gazdasági fellendülés megnövelte a gépi termelést, és mind nagyobb teret hódított a közlekedés is. Növekedett ezáltal a veszélyforrások köre, valamint az okozott károk nagysága is, ami új szabályozási elveket igényelt.

Mindezek következményeképpen a **vétkességfogalom meggyengült**, és mindenekelőtt az üzemi és közlekedési balesetek területén háttérbe is szorult: az említett két területen az **objektív felelősség** vált jellemzővé, míg a polgári jog többi területén megmaradt a vétkességi elv, mint a polgári jogi felelősség alapfeltétele.

Mivel a veszélyforrások területe és az okozott károk nagysága egyre növekedett, a kárfizetésre kötelezettek (azaz a veszélyes üzemek működtetői) **beépítették a károkat** az üzemi költségeikbe. A károkat tehát végső soron a veszélyes üzemek által előállított termékeket megvásárlók (a szolgáltatásokat igénybe vevők) fizették meg, azaz a károkat -rejtett módon- elosztották a fogyasztók között.

A **biztosítások** megjelenésével a károk többé már nem a fogyasztók között oszlottak meg, hanem a hasonló veszélynek -a kártérítés fizetése veszélyének- kitett biztosítottak (potenciális károkozók) között. Ez utóbbi nevezzük nyílt kárelosztásnak.

Átalakulás figyelhető meg a vétkességi felelősség területén is, ugyanis a vétkességi elv szerepét -az objektív és szubjektív elemeket is magában hordozó- **felróhatóság** veszi át.

Magyar intézménytörténet

Hazai gyökerei csak kis számban voltak a kártérítési jognak, néhányat érdemes megemlíteni. Werbőczy István **Tripartituma** II. részének 45-48. címei a papi személyek, a káptalan és a konvent, a magánszemélyek, valamint az egyházi személyek tisztjei által okozott károk megtérítéséről rendelkeznek.

A modern értelemben vett kártérítési jogról csak a XIX. század második felében -az Osztrák Polgári Törvénykönyv mintájára- szerkesztett törvények megjelenését követően beszélhetünk. Az első ilyen törvény a **vaspályák** által okozott halál vagy testi sértés miatt való felelősségről szóló 1874. évi XVIII. törvénycikk volt, majd ezt követően az **ipari munkások balesetének** védelméről szóló 1893. évi XXVIII. törvénycikk. Ezen törvények az ipari üzemekre és a közlekedésre vonatkozó **objektív felelősségi elvű** hasonló külföldi törvényeknek feleltek meg.

Bár a német polgári törvénykönyv hatása alatt álló **1928. évi Magánjogi Törvény Tervezet** alapvetően a vétkességen alapuló felelősség talaján áll, mégis a bíró részére -méltányosságból- megadja annak a lehetőségét, hogy a károkozót vétkesség hiányában is a kár megtérítésére kötelezze.

Az 1945 utáni jogfejlődésünkben a polgári jogi felelősségből kiváló **munkajogi (szövetkezeti jogi) felelősség** megjelenése figyelhető meg. A Ptk. hatályba lépéséig a kártérítési jog a bírói gyakorlatra és törvénynél (törvényerejű rendeletnél) alacsonyabb szintű jogforrásokra épült. A Ptk. (1954. évi IV. törvény) kártérítési részének kidolgozása Eörsi Gyula nevéhez kötődik.

A hatályos kártérítési felelősség intézményének elhatárolása más jogágak felelősségi alakzatitól

a./ A polgári jogi felelősség **szükségképpen** elemei: jogellenesség, kár, okozati összefüggés; **rendszerinti** eleme a felróhatóság. Más jogágakban gyakorlatilag nincsen vétkesség nélküli felelősség. A polgári jog egyes felelősségi formáiban a vétkesség különböző fokozatai találhatóak meg (szubjektív-objektív stb.).

b./ Nincs polgári jogi felelősség **eredmény (kár)** nélkül. Ebből következik, hogy az előkészületnek, kísérletnek nincsen jogkövetkezménye.

c./ A joghátrány szempontjából a magatartás minősége közömbös: az alkalmazott joghátrány attól függ, hogy **milyen nagy az okozott kár**.

d./ Lehetséges, hogy nem a közvetlenül kárt okozó személynek, hanem más természetes személynek vagy szervezetnek kell helytállnia a károkozásért. A károkozó személy (alkalmazott) háttérben marad, helytállásra a szervezet (más személy) köteles (államigazgatási szerv, gondozó). Ezt nevezzük **mögöttes felelősségnek**.

e./ Lehetséges, hogy a polgári jogi felelősség jogkövetkezményei **két szakaszban** érvényesülnek: első lépcsőben a helytállásra kötelezett személy kielégíti a károsultat, míg a második lépcsőben megtörténik a károkozó és a helytállásra kötelezett közötti elszámolás.

f./ Polgári jogi felelősség esetén cél a **teljes kártérítés**, a szankciók mérséklése csak kivételes lehet.

g./ A szankció főszabály szerint **vagyoni természetű**. A nem vagyoni szankciók alkalmazására csak speciális területen és kivételesen kerülhet sor.

h./ A polgári jogi felelősség két fő területre oszlik, amely területek között nincs alá-fölérendeltségi viszony: **szerződésen kívüli** (deliktuális) és **szerződéses** (kontraktuális) felelősségre. A szerződéses károkozás feltételez egy szerződéses alapjogviszonyt, míg szerződésen kívüli károkozás esetén maga a károkozás keletkezteti a jogviszonyt a károkozó és a károsult között.

i./ A polgári jogi felelősség területén szerepe van a **méltányosságnak**, akár felelősségcsökkentő formában (a károkozó javára - Ptk. 339.§ (2) bek.), akár pedig felelősségalapító formában (a károsult javára - Ptk. 348.§).

j./ A domináns **reparációs** funkció mellett szerepet kap a **prevenciós** funkció is.

A kártérítésre vonatkozó általános szabályok

A kártérítési felelősséget szabályozó hatályos Ptk. a III. részének második címében -három fejezetben- a kártérítési felelősséget, egy fejezetben pedig a jogalap nélküli gazdagodást szabályozza.

A XXIX. fejezet a szerződéses és a szerződésen kívüli károkozás **általános** szabályait tartalmazza. Itt szerepel az általános ("vétkességi") felelősségi tényállás is. Írásom az említettek közül szinte kizárólag az általános tényállás elemzését tartalmazza. Nem szerepelnek írásomban a potenciális károkozás szabályai, a kizárólag a szerződéses károkozással összefüggő és a felelősség korlátozására - kizárására vonatkozó szabályok, a jogos védelemre és a többek által okozott kárra vonatkozó szabályok.

A XXX. fejezet a deliktuális felelősség kiemelt fontosságú alakzatait, az ún. **speciális kárfelelősségi tényállásokat** tartalmazza. Többek között itt kaptak helyet -az alkalmazotti és az államigazgatási kárszabályokra utalással- a **bírószági-ügyészségi jogkörben okozott kárfelelősségi** rendelkezések. Írásomban a speciális tényállások közül kizárólag a kiemelt felelősségi formával (Ptk. 348-349. §) foglalkozom.

Megjegyezendő, hogy a XXX. fejezet nem öleli fel az összes speciális kárfelelősségi tényállást, mert például a termékfelelősséget, a vad- és bányakárokat a jogalkotó külön törvényben szabályozza.

A XXXI. fejezet a felelősség módjára és a kártérítés mértékére vonatkozó szabályokat öleli fel. Írásom ezen fejezetet nem érinti.

A XXXII. fejezet -jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó- szabályainak elemzése nem képezi írásom tárgyát, de az ezen fejezetben foglaltak igazából nem is a polgári jogi felelősség témakörébe tartoznak.

Figyelemmel arra, hogy a bírósági-ügyészségi jogkörben okozott kárra vonatkozó speciális kártérítési tényállás **mögöttes szabályaként az általános kártérítési tényállás** szolgál, nem tekinthetünk el az általános szabályok ismertetésétől. Természetesen igyekszem azokat az általános szabályokat előtérbe helyezni, amelyek témánk szempontjából jelentősek lehetnek, illetve mellőzöm a téma szempontjából érdektelen szabályozás ismertetését.

Károkozás esetén a jogosulti oldalon álló károsult és a kötelezetti oldalon álló károkozó között egy **sajátos relatív szerkezetű jogviszony** jön létre. Ebben a jogviszonyban mind a károsultat, mind pedig a károkozót sajátos jogok illetik meg és sajátos kötelezettségek terhelik. A jogok és kötelezettségek összességét nevezzük a jogviszony tartalmának.

A **károsult jogosultsága** a teljes kártérítés követelése, vagyis az az igény, hogy a károkozó olyan helyzetet teremtsen a károsult vagyonában, mintha károkozás nem is történt volna. Ezzel szemben a károsult **kötelezettsége** -a kár megelőzése illetve enyhítése körében- a tőle elvárható magatartás tanúsítása. Igényérvényesítés esetén a károsultnak kell bizonyítania a károkozás tényét, a kár mértékét, valamint az okozati összefüggést a károkozó magatartás és annak eredménye között. A károsultnak kötelezettsége továbbá a maradvány (residuum) kiadása a károkozónak abban az esetben, ha a károsult a teljes kártérítéshez már hozzájutott.

A **károkozó jogosult** a károsult közrehatására hivatkozni, és követelheti a károsulttól a residuum kiadását. Ezzel szemben fő **kötelezettsége** a teljes kár megtérítése. Amennyiben a károsult nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, illetve ha a károkozó olyan magatartást tanúsított, amely nem volt jogellenes, akkor mindezek bizonyítása a károkozót terheli.

Mindezek után az általános kártérítési tényállás (Ptk. 339.§ (1) bek.) **törvényi tényállási elemeinek** ismertetése következik.

Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles a kárt megtéríteni. Csak akkor mentesül a károkozó a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

Ez a szabály nem csak a **szerződésen kívüli** (deliktualis) károkozás esetén irányadó, hanem fő szabály szerint a **szerződésszegéssel** okozott károkért való felelősségre is (Ptk. 318.§ (1) bek.). A fent írt törvényi tényállás alapján a kártérítési **felelősség előfeltételei** az alábbiak: a./ jogellenes magatartás, b./ kár, c./ okozati összefüggés a károkozó magatartása és az okozott kár között, valamint d./ felrőhatóság. Az első három előfeltétel nem csak az általános, hanem a speciális felelősségi alakzatoknál is meg kell, hogy valósuljon. A következőkben egyenként sorra venném a felelősség előfeltételeit.

Jogellenes magatartás

A büntetőjog taxatív megállapítja azon törvényi tényállásokat, amelyek megvalósítói büntetőjogi felelősséggel tartoznak. A polgári jog esetében ez nem így van, ugyanis a Ptk. egyetlen általános kártérítési tényállást állapít meg, amelyet alkalmazni kell minden olyan esetben, amikor nem valósul meg egy sem a speciális kártérítési tényállások közül. A speciális tényállások azonban viszonylag szűk alkalmazási körre terjednek ki és kis számúak. A polgári jog ugyanis azt a törvényi vélelmet állítja fel, hogy **minden károkozás jogellenes**, és csak bizonyos szűk körben állapít meg olyan eseteket, amikor a károkozás nem minősül jogellenesnek.

A fentiek szerint minden károkozás jogellenes, kivéve amit jogszabály jogszerűnek minősít. Nem szükséges az, hogy a magatartás valamilyen konkrét jogszabályhelybe ütközzék, mert tiltó rendelkezés hiányában is jogellenes a magatartás akkor, ha kárt okoz.

Attól függően, hogy a jogellenes magatartás vagyoni érdekeket vagy pedig személyhez fűződő jogokat sért, beszélhetünk **vagyoni és nem vagyoni kárról**. Mivel a Ptk. 2.§ (1) bekezdése kimondja, hogy a törvény védi a személyek vagyoni és személyhez fűződő jogait, az említett jogokat megsértő személyek magatartása –kifejezett megengedő rendelkezés híján– jogellenesnek minősül.

A jogellenesség a polgári jogi felelősség szükségképpeni eleme, mert jogellenesség hiányában nincs kártérítés. Kárt jogszerű magatartás is okozhat, de ekkor a jogkövetkezményt nem kártérítésnek, hanem kártalanításnak nevezzük.

Jogszerű a károkozás az alábbi esetekben:

- a./ jogos védelem (Ptk. 343.§);
- b./ szükséghelyzet (Ptk. 107. §);
- c./ károsult beleegyezése (Ptk. 342.§ (2) bek.);
- d./ **rendeltetésszerű joggyakorlás** (előzetes letartóztatás, kitöltött szabadságvesztés- büntetés, kisajátítás, használati jogok, szolgalmi jogok, szomszédjogok, szerződéses kapcsolatban okozott károk).

Témánk szempontjából az utóbbiaknak -ide nem értve a szerződéses kapcsolatokban okozott károkat- van jelentősége, hiszen a rendeltetésszerűen gyakorolható jogosultságok körét büntetőjogi és közigazgatási jogi normák határozzák meg. Rendeltetésszerű joggyakorlással okozott kár esetén – jogellenesség hiányában- nem merülhet fel kártérítési felelősség igénye a bírósági (ügyészségi, közigazgatási) károkozásra hivatkozással. Ezekben az esetekben **kártalanításnak** lehet helye (lásd Be. 383-386.§, Ptk. 177.§). Amennyiben az említett jogintézmények gyakorlása történik jogellenesen, úgy kártérítésnek lehet helye.

Konkrét esetben előfordulhat, hogy (az utóbb pl. bűncselekmény hiányában megszüntetett büntetőeljárás során) **jogellenesen gyakorolt előzetes letartóztatás** esetében a jogosult igényét mind a Ptk., mind pedig a Be. alapján érvényesítheti. Az előbbi esetben a károkozó felróhatóan (lásd később) kellett, hogy eljárjon, az utóbbi esetben pedig az ügy körülményeinek a Be-ben foglalt speciális többletkövetelményeknek kell megfelelnie. A Ptk. 349.§ szerinti kártérítési és a Be. 383.§ szerinti kártalanítási eljárások között nincs rangsor, összefüggés azonban igen: a megítélt kártalanítás utóbb kártérítésként nem érvényesíthető és fordítva. A kártalanítás és a kártérítés mértékében egyébként nincsen különbség. Írásomban terjedelmi okokból sajnos nem tudtam a Be-ben foglalt kártalanítási rendelkezéseket elemezni.

A kár:

a vagyonban bekövetkezett vagy a személyt ért olyan hátrány, amelyet valamely károkozó magatartás vagy esemény vált ki. A fenti meghatározás szerint lehet vagyoni és nem vagyoni kár között különbséget tenni. A **vagyoni kár** az alábbi tényezőkből tevődik össze:

a./ **Felmerült kárnak** (damnum emergens) azt a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést nevezzük, amely a károsult dolognak elpusztulása, megsérülése, megrongálódása vagy elveszése folytán keletkezett.

b./ Azt a **költséget**, amely a károsultat ért hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges, indokolt költségnek nevezzük. Ezek a költségek csak közvetve kapcsolódnak a károkozó magatartáshoz, közvetlenül a károsult vagy az érdekében eljáró személy tevékenysége folytán keletkeznek.

c./ **Elmaradt jövedelem** (lucrum cessans): ennyivel gyarapodott volna a károsult vagyona, ha a károsító magatartás nem következett volna be.

Okozati összefüggés

A kártérítési felelősség egyik feltétele az, hogy a jogellenes, felróható károsító magatartás és a kár között okozati összefüggés álljon fenn. **Okozati összefüggésről** akkor beszélhetünk, ha a magatartás nélkül nem következett volna be a kár. Meg kell említeni a károsodás közvetlen kiváltó okán kívül a közvetett kiváltó ok lehetőségét is.

A jogtudomány az okozatosság körében többféle **elméletet** különböztet meg, azaz más és más ok minősülhet relevánsnak. Így a feltételek egyenértékűségének tana bármely ok egyenjogúságát vallja, míg az okkiválasztó elmélet nem mindegyik okot tekinti relevánsnak. Az okozatosság különböző elméletei kevésbé jelentősek a polgári jog szempontjából.

Felróhatóság

Azaz: mentesül a károkozó a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy **úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható**. Ezen feltétel elemzését a felróhatóság mibenlétének vizsgálatával kell kezdenünk. Írásom korábbi részében már említésre került, hogy megkülönböztetünk szubjektív (vétkességen alapuló) és objektív (vétkességtől független) felelősségi formákat.

A polgári jog mai felelősségi rendszerében a **szubjektív-objektív megkülönböztetésnek** egy adott felelősségi formának az objektív (vétkességi elemet mellőző) felelősséggel való összehasonlítása esetén van jelentősége. A vétkesség tartalma ugyanis koronként, jogrendszerenként, de még jogáganként is eltérő lehet. A büntetőjogban igen pontosan kidolgozott vétkességi kategóriák (szándékosság-gondatlanság) tartalma nem egyezik meg a polgári jogi "vétkességgel". A Ptk. nem is használja a "vétkesség" terminológiáját, a szándékosság-gondatlanság megjelölést pedig csak a felelősség kizárásának tilalma körében használja.

A polgári jog alapelvi szintű szabálya, a Ptk. 4. § (4) bekezdése akként rendelkezik, hogy a polgári jogi viszonyokban **úgy kell eljárni**, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Ezzel a szabállyal egyezik meg a felróhatóság tartalma is.

A büntetőjogtól eltérő módon, a polgári jogi viszonyokban a károkozó magatartást nem a károkozó személy egész egyénisége, képességei, személyes lehetőségei alapján kell megítélni. A polgári jog magát a károkozó magatartást értékeli, és azzal szemben fejezi ki az elvárásait. A kiindulási alap

az, hogy **milyen magatartást vár el a társadalom** a károkozóhoz hasonló helyzetben lévő többi jogalanytól.

A fentiek szerint az **elvárhatósági mérce differenciált**, alapvetően a különböző károkozó helyzetek megítélésétől függ. Szempont lehet például az életkor, egy speciális tevékenységi kör sajátosságai, vagy egy speciális foglalkozáshoz kapcsolódó elvárhatósági követelmények.

A törvényhely "általában" és "adott helyzetben" kitételei szerint az elvárható magatartást az jelenti, hogy egy konkrét károkozó helyzetben a társadalom tagjai általában milyen magatartást tanúsítanak. A felróhatóság vizsgálata során nem az egyén szubjektív tulajdonságai, és nem is egy mindenkire egyformán kötelező mérce számít. A bíróság **típusokat** állapít meg, tehát meghatározza egy **hasonló elkövető** általában tanúsított magatartását egy **hasonló károkozó helyzetben**, és ezzel veti össze a konkrét károkozó konkrét magatartását.

Ide tartozik az is, hogy a felróhatóság hiányát a károkozónak kell bizonyítania. Azokban a jogrendszerekben, ahol a **direkt bizonyítás** elve érvényesül, ez nem így van: ott a jogellenességet, a kárt, az okozati összefüggést, továbbá azt is a károsultnak kell bizonyítania, hogy a károkozó felróhatóan (mintegy szándékosan vagy gondatlanul) járt el. A direkt bizonyítású jogrendszerekben a felróhatóság sikertelen bizonyítása esetén a károkozó mentesül a kártérítés fizetése alól, tehát a bizonyítás sikertelenségének következménye a károsultat terheli.

Ezzel szemben az **indirekt (közvetett vagy exkulpációs) rendszerben** a felróhatóság hiányát, tehát a vétlenséget a károkozónak kell bizonyítania, és csak sikeres bizonyítás esetén mentesülhet a kártérítés fizetésének kötelezettsége alól. A sikertelen bizonyítás terhét a károkozó tartozik viselni. Természetesen a polgári jogi felelősség szükségképpen elemeinek bizonyítása -jogellenesség, kár, okozati összefüggés- továbbra is a károsult feladata.

A magyar Ptk. az **exkulpációs** bizonyítási rendszert követi. Ez a jogi megoldás inkább az objektív felelősségi forma felé mutat, nem érintve természetesen a felróhatóság fogalmában foglalt vétkességi elemeket.

Az tehát, hogy a károkozó feladata a saját vétlenségének bizonyítása, nem csupán eljárásjogi jellegű feladatmegosztást jelent, hanem azzal is jár, hogy a **sikertelen bizonyítás terhét** a bizonyításra köteles fél viseli. Természetesen ez annak a polgári jogi alapelvnek a gyengítését is jelenti, hogy az köteles bármit is bizonyítani, aki valamilyen jogot érvényesít.

Megjegyezendő, hogy a törvényi vélelem szerint minden károkozás jogellenes, kivéve amit jogszabály jogszerűnek nyilvánít. A vélelem szerkezetéből adódóan a károkozót terheli annak bizonyítása is, hogy a károkozó magatartás nem volt jogellenes. A jogellenesség hiányának bizonyítása szintén ütközik az említett alapelvvel, vagyis ebben az esetben is a bizonyítás terhe a károkozón nyugszik. A leírtakkal szemben az 1995-ös kiadású Ptk. kommentár 895. oldala a jogellenesség bizonyítását is a károsult feladataként határozza meg.

A Ptk. 339.§ (2) bekezdése a károkozó javára szóló **méltányosságról** rendelkezik. A bíróság a kárért felelős személyt rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények esetén a felelősség alól részben mentesítheti, amit úgy helyes

értelmezni, hogy a bíróság a kártérítés mértékének, nem pedig a felelősségnek a csökkentésére kapott törvényi lehetőséget. A Ptk. 318.§ (1) bekezdése értelmében a kártérítés mérséklésének nincs helye a szerződésszegésért való felelősség esetében.

Csak a felsorolás szintjén említem meg, hogy **felelősségalapító méltányosság** érvényesül akkor, amikor a Ptk. 347.§ (2) bekezdésében a jogalkotó a vétőképtelen károkozó okozta kár esetén a gondozót kötelezi kártérítésre. Egy másik megjegyzés: hatályos jogunk nem vette át az 1928-as Magánjogi Törvény Tervezet azon rendelkezését, mely a bíró számára lehetővé tette a vétklen károkozó kártérítésre kötelezését akkor, ha a méltányosság megkívánja.

Kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettség

A Ptk. 340.§ (1) bekezdése értelmében a kár elhárítása illetőleg csökkentése érdekében a károsult maga is úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A **kármegelőzés** a károkozási okok kifejlődésének megakadályozását, a **kárelhárítás** a már kifejlődött károkozási tényezők bekövetkezésének megakadályozását, a **kárenyhítés** pedig a már bekövetkezett károkozás hátrányos következményeinek lehetséges csökkentését jelenti.

A bírósági-ügyészségi jogkörben okozott kár

A bíróság-ügyészségi jogkörben okozott károkra vonatkozó szabályok a Ptk. XXX. fejezetében, az **"alkalmazott, szövetkezeti tag, képviselő és megbízott károkozása"** címszó alatt kaptak helyet. A Ptk. 348.§ (1) bekezdése szerint: ha az **alkalmazott** a munkaviszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt okoz, a károsulttal szemben a munkáltató felelős.

Ezen speciális felelősségi alakzat létrejöttét az egyedi sajátosságokkal bíró jogviszony magyarázza, vagyis az, hogy az alkalmazott a munkáltatójával állandó és rendszeres kapcsolatban áll, a munkáltatót széles körű utasítási jog illeti meg, amely a munkavégzés bármely vonatkozására (így annak helyére, módjára, idejére is) kiterjedhet. A **munkaviszony** további ismérve -különböztvén a vállalkozási illetve megbízási jogviszonytól- a munkavégzés rendszeressége, a személyes munkavégzési kötelezettség és a munkajogi felelősség.

A rendszerváltás előtt a munkajog szabályait egyetlen törvény fogta össze, majd azt követően az egyes alkalmazási területekre vonatkozó külön törvények jöttek létre. Az új munkajog területén a gazdasági szférára a Munka Törvénykönyvének szabályai vonatkoznak, de egyúttal ez a törvény szolgál háttérjogszabályul a többi külön törvény vonatkozásában is. **Külön törvény szabályozza** a közalkalmazottak, a köztisztviselők, a hivatásos és szerződéses katonák, a bírósági, valamint ügyészségi alkalmazottak **szolgálati jogviszonyát**. Mivel az összes külön törvényben szabályozott jogviszony valójában a munkaviszony speciális változata, ezen "szolgálati" jogviszonyok munkavállalói oldalán álló jogalanyokat is "alkalmazottnak", jogviszonyukat pedig "munkaviszonynak" kell tekinteni a Ptk. alkalmazása során.

"Államigazgatási jogkörben okozott kárért a felelősséget csak akkor lehet megállapítani, ha a kár rendes jogorvoslással nem volt elhárítható, illetőleg a károsult a kár elhárítására alkalmas rendes jogorvoslati lehetőségeket igénybe

vette." (Ptk. 349.§ (1) bekezdés) "Ezeket a szabályokat kell alkalmazni a **bíróági és ügyészségi** jogkörben okozott kárért való felelősségre is, ha jogszabály másként nem rendelkezik." (Ptk. 349.§ (3) bekezdés).

Mivel az államigazgatási - bíróági - ügyészségi jogkörben okozott károk szabályai az alkalmazotti károkozásra vonatkozó rendelkezések **specifikus** esetének minősülnek, ezért a bíróági-ügyészségi károk elbírálásánál mögöttes szabályként a Ptk. 348.§-át, illetve annak mögöttes szabályaként a Ptk. 339.§-át is alkalmazni kell.

Mi **indokolja**, hogy a Ptk-ban külön az alkalmazotti felelősségre vonatkozó szabályok legyenek, és miért nem elegendő, hogy az alkalmazott az általános szabályok szerint viselje a kárt?

Érv lehet, hogy ha valaki alkalmazottként jár el, akkor eljárását magának a munkáltató eljárásának kell tekinteni. Ha pedig az alkalmazott eljárását a munkáltató eljárásának tekintjük, akkor indokolt, hogy a kárt a munkáltató viselje. Egyébként is a munkáltató vagyona sokkal nagyobb fedezetet nyújt a kártérítési követelés kielégítésére, mint az alkalmazott vagyona.

Mikor alkalmazható az alkalmazotti felelősség szabálya?

- a./ a károkozó a munkáltató alkalmazottja;
- b./ Az alkalmazott kártérítési felelőssége megállapítható az általános szabályok szerint (Ptk. 339.§);
- c./ a károkozás összefügg az alkalmazott munkaviszonyával.

Mint már említettem, közigazgatási (bíróági-ügyészségi) jogkörben okozott károk esetén alkalmazotton a munkavállalói oldalon álló jogalanyt, míg munkaviszonyon az említett jogalany szolgálati viszonyát kell érteni. Az, hogy az alkalmazott kártérítési felelőssége az általános szabályok szerint megállapítható kell, hogy legyen, azt jelenti, hogy az alkalmazott jogellenes és felróható magatartásával okozati összefüggésben kell a kárnak bekövetkeznie.

Közigazgatási - bíróági - ügyészségi jogkörben okozott kár esetén az alkalmazotti felelősség feltételei annyival egészülnek ki, hogy a károsult az igényét eredményesen csak akkor érvényesítheti, ha a **rendes jogorvoslati** lehetőségeket igénybe vette, illetőleg a kár rendes jogorvoslattal nem volt elhárítható.

Mindenek előtt arról szeretnék írni, hogy mi minősül **bíróági-ügyészségi jogkörnek**. Mivel véleményem szerint nem olyan egyszerű a kérdés, mint amilyenek első ránézésre látszik, az idetartozó magyarázathoz szükség van a közigazgatási jogkör bemutatására is.

A PK. 42. számú állásfoglalása szerint **államigazgatási jogkörben** okozott kárnak csak az államigazgatási jellegű, tehát a közhatalom gyakorlása során kifejtett szervező-intézkedő tevékenységgel, illetőleg ennek elmulasztásával okozott kár lehet érteni. (Államigazgatási jogkörben okozottnak kell tekinteni azt a kár is, amelyet a fegyveres testület őrszolgálatot teljesítő tagja a szolgálati feladatának teljesítése érdekében kifejtett tevékenységgel okoz.)

A jogszabály, annak miniszteri indokolása és az említett állásfoglalás helyes értelmezésével arra a következtetésre lehet jutni, hogy nem az eljáró szerv minősége, hanem a szervezet **tevékenysége** határozza meg, államigazgatási jogkörrel van-e szó. Véleményem szerint a tevékenység elsődlegessége a bírósági-ügyészségi jogkör meghatározásánál is szerepet kell(ene), hogy kapjon.

Az állam a törvényekben meghatározott funkcióit közhatalmi, közigazgatási (azaz államigazgatási és önkormányzati igazgatási), továbbá igazságszolgáltatási szerveinek közreműködésével látja el. Államigazgatási funkciót nem csak állami szervek, hanem például kamarák is kaphatnak. Álláspontom szerint a **PK 42.** számú állásfoglalása az egész Ptk. 349.§ alkalmazása során irányadó. A Ptk. 349.§-a nem vonatkozhat csakis az államigazgatási, bírósági, ügyészségi szervekre, hanem az állam összes közhatalmi tevékenységét fel kell ölelnie. Ezek alapján szerintem helyesebb lenne a Ptk. 349.§-ában a **"közhatalmi tevékenység gyakorlása során okozott kár"** terminológiát használni.

Vannak ugyanis **olyan közhatalmi tevékenységek**, amelyeket nem vonhatunk sem államigazgatási, sem bírói-ügyészi jogkör fogalma alá. Nem lehet azonban indoka annak, hogy a nevesített jogkörökön kívül eső közhatalmi tevékenységek károsultjai ne legyenek képesek a Ptk. 349.§-a alapján érvényesíteni az igényeiket.

A bírói gyakorlat kialakította, hogy az **önkormányzati igazgatási** tevékenységgel okozott károkat az államigazgatási jogkörben okozott kárszabályok alapján bírálják el. Nincs azonban ilyen szemléletű bírói gyakorlat például a **nyomozási** tevékenységre. A nyomozás nem államigazgatási tevékenység. Nyomozás folytatására a Be. 16.§-ában és a 332.§-ában meghatározott **nyomozó hatóságok** kötelesek és jogosultak. Hogy egy adott ügyben mely nyomozó hatóság nyomoz, meghatározza egyrészt az elkövetett cselekmény, másrészt az elkövető személye. Ittas járművezetés bűncselekménye vonatkozásában a nyomozást a rendőrség, az ügyészségi nyomozó hivatal, a Központi Ügyészségi Nyomozó Hivatal, illetve a területi katonai ügyészség végzi attól függően, hogy "egyszerű" állampolgár, vagy pedig rendőr, ügyész, katona volt-e az elkövető. Mindegyik példaként említett nyomozó hatóság lényegében ugyanazokat a nyomozási cselekményeket végzi el az ügyben. Ügyészségi nyomozás során okozott károk esetén természetesen merül fel a Ptk. 349.§ (3) bekezdésének alkalmazása, míg a rendőrségi nyomozás okozta kár besorolása kérdéseket vet fel. A nyomozás ugyanis kétségtelenül nem államigazgatási tevékenység, de bizonyára lennének olyanok, akik szerint merészség lenne a rendőrségi nyomozást **bírósági-ügyészségi jogkörbe** sorolni.

Megítélésem szerint az eddigiekben is **indokolatlan** volt, és a jövőre nézve sincs szükség a Ptk. 349. § mindkét hatályos bekezdésének fenntartására, mivel a (3) bekezdés amúgy is az (1) bekezdésre utal csak vissza. A megoldás a "közhatalmi tevékenység gyakorlásával okozott kár" vagy ehhez hasonló fogalom bevezetése lenne. Egy azonban tény: hatályos szabályozásunk nevesíti az államigazgatási jogkört, nevesíti továbbá a bírósági-ügyészségi jogkört, és ennek megfelelően a jogalkalmazóknak a közhatalmi tevékenység során okozott károk esetében el kell dönteniük, hogy a Ptk. 349.§ (1) vagy a (3) bekezdésének alkalmazása indokolt-e.

Míg a jogalkalmazás során át lehet hidalni a problémát mindkét jogszabályhely megjelölésével, addig a jelen dolgozatnak meg kellene jelölnie, mit is foglal magában a **bírósági-ügyészeti jogkör fogalma**. Melyek tehát azok a szempontok, amelyek a kérdés megválaszolásában segítenek?

Nem lehet leszűkíteni a lehetséges károkozók körét **csak és kizárólag a bírókra-ügyészekre**, mivel más bírósági-ügyészeti alkalmazott (titkár, fogalmazó) is okozhat kárt a bírósági-ügyészeti tevékenység során.

Véleményem szerint nem lehet(ne) **csakis bírósági-ügyészeti szolgálati jogviszonyban álló személyekre** szűkíteni a potenciális károkozók körét. Az előbbieken már kifejtett gondolatmenet alapján nem lenne logikus, ha teljességgel ugyanolyan nyomozási cselekmény okozta kár esetén a rendőrt alkalmazó szerv a Ptk. 349.§ (1) bekezdése alapján, míg az ügyészség a (3) bekezdés alapján tartozna felelősséggel. A rendőrségi nyomozás során okozott kár esetében az is az (1) bekezdés alkalmazása ellen szól, hogy a nyomozás nem tekinthető államigazgatási tevékenységnek.

Lehetne a jogszabályt úgy értelmezni, hogy a (3) bekezdést a polgári és büntető igazságszolgáltatás, igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó illetve ahhoz hasonló funkciójú nem bírói-ügyészeti tevékenység, egyéb bírósági (pl. cégbírói) tevékenység, "egyéb" ügyészeti tevékenység (pl. általános törvényességi felügyelet), továbbá az "egyéb" tevékenységekhez hasonló funkciójú közhatalmi tevékenységek okozta károkra lehetne alkalmazni. Minden más közhatalmi tevékenység okozta kárt az (1) bekezdés alapján bíráltnának el.

Ezen logika alapján -nem a teljesség igényével- az alábbi tevékenységek tartoznának **bírósági-ügyészeti jogkörbe**:

- a./ bíróságok polgári peres és büntető tevékenysége;
- b./ ügyészeti büntetőjogi és "egyéb" tevékenysége;
- c./ bíróságok peren kívüli, továbbá regisztratív tevékenysége, különös tekintettel a cégbírói tevékenységre;
- d./ nem ügyészeti nyomozás;
- e-f./ polgári és büntető bírósági határozatok végrehajtása;
- g./ közjegyző hagyatéki és egyéb nemperes eljárási tevékenysége;
- h./ közigazgatási szerv által vezetett közhitelű nyilvántartások;
- i./ szabálysértési eljárás.

ad a./ A Magyar Köztársaság bíróságai védik és biztosítják az alkotmányos rendet, az állampolgárok jogait és törvényes érdekeit, büntetik a bűncselekmények elkövetőit (1949. évi XX. tv. 50. § (1) bek.). A Magyar Köztársaságban az igazságszolgáltatást a bíróságok gyakorolják. A bíróságok a vitássá tett vagy megsértett jogról -törvényben szabályozott eljárás során- véglegesen döntenek (1997. évi LXVI. tv. 1-2. §).

ad b./ Az ügyész feladata a nyomozás törvényessége feletti felügyelet, a vádemelés és a vád képviselése, továbbá a jogszabály által meghatározott esetekben a nyomozás (Be. 17. §). Az ügyész a felek rendelkezési jogának

tiszteletben tartása mellett keresetet indíthat, ha a jogosult jogainak védelmére bármely okból nem képes. Nem indíthat az ügyész keresetet olyan jog iránt, amelyet csak jogszabályban meghatározott személy vagy szervezet érvényesíthet. (Pp. 9. § (1) bek.) A kérelemnek helyt adó bejegyző végzés ellen fellebbezésnek nincs helye. A végzésben foglalt adatok tartalmának jogszabályba ütközése miatt azonban az ügyész, továbbá az, akire a végzés rendelkezést tartalmaz - a rendelkezés őt érintő részére vonatkozóan - pert indíthat a cég ellen, a cég székhelye szerint illetékes megyei bíróság előtt a bejegyző végzés hatályon kívül helyezése iránt. (Ctv. 46. § (1) bek.) A jogerős cégbejegyzést követően a létesítő okirat, illetve az arra vonatkozó módosítás érvénytelenségének megállapítása iránt a cég ellen a cég székhelye szerint illetékes megyei bíróság előtt indítható per. A perindításra az ügyész, valamint az jogosult, aki jogi érdekét valószínűsíti. (Ctv. 48. § (1) bek.).

ad c./ A céget a megyei (fővárosi) bíróság mint cégbíróság (a továbbiakban: cégbíróság) az általa vezetett cégjegyzékben tartja nyilván. (Cégtörvény 11. § (1) bek.)

ad d./ Arról, hogy nincs elvi különbség az **ügyészségi és a nem ügyészségi nyomozás** között, már szoltam. Érdemes megfontolni egy másik problémát is. Előfordulhat, hogy a rendőrség -azonnali kárt okozó- határozata, intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása miatt a jogosult a Be. 148. § (1) bekezdése alapján panasszal él. A rendőrség a panaszra nem ad helyt, azt az ügyésznek felterjeszti, az ügyész pedig a panaszra -alaposága folytán- helyt ad. Ekkor a kár vitathatatlanul rendőrségi tevékenység folytán keletkezett. De mi a helyzet akkor, ha az ügyész a panaszt elutasítja? "Átszáll-e" a károkozás az ügyészség tevékenységébe? Ha a kár azonnal a rendőri intézkedéskor bekövetkezik, akkor -további kár hiányában- nem keletkezik a panaszt elbíráló ügyészségnek kártérítési kötelezettsége még akkor sem, ha az ügyészi tevékenység jogellenes és felróható volt. Ha azonban a kár a panaszt elbíráló jogellenes és felróható magatartás folytán létrejött ügyészi határozattal keletkezett, de a rendőrségnek is jogellenes és felróható volt a tevékenysége, akkor megítélésem szerint közös a károkozás.

A probléma feloldását szerintem az jelenti, ha bármely büntető nyomozás során keletkezett kárt ügyészségi jogkörben okozott kárnak tekintünk.

ad e./ A bíróságok és a jogvitát eldöntő más szervek határozatait, továbbá egyes okiratokon alapuló követeléseket **bírósági végrehajtás** útján, e törvény szerint kell végrehajtani. (Vht. 1.§). A végrehajtás elrendelését és foganatosítását a bíróság, továbbá a következők végzik: az önálló és a megyei bírósági végrehajtó, az önálló és a megyei bírósági végrehajtó-helyettes, a végrehajtójelölt (Vht. 225. § (1) bek.).

A(z önálló bírósági) **végrehajtó** a végrehajtói működése körében, illetőleg az eljárása során okozott kár megtérítéséért a Polgári Törvénykönyv szerint felel. (Vht. 236. § (1) bek.). A károk megtérítésének fedezésére a végrehajtó köteles legalább kétmillió forint értékű felelősségbiztosítást kötni, és azt a végrehajtói működésének tartama alatt fenntartani, vagy a kamaránál legalább kétmillió forint összegű biztosítékot letétbe helyezni. (Vht. 236. § (2) bek.).

A megyei bírósági végrehajtó a megyei bíróságnál szolgálati viszonyban álló bírósági tisztviselő. (Vht. 256. § (1) bek.). A végrehajtási ügyintéző a helyi bíróságnál, illetőleg a megyei bíróságnál szolgálati viszonyban álló bírósági tisztviselő. (Vht. 263. § (1) bek.).

A törvény nem mondja meg, hogy a(z önálló) bírósági végrehajtó károkozása esetén a Ptk. mely szabályát kell alkalmazni. A BH 1998. 285. okfejtése szerint: "a végrehajtás a bírósági eljárás része, közhatalmi tevékenység. A Vht. 225. §-ának (2) bekezdése szerint az önálló bírósági végrehajtó a helyi bíróságon, a megyei bírósági végrehajtó a megyei bíróságon a bíróság szerveként működik. **Az önálló és a megyei bírósági végrehajtó eljárása - mint polgári nemperes eljárás- a bíróság eljárásával azonos.** Az önálló bírósági végrehajtó esetében a Vht. 217. §-a szerinti végrehajtási kifogás minősül rendes jogorvoslatnak. A megyei bíróság hatáskörét és a kárigény érvényesítésének különös feltételét szabályozó törvényi rendelkezés nem tesz különbséget abból a szempontból, hogy a közhatalmi tevékenység gyakorlásával okozott kárért elsődlegesen a munkáltató vagy más, illetőleg közvetlenül maga a károkozó tartozik helytállni. Ehhez képest az önálló bírósági végrehajtónak a Vht. 236. §-a (1) bekezdésében szabályozott közvetlen kárfelelőssége nem érinti a hatásköri rendelkezést. E jogértelmezéssel összhangban állóan mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiuma a PK 42. számú állásfoglalásában arra, hogy nem az eljáró szerv minősége, hanem a konkrét tevékenység alapján kell megállapítani, államigazgatási tevékenységről van-e szó." Mindezekből a bíróság azt a következtetést vonja le, hogy az önálló bírósági végrehajtó által okozott kárt a Ptk. 349. § szerint kell elbírálni."

Magam **vitatkoznék** a bíróság álláspontjával, mert ha az álláspontja helyes lenne, akkor a törvényalkotó kifejezetten megjelölte volna a mögöttes jogszabályhelyet. Az, hogy "a Ptk. szabályai szerint felel", szerintem úgy értelmezendő, hogy az általános szabályok, tehát a Ptk. 339. § alapján. Ha a Ptk. 349. § alapján felelne, nem lenne értelme a felelősségbiztosítás kikötésének sem: a végrehajtót -mint biztosítottat- a felelősségbiztosító mentesíti azon károk megtérítése alól, amelyekért felelős. Továbbá: ha az önálló bírósági végrehajtó eljárása a bíróság eljárásával azonos, az általa okozott kárt bírósági jogkörben okozottnak kellene minősíteni. Végül: nem lát a bíróság különbséget abban, hogy a megyei bírósági végrehajtó és helyettese a megyei bíróság "alkalmazottja", az önálló bírósági végrehajtó adójogi szempontból -az ügyvéddel teljesen megegyezően- egyéni vállalkozó, az önálló bírósági végrehajtó-helyettes pedig az a végrehajtó alkalmazottja. Az utóbbiakból látható, hogy az önálló bírósági végrehajtónak nincs munkáltatója, míg a törvény logikájából fakadóan a bírósági jogkörben okozott kár az alkalmazotti károkozás speciális esete. A felelősségbiztosító csak a helytállás tekintetében hasonlít a munkáltatóhoz.

ad f./ Büntetés és intézkedés csak a bíróság jogerős határozata alapján, jogszabályban meghatározott módon **hajtható végre.** (Bvtvr.1. § (1) bek.). A szabadságvesztés végrehajtása során az **elíteltet ért kárért** a Polgári Törvénykönyv szerint, a munkájával összefüggésben ért kárért a Munka Törvénykönyvének értelemszerű alkalmazásával a bv. szervezet felelős. (Bvtvr. 35. § (1) bek.). Az elítelt a kártérítési igényét annál a bv. szervnél terjesztheti elő, ahol a kár bekövetkezett. A kártérítési igényt határozattal kell elbírálni, amely ellen az elítelt a közléstől számított harminc napon belül a határozatot hozó bv. szerv székhelye szerint illetékes bírósághoz keresettel fordulhat. (Bvtvr. 35. § (2) bek.).

A **büntetés-végrehajtás** is az állam közhatalmi tevékenységei közé tartozik, ezért további törvényi rendelkezés hiányában is a jogosult a Ptk. 349. §-ra alapíthatná kárigényét. Az elítelt kárigényéről a Bvtvr. 35. §-a rendelkezik,

azonban nem az általános rendelkezések, hanem a szabadságvesztésre vonatkozó rendelkezések között.

Ebből nem azt a következtetést kell levonni, hogy az elítéltnak csak a szabadságvesztés végrehajtása során elszenvedett kár miatt lehet kárigénye, hanem azt, hogy a Ptk. 349. §-án kívül a szabadságvesztés végrehajtása során elszenvedett kárra a bírósági eljárást időben megelőző további szabályok, nevezetesen a Bv. intézet parancsnokához címzett kárigény előterjesztésének szabályai is vonatkoznak. Az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása során elszenvedett kárra vonatkozó igényét az intézetparancsnok határozattal elbírálja, amely ellen az elítélt keresettel fordulhat a bírósághoz. Fontos kiemelni, hogy ebben az esetben nem közigazgatási határozat bíróság előtti megtámadásáról, hanem a Ptk. 349. §-ára alapított kártérítési igény előterjesztéséről van szó: az intézeten belüli -parancsnoki határozattal lezárt-káreljárás csupán megelőzi a bírósági kártérítési pert.

ad g./ A törvény közhitelességgel ruházza fel a **közjegyzőket**, hogy a jogviták megelőzése érdekében a feleknek pártatlan jogi szolgáltatást nyújtsanak. A közjegyző a jogügyletekről és jogi jelentőségű tényekről közokiratot állít ki, okiratokat őriz meg, a felek megbízásából pénzt, értéktárgyat és értékpapírt vesz át a jogosult részére történő átadás végett, a feleket a hatáskörébe utalt eljárásokkal kapcsolatban - a felek esélyegyenlőségének biztosításával - tanácsadással segíti jogaik gyakorlásában és köteleességeik teljesítésében. A közjegyző folytatja le a hatáskörébe utalt hagyatéki eljárást és egyéb nemperes eljárásokat. A közjegyző a jogszabály által meghatározott hatáskörében az állam igazságszolgáltató tevékenysége részeként jogszolgáltató hatósági tevékenységet végez. (Ktv. 1. §)

A közjegyző - a közjegyzői működése körében - okozott kár megtérítéséért a Polgári Törvénykönyv szabályai szerint felel. A károk megtérítésének fedezésére a közjegyző köteles legalább hétmillió forint értékű felelősségbiztosítást kötni, és azt közjegyzői működésének tartama alatt fenntartani. (Ktv. 10. §)

A közjegyzőnek a nemperes eljárás során hozott határozata a jogorvoslat szempontjából a helyi bíróság végzésével azonos hatályú. Azokra az eljárási kérdésekre vonatkozólag, amelyeket a hagyatéki eljárásról és az egyéb nemperes eljárásokról szóló jogszabályok nem rendeznek, a Pp., valamint a Pp. hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló jogszabályok megfelelően irányadók. (Ktv. 172-173.§).

A közjegyző nemperes eljárás során hozott határozata jogorvoslat szempontjából a helyi bíróság végzésével azonos hatályú, mely határozat ellen fellebbezéssel is lehet élni, továbbá egyéb nyilvántartási és ügyviteli teendői tekintetében is a bíróságokra vonatkozó szabályok szerint kell eljárnia.

Mindezek alapján állíthatjuk, hogy a **hagyatéki és nemperes eljárások tekintetében** a közjegyző bírósági jogkörben -önállóan- jár el, azonban nem bírósági tisztviselő, és a közjegyzői működés körében okozott kár megtérítéséért is a Ptk. -szerintem általános, a BH szerint különös- felelősségi szabályai szerint, önállóan felel. A károk megtérítésének fedezésére a közjegyző köteles felelősségbiztosítást kötni és fenntartani, ami szintén az önálló felelősségét mutatja. Megjegyzendő, hogy pl. Németországban a hagyatéki eljárást hagyatéki bíró folytatja le, akinek tevékenysége nyilvánvalóan bírósági tevékenység.

A BH 1999. 25. szerint "a közjegyző nemperes eljárásban végzett tevékenysége a bírósági eljárás része, az ezzel összefüggésben keletkezett károk esetében ezért közigazgatási, közhatalmi tevékenység gyakorlásával történt szerződésen kívüli károkozásról van szó. Az ilyen károk megtérítése iránti perek a Pp. 23. §-a (1) bekezdésének b) pontjában foglaltakra figyelemmel megyei bírósági hatáskörbe tartoznak. Ezen a közjegyzőnek a közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény 10. §-ának (1) bekezdésében meghatározott közvetlen kárfelelőssége sem változtat. A megyei bíróság hatáskörét és a kárigény érvényesítésének különös feltételét szabályozó törvényi rendelkezés nem tesz különbséget ugyanis abból a szempontból, hogy a közhatalmi tevékenység gyakorlásával okozott kárért a munkáltató vagy - külön jogszabály rendelkezése alapján - maga a károkozó tartozik-e helytállni. E tekintetben utal a Legfelsőbb Bíróság a PK 42. számú állásfoglalásának arra a megállapítására is, amely szerint nem az eljáró szerv minősége, hanem a konkrét tevékenység alapján kell állást foglalni abban a kérdésben, hogy az adott esetben államigazgatási tevékenységről van-e szó."

Álláspontom szerint ez az okfejtés ugyanabból az okból sántít, mint az önálló bírósági végrehajtó esetében: szerintem a közhatalmi jogkörben okozott kárnak fogalmi eleme, hogy van egy **munkáltató**, aki elsődlegesen a kár megtérítésére köteles, és van egy alkalmazott, akinek mögöttes megtérítési kötelezettsége lehet a kárt kifizető munkáltató felé. A felelősségbiztosító csak a kárfizetés tekintetében hasonlít a munkáltatóra. (Adójogi szempontból - csakúgy, mint az ügyvéd és az önálló bírósági végrehajtó- a közjegyző egyéni vállalkozónak minősül.)

ad h./ Jelenleg a közhitelű ingatlannyilvántartás vezetése közigazgatási szerv, a földhivatal hatáskörébe tartozik. Ezzel kapcsolatban több dolgot szeretnék megjegyezni. Az egyik, hogy meglátásom szerint nincs elvi különbség a közhitelű ingatlannyilvántartás és a szintén közhitelű cégnyilvántartás, társadalmi szervezetek nyilvántartása között. Elvi különbség híján nem látom indokoltnak, hogy a cégnyilvántartással okozott károk bírósági, az ingatlannyilvántartási károk közigazgatási jogkörbe tartozzanak. A másik: az új Ptk. szabályozási koncepciójának kidolgozásakor felmerült, hogy az ingatlannyilvántartás vezetése a bíróság hatásköre legyen a jövőben. Megjegyzendő, hogy Németországban az ingatlannyilvántartást az ún. telekkönyvi bíró vezeti. A fentiek alapján elképzelhető, hogy a jövőben az ingatlannyilvántartás területén okozott károk bírósági jogkörben okozottnak fognak minősülni.

ad i./ A szabálysértések egy része csak az alacsonyabb elkövetési érték, illetve minősítő körülmény hiányában kerül a szabálysértési törvény, nem pedig a Btk. hatálya alá. A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. tv. 36. § (1) bekezdés alapján a szabálysértési hatóság határozata ellen benyújtott kifogást a helyi bíróság bírálja el, míg a (2) bekezdés alapján elzárással is sújtható szabálysértés miatt első fokon a helyi bíróság jár el. Az elsőfokú bíróság határozata ellen benyújtott fellebbezést másodfokon a megyei bíróság bírálja el.

Előfordulhat, hogy a szabálysértési eljárás során az ügy átkerül **bírói szakba**, mégpedig a közigazgatási szerv határozata ellen benyújtott kifogás, mint rendes jogorvoslat folytán. Az ügy **"ügyészi szakba"** a szabálysértési törvény 86. §-a alapján kerülhet át akkor, ha a jogosult a szabálysértési hatóság egy bizonyos határozata, intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása miatt panaszt tesz. Kérdés, hogy milyen jogkörben okozottnak fog minősülni a kár?

Megítélésem szerint -hasonlóan a nyomozási károkról kifejtettekhez- a döntő az, hogy a kár mely szerv alkalmazottjának jogellenes és felróható magatartása folytán keletkezett. Ha mind a szabálysértési hatóság, mind pedig a határozatot (intézkedést) felülbíráló hatóság határozata jogellenes és felróható magatartással keletkezett, de kárt csak a jogerős határozat okozott, akkor közös károkozás valósul meg.

A megoldást itt is az jelentené, ha a szabálysértési eljárás során eljáró szervek tevékenysége során keletkezett kár egységesen bírósági-ügyészségi jogkörben okozottnak minősülne. Ezen következtetés mellett szól az is, hogy az elzárással is sújtható szabálysértések esetén az eljárást a bíróság folytatja le, és az ekként okozott kár -amely lehet ugyanolyan természetű, mint ha közigazgatási szerv okozta volna- nem közigazgatási tevékenység során, hanem bírósági tevékenység során keletkezettnek minősül.

Összefoglalásul: a bírói gyakorlatra figyelemmel ma bírósági-ügyészségi jogkörben okozott kárnak **csak a bírósági-ügyészségi alkalmazottak** által tevékenységükkel összefüggésben keletkezett károkat tekintjük. Megítélésem szerint nincs elvi akadálya annak, hogy az ismertett tevékenységekkel okozott károk is bírósági-ügyészségi jogkörben okozottnak minősüljenek a jövőben. A megoldást egy átgondolt és kellően részletes törvényi szabályozás jelentené.

Mindezek után rátérnék a **bírósági-ügyészségi kárszabály** ismertetésére. **A Ptk. eredeti szövegében** a bírósági-ügyészségi jogkörben okozott kár az általános szabálytól abban különbözött, hogy felelősség megállapítására csak akkor kerülhetett sor, ha:

- a./ a kár **rendes jogorvoslattal** nem volt elhárítható, illetőleg a károsult a kár elhárítására alkalmas rendes jogorvoslati lehetőséget igénybe vette;
- b./ a követelést **egy éven** belül érvényesíteni kellett, mert azon túl elévült;
- c./ az eljáró bíró, ügyész bűnösségét illetve vétkességét **büntető vagy fegyelmi eljárás** során megállapították.

Az utolsó feltételt a Ptk. 1979. évi reformja során szüntették meg, ugyanis a gyakorlatban többnyire elmaradt a fegyelmi eljárás, és ez lehetetlenné tette a kár bíróság előtti érvényesítését. A különös elévülési idő az AB 53/1992. (X.29.) sz. határozatának eredményeképpen szűnt meg 1993-ban. A mára **egyedüli sajátosságként** megmaradt jogorvoslati kritérium okán olyan nézetek is felbukkantak, hogy szükségtelen külön felelősségi formaként szabályozni a bírósági-ügyészségi károkozást, hiszen a Ptk. 340. § (1) bekezdésében megfogalmazott kárelhárítási kötelezettség általános szabályából önmagában is következik a jogorvoslat igénybevétele. A jogorvoslati kötelezettséget alkotmányellenességre hivatkozással is próbálták a Ptk.-ból kiiktatni, azonban az Alkotmánybíróság az említett határozatában megállapította, hogy nem vezethető le a szervezeten belüli orvoslási lehetőség kimerítését kárfelelősségi feltételként előíró rendelkezés alkotmányellenessége. A speciális felelősségi szabály fenntartását a közhatalmi tevékenység gyakorlásával való károkozás, mint olyan speciális kárforma indokolja, amely jogpolitikailag kiemelkedő jelentőségű.

A következőkben sorra venném a bírósági-ügyészségi kárfelelősség **törvényi tényállási elemeit**, amelyek -eltekintve a jogorvoslati kötelezettségtől- részben

az általános, részben az alkalmazotti felelősségi tényállásban megtalálhatóak. Most csak az eltérésekre hívnám fel a figyelmet.

A jogellenesség

Áttekintésre került, hogy minden károkozás, amely nem minősül jogszerűnek, jogellenes. Ha nincs károkozás, akkor nem beszélhetünk felelősségről, még jogellenes magatartás esetén sem. A károkozás önmagában, tiltó rendelkezések hiányában is jogellenes. Témánk szempontjából a legfontosabb jogellenességet kizáró ok a jog engedélye a kárt okozó magatartás megtételére (rendeltetésszerű joggyakorlással okozott kár). Fontos kiemelni, hogy a rendeltetésszerű, azaz a társadalom érdekében (védve a közérdeket vagy a magánérdeket) okozott kár csak akkor nem jogellenes, ha a károkozást jogszabály megengedi. Ha nem kifejezett jogszabályi engedélyhez kötnénk a jogszerű károkozást, akkor ez óhatatlanul visszaélésekhez és jogbizonytalansághoz vezetne. Jogszerű károkozás esetén a "felelős" személyt nem kártérítési, hanem kártalanítási kötelezettség terheli. (lásd Be. 383-386.§).

A felróhatóság

Nem minden jogellenes magatartás **felróható**, de minden felróható magatartás jogellenes. A felróhatóság egyrészt pszichikai állapot, amely az alanyi oldalt vizsgálja, másrészt egy absztrakt mérce, amelyhez viszonyítódik a jogellenes magatartás. Míg az általános felelősségi alakzat esetén nagyobb a szerepe a szubjektív (vétkességi) tényező vizsgálatának, addig a bíróság (ügyészség) szolgálatában eljáró bíró (ügyész) **magatartásának társadalmi értékelése a meghatározó**.

A felelősség megállapításához mindenképp előtte szükséges, hogy a bírói (ügyészi) tevékenység **törvénysértő** legyen. Ez azonban még nem elegendő a felelősség megállapításához, mert pl. egy téves jogszabályértelmezésen alapuló döntés lehet törvénysértő, de nem biztos, hogy felróható.

A másik fontos tisztázandó kérdés, hogy a bíró (ügyész) úgy járt-e el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Erre a kérdésre csak akkor kaphatunk megnyugtató választ, ha ismerjük az adott **szervek tevékenységét**: ennek ismeretében el tudjuk dönteni, hogy **menthető-e** például a bíró (ügyész) téves jogszabályértelmezése.

Felmerült korábban egy olyan álláspont, hogy a közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránt indított pert közigazgatási bíróságnak kellene elbírálnia, mivel ő ismeri legjobban a közigazgatási tevékenységet, tehát ő képes legmegalapozottabban meghatározni a felróhatósági mércét. E logika következetes alkalmazásával oda jutnánk, hogy büntető bíróság okozta kár esetén a kárigényt büntető bíróság, a honvédség közigazgatási jogkörében okozott kárt pedig katonai bíróságnak kellene elbírálnia. Megítélésem szerint helyes a hatályos jogi megoldás, vagyis az, hogy **a kártérítési pereket** (így a bíróság-ügyészség kártérítő felelősségét is) **polgári bíróság** bírálja el.

Mi az az **elvárhatósági mérce**, aminek a jó (derék) bírónak (ügyésznek) meg kell felelnie? **Marton Géza** a jó (derék) tisztviselő tipikus

gondosságát absztrakt mértéknek tartja, "ami szigorúságában mindenesetre bizonyos fokig el fog maradni a saját ügyei után futkosó bonus pater familias szigorúsága mögött, de semmi esetre sem süllyedhet le annyira, hogy a tisztviselő csak a súlyos, durva gondatlanságért feleljen."

A szolgálati viszonyban állóktól elvárható tehát a **lelkiismeretes bírói (ügyészi) munka**. Bíró esetében érvényesülnie kell a **független ítékezés** garanciális elvének, ezért egymagában abból a körülményből, miszerint a bíróság határozata tévesnek bizonyult, nem vonható le az a következtetés, hogy a bíró vétkes magatartást tanúsított. (BH 1982. 140.)

Még egy derék bírótól-ügyésztől sem várható el, hogy **tévedhetetlen** legyen, tehát ha téved valamely jogértelmezési kérdésben, magatartását nem tekintik automatikusan vétkes magatartásnak. A bizonyítékok mérlegelése, mint jogalkalmazói technika eleve magában hordozza a téves értékelés lehetőségét, ezért kártérítési igényt csak a bírónak (ügyésznek) felróható okok miatti **kirívóan okszerűtlen mérlegelésre alapozott** határozatra hivatkozással lehet érvényesíteni. (LB Pf. III. 20.430/1986.)

A jogszabály eltérő értelmezése egymagában nem felróható, csak nyilvánvaló és kirívó jogsértés mellett eredményezheti a kártérítési felelősség megállapítását. (BH 1996. 311.)

Általában nem lehet kártérítési igényt olyan határozatra alapítani, amelyet a bíró (ügyész) **jogszabály által megengedett mérlegeléssel**, tehát meggyőződése szerint hozott meg: "A bíróság a tényállást a felek előadásának és a bizonyítási eljárás során felmerült bizonyítékoknak egybevetése alapján állapítja meg; a bizonyítékokat a maguk összességében értékeli, és meggyőződése szerint bírálja el." (Pp. 206. § (1) bek.)

Jogszabály által megengedett mérlegeléssel meghozott döntés miatt csak akkor lehet kártérítési követelést érvényesíteni, ha a mérlegelés **felróható módon, kirívóan okszerűtlenül** történt. (BH 1986. 417, BH 1992. 103.) Nyilvánvalóan alaptalan a kárigény, ha az kizárólag a jogerős bírói ítélet tartalmán alapul.

Az eljárás elhúzódása, az **eljárési késedelem** önmagában nem elégséges a kártérítési felelősség megállapítására. (LB Pf. III. 20.980/1992.) Az ügyintézési határidő túllépésének okait meg kell vizsgálni a kárfelelősség elbírálása során.

Ha bíróság (ügyészség) döntéséhez jogszabály valamely **előzetes kérdés** tisztázását, valamely állami szerv előzetes meghallgatását, szakvéleményének vagy hozzájárulásának beszerzését előírja, és ezt a döntést hozó szerv elmulasztja, a mulasztás -mint jogellenes, felróható magatartás- kártérítési kötelezettséget keletkeztethet. (LB Pf. III. 21.114/1992.)

Az alapvető állampolgári jogosultságokat korlátozó **hatósági kényszerintézkedések** során a hatóságoknak különös figyelemmel, a lehető legkisebb hátrány okozásával kell eljárniuk: a hatóságokkal szemben ez az elvárhatósági mérce.

A BH-kban található eseteken kívül az alábbi magatartások minősülhetnek álláspontom szerint felróhatónak:

- a./ amely valamely bűncselekmény törvényi tényállását is kimeríti;
- b./ kirívóan elfogult jogalkalmazás;
- c./ eljárásjogi jogosítványokkal való szándékos visszaélés;
- d./ egy konkrét és teljesen egyértelmű rendelkezés téves értelmezése, szándékos figyelmen kívül hagyása;
- e./ a hatáskör szándékos túllépése.

A kár

A kár elemei (értékcsökkenés, indokolt költség, elmaradt jövedelem) közül a bírósági (ügyészségi) károkozás esetében gyakrabban találunk olyan esetet, hogy a károsult (pl. a peres fél) **többletköltség** viselésére kényszerül.

Még a peres félnek is kötelezettsége a Ptk. 340. § (1) bekezdésében írt **kárelhárítás, kárenyhítés** tanúsítása. Ebből következően **együtt kell működnie** a bírósággal. Ha a peres féltől általában elvárható együttműködési kötelezettségének nem tesz eleget, akkor mulasztásának következményei őt terhelik, azokat nem háríthatja át a kárt okozó bíróságra.

Ha a peres fél a karhatalmi kiköltöztetésről kellő időben tudomást szerzett, de ingóságai biztonságba helyezéséről nem gondoskodott, a kár egy részének bekövetkeztéért felelősséggel tartozik akkor is, ha magáért a karhatalmi kiköltöztetés elrendeléséért a bíróságot kártérítési kötelezettség terheli. (LB Kf. I. 25.180/1990.)

Amennyiben a cégbíróság által **igazolt adatok tévesek**, és a cégbíróság kártérítési felelőssége megállapítható, nincs mód kármegosztás alkalmazására arra hivatkozással, hogy az igazolást kérelmező nem ellenőrizte az adatok helyességét. (LB Pf. III. 21.043/1985.)

Jogorvoslati kötelezettség

A **jogorvoslat** körében két kérdéssel indokolt foglalkozni:

- a./ Mely jogorvoslat minősül "rendesnek".
- b./ Mi az, ami egyáltalán jogorvoslatnak tekinthető.

Mindenek előtt azt kell kiemelni, hogy **jogorvoslat előterjesztésére csak akkor van mód**, ha a szerv döntést hozott, és a károsult a döntésről a jogszabályban előírt formában tudomást szerzett, valamint jogorvoslati jogosultságról a kellő tájékoztatást megkapta.

Ha a bírói-ügyészi szerv **határozatot nem hozott, "hallgat"**, nincs lehetőség jogorvoslat előterjesztésére. A károsultnak nincs olyan kötelezettsége, és nem is várható el tőle, hogy ilyenkor a határozathozatalt elmulasztó szervhez vagy felettes szervéhez forduljon. Az eljáró szerv döntéseit a hivatalos iratok kézbesítésére vonatkozó jogszabályok előírásainak megfelelően kell az érintett részére **kézbesíteni**, vagy az eljárási törvények betartásával az érintettel **szóban közölni**.

Mi is az a **rendes jogorvoslat**? Rendes jogorvoslatot a nem jogerős határozatokkal vagy intézkedésekkel szemben lehet előterjeszteni. Olyan jogorvoslatok tartoznak ide, amelyek a kétfokú eljárási rendszerben általában igénybe vehetők, továbbá a határozatok kiegészítésére-kijavítására irányuló jogorvoslat, és a határidők elmulasztása esetén benyújtható jogorvoslat.

A **polgári** (közigazgatási, munkaügyi) **perben rendes jogorvoslatnak** minősül a Pp. 233. § szerinti fellebbezés, a Pp. 136/A. § (1) bek. szerinti bírósági meghagyás ellen benyújtható ellentmondás, a Pp. 319. § (1) bek. szerinti fizetési meghagyás ellen benyújtható ellentmondás, a Vht. 21. § szerinti végrehajtási lap visszavonása, és a végrehajtási záradék törlése iránt kérelem, a Vht. 38. § (1) bek. szerinti -végrehajtó határozata, intézkedése elleni-felülvizsgálati kérelem, a Pp. 106. § (1) bekezdés szerinti igazolási kérelem, továbbá a Pp. 224-225. § szerinti határozat kijavítására-kiegészítésére irányuló kérelem.

A **büntető perben** rendes jogorvoslat az ítélet (végzés) elleni fellebbezés. A **nyomozási szakban** rendes jogorvoslat a nyomozó hatóság (ügyészség) határozata, intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása miatti **panasz**.

Mint már említettem, nem terheli a károsultat a rendes jogorvoslat elmulasztásának következménye akkor, ha annak lehetőségére **a hatóság nem hívta fel a figyelmét**. Kötelező védelem esetén -ha a hatóság a védő kirendelését elmulasztja- nem értékelhető a jogorvoslat elmulasztása a károsult terhére.

Az természetes, hogy egy büntető eljárás során a bűnösséget megállapító ítélet vagy az eljárást megszüntető bírói végzés, rendőri-ügyészi határozat elleni fellebbezés (panasz) benyújtása a kárigény érvényesítéséhez szükséges feltétel.

De mi a helyzet pl. a **gyanúsítás közlése ellen előterjeszthető panasszal**? A gyanúsítás nem a bűnösség megállapítását jelenti: a panasznak akkor ad helyt a hatóság, ha a gyanú, amely alapján a kihallgatásra sor került, nem volt kellően megalapozott. Véleményem szerint nem feltétele a kárigény érvényesítésének az, hogy a károsult a nyomozás során a hatóság minden intézkedése és intézkedésének elmulasztása miatt panaszt jelentsen be. Ez a logika oda vezetne, hogy elvileg elvárható lenne pl. a nyomozás megszüntetésének, mint intézkedésnek elmulasztása miatti panasz előterjesztése is. Természetesen ha a kár bekövetkezte konkrétan egy intézkedéshez kötődik, akkor az intézkedés elleni panasz elmulasztása már kártérítést kizáró okként értékelendő.

A másik kérdés, hogy egy beadványt, bejelentést mikor tekinthetünk jogorvoslatnak. **Nem szükséges**, hogy a jogorvoslat annyira "jó" legyen, hogy **eredményre is vezessen**. A lényeg az, hogy a kár elhárítására alkalmas rendes jogorvoslati lehetőséget a károsult igénybe vegye. Az is közömbös,

hogy a másodfokon eljáró szerv milyen tartalmú döntést hozott, vagy döntött-e egyáltalán. Véleményem szerint nem szabadna a jogorvoslati lehetőség kimerítésének tekinteni, ha a jogi képviselő közreműködésével eljáró fél fellebbezése ténybelileg is, szakmailag is teljességgel megalapozatlan, azaz csupán elnevezésében "jó". Ugyanezt a megalapozatlanságot már nem lenne célszerű a jogi képviselő nélkül eljáró fél terhére értékelni.

A rendes jogorvoslat igénybevételének feltétele nem idegen a **külföldi** jogi szabályozástól sem. A német Ptk. kizárja a kártérítési felelősséget, ha a károsult kárát szándékosan vagy gondatlanul elmulasztotta jogorvoslattal elhárítani. Az esetek nagy részében ugyanis a károsodás elkerülhető, ha a károsult a jogorvoslati lehetőséget igénybe veszi.

Részben az említettek, részben pedig az **indokolja** a jogorvoslati kötelezettséget, hogy a másodfokú eljárásban az esetleges kártérítési per elbírálásához szükséges további tényezők is feltárásra kerülhetnek. Végezetül nem jelent -véleményem szerint- a rendes jogorvoslati út olyan indokolatlan többletterhet sem, hogy -a per lehetőség szerinti elkerülését és pergazdaságossági szempontokat is figyelembe véve- ne "érné meg" a társadalom számára az igénybevétele.

Befejezésül

arról szeretnék szólni, hogy az alkalmazotti felelősség logikájából fakadóan a bíró (ügyész) által okozott kárért helyt álló bíróság (ügyészség) **megtérítési igénnyel** léphet fel a károkozóval szemben. Ennek indoka a megelőző-nevelő célzat, vagyis annak az igénye, hogy az alkalmazott is kapjon visszacsatolást a felróható magatartásáról.

Az igazságszolgáltatási szerv **megtérítési igényének** jogszabályi alapja **munkajogi szabályokban, bírák** esetében a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 1997. évi LXVII. törvényben, míg **ügyészek** esetében az ügyészségi szolgálati viszonyról és az ügyészségi adatkezelésről szóló 1994. évi LXXX. törvényben kapott helyet. Eszerint:

A **bíró** a szolgálati viszonyából eredő kötelezettségének szándékos vagy súlyosan gondatlan megszegésével a munkáltatónak okozott kárért anyagi felelősséggel tartozik. A bíró háromhavi illetménye erejéig felel, ha a kárt súlyosan gondatlan magatartásával okozta. Szándékos károkozás esetén a bíró a teljes kárösszegért felel.

Az **ügyész** az ügyészségi szolgálati viszonyából eredő köteletségének vétkes megszegésével okozott kárért kártérítési felelősséggel tartozik. Gondatlan károkozás esetén a kártérítés mértéke az ügyész egyhavi illetményének ötven százalékát nem haladhatja meg. Kivételesen gondatlan károkozás esetén az ügyész háromhavi illetménye erejéig felel, amennyiben a./ a kárt súlyos gondatlanságával, illetőleg az ellenőrzési kötelezettség elmulasztásával vagy hiányos teljesítésével okozta, b./ a kár olyan - jogszabályba ütköző - utasítása teljesítéséből keletkezett, amelynek következményeire az utasított ügyész előzőleg a figyelmét felhívta. Szándékos károkozás esetén az ügyész a teljes kárt köteles megtéríteni.

Látható, hogy az alkalmazott kártérítési kötelezettsége **nem a teljes okozott kárt öleli fel**. A bíró (ügyész) nem is vállalhatja magára a teljes kár megtérítését (Ptk. 200. § (2) bek.).

Dolgozatomból terjedelmi okokból **kimaradt** a kártalanítás Be.-ben foglalt szabályainak (Be. 383-386. §) ismertetése és a kártérítés Ptk-ban foglalt szabályaival való összevetése.

A felhasznált irodalom jegyzéke

- 1./ Újváriné Antal Edit: Magyar Polgári Jog - Felelősség
"Novotnyi Alapítvány a magánjog fejlesztéséért" Miskolc, 1994.
- 2./ A Polgári Törvénykönyv magyarázata.
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1993.
- 3./ A Polgári Törvénykönyv magyarázata. *Complex CD jogtár, KJK. Kerszöv.*
- 4./ Uttó György: Az államigazgatási (bírószági, ügyészségi) kárfelelősség néhány időszerű kérdése. *Magyar jog 1994/3.*
- 5./ Uttó György: A közhivatalnok és az ítélkező bíró által hivatali kötelezettségének megsértésével okozott kárért való felelősség. Németországi tapasztalatok magyarországi hasznosítása. *Magyar közigazgatás 1998/12.*
- 6./ Petrik Ferenc: A közigazgatási szervek kártérítő felelőssége. *Ügyvédek lapja 1995/3.*
- 7./ Eörsi Gyula: Kötelmi jog Általános rész. *Tankönyvkiadó Budapest, 1992.*
- 8./ Eörsi Gyula: Összehasonlító polgári jog. *Akadémiai Kiadó Budapest, 1975.*
- 9./ Brósz-Pólai: Római jog. *Tankönyvkiadó Budapest, 1992.*
- 10./ Csizmadia-Kovács-Asztalos: Magyar állam- és jogtörténet. *Tankönyvkiadó Budapest, 1991.*
- 11./ Werbőczy: Hármaskönyv (A dicsőséges magyar királyság szokásjogának hármaskönyve) *Téka Könyvkiadó Budapest, 1990.*
- 12./ Erményi Lajos: Vázlat [...] Felelősség szerződésen kívül okozott károkért [...]című joganyagnak a bírósági fogalmazóképzés keretében történő megbeszéléséhez.
OIT Hivatala Személyzeti és Oktatási Főosztály Budapest, 1999.

ÜGYÉSZSÉG, RENDŐRSÉG, GYÁMATHATÓSÁG – ÉRINTKEZÉSI PONTOK, PROBLÉMÁK, HIÁNYOSSÁGOK A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK KEZELÉSÉBEN

Jelen dolgozat eredetileg a nők ellen, a családban megvalósuló erőszak jelenségét járta volna körül, de mivel az anyaszereptől szinte elválaszthatatlan a gyermeknevelés, semmiképp nem különíthettem el a gyermekek ellen irányuló szülői erőszakot.

Hasonló dolog történt akkor is, amikor elsősorban a rendőrség eljárását kívántam vizsgálni, ugyanis az ügyészség a nyomozás irányának meghatározásával, az eljárási gyakorlat kialakításával ugyancsak komoly szerepet játszik a bűncselekmények felderítésében. Ennek következtében a kutatás természetszerűleg az ügyészség vizsgálatát is magával hozta.

Ahhoz, hogy beleélhessem magam a női áldozatok helyzetébe (akik sokszor gyermekeik bántalmazását is kénytelenek végignézni), meglehetősen feminista nézeteket kellett elsajátítanunk. Ijesztő volt ugyanakkor szembesülni a jelenség (a feminizmus) magyarországi, ill. Kelet-közép-európai eltúlzottan negatív megítélésével. Az unalomig hangoztatott női egyenjogúság már-már felveti a férfiak másodrendűségét. Ennek megnyilvánulási formája, ha a házasságban élő férfi bizonyos, rég letűnt szokásokra formál jogot (pl. a férfi az úr a házban, neki kell többet keresnie, ha tekintélyét meg akarja óvni, családi berkekben /is/ neki kell meghoznia a döntéseket, stb.). Nem kell hangsúlyoznom, hogy ez az álláspont helytelen. Nem csak az emancipáció folyamatát hátráltatja, de egyúttal a férfiakra is szükségtelen elvárásokat, terheket ró. Csoda, hogy ebben a társadalomban nem találjuk a helyünket?

Legelőször is a Fővárosi Főügyészség Gyermek- és Ifjúságvédelmi Osztályán 2000-ben iktatásra került feleség- ill. gyermekbántalmazással járó bűncselekményeket vizsgáltam, az alábbi bűncselekményi kategóriákban: kiskorú veszélyeztetése, természet elleni erőszakos fajtalanosság, erőszakos közösülés, súlyos testi sértés, rongálás. 32 eset ügyészségi házi iratainak részletes feldolgozásán túl az ügyészség 2001-ben készült, *A fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményekről*² szóló jelentését is felhasználtam a dolgozat megírásához, törekedve arra, hogy tisztább képet kapjunk a rendőri, ügyészi és gyámhatósági gyakorlatról. A tisztánlátás érdekében természetesen felkerestem a rendőrség képviselőit is.

A feljelentést általában a sértett nő teszi meg, aki immár gyermekei életét is veszélyben érzi, de óvodai gyermeknevelési felelős, gyám

¹ A szerző az Országos Kriminológiai Intézet kutatója.

² A jelentést készítette: Prókainé Dr Pálya Ilona, Dr Sárík Eszter. Fővárosi Főügyészség Gyermek- és Ifjúságvédelmi Osztály, Budapest, 2001.

(ideiglenes elhelyezésben lévő gyermeknél a gyermekotthon igazgatója) és szomszédok részéről is érkezett bejelentés.

Amennyiben a rendőrség nem minősíti olyan veszélyesnek a bántalmazó magatartását, tehát ha nem látják komolynak az áldozat sérülését („nem folyik vér”), és a helyszínen le tudják csillapítani a bántalmazót annyira, hogy távozásukat követően már biztonságban tudják az otthon maradók testi épségét, akkor a bántalmazót rendszerint csupán figyelmeztetésben részesítik. Volt rá példa, hogy az így kieszközölt, viszonylagos nyugalmi állapot még ugyanazon a napon olyan súlyos bántalmazásba torkollott, hogy az asszonyt és gyermekeit ki kellett menekíteni a lakásból. Nem sokkal szerencsésebb a helyzet, ha külső segítség nélkül sikerül megszökniük az áldozatoknak.

A rendőrség az első kihallgatás alkalmával tájékoztatja a sértettet a menekülési/kiugrási lehetőségekről: az anyaothnonok, szállók, krízisközpontok elérhetőségéről. A tájékoztatásnak azonban már jóval korábban, az első helyszíni rendőri intézkedés alkalmával meg kellene történnie. De a segélynyújtásnak ez a formája nem egyszer elmarad. A másik sarkalatos pont a tájékoztatás önkéntessége. Ez azért olyan fontos, mert a megrémült áldozat – főképp a bántalmazó jelenlétében – nem kérdez rá a menekülési lehetőségekre. Az anomáliák elkerülhetők lennének, ha a rendőr szigorúan négy szemközt beszélne a bántalmazottal.

Nincsenek írott szabályok arra vonatkozóan, milyen magatartást tanúsítson a helyszínre kiszálló járőr (gondolok ehelyütt például a higgadt, az áldozatra nyugtatólag, ugyanakkor az elkövetőre csillapítólag ható, szakszerű fellépésre, az áldozat négy szemközti kikérdezésére, a segítségnyújtásról történő előzetes – kérés nélküli – tájékoztatásra). A jelenlegi körülmények között, amikor a családi bántalmazásokhoz nem speciálisan kiképzett rendőri egység vonul ki, minden rendőrt pszichológiai felkészítésben kellene részesíteni ahhoz, hogy a jelen helyzeteket megfelelő hatékonysággal tudják kezelni. De a rendőrtisztek iskolai képzése vagy nem, vagy legfeljebb fakultatívan választható tantárgyként tartalmazza a pszichológiát/áldozatpszichológiát.¹ Újabb kérdést vet fel, hogy milyen mélységű és formájú lelki segély várható el a rendőrtől, aki legtöbbször nem pszichológus, de nem is szociológus – mint ahogy nem is kell annak lennie.

Gyakori, hogy az áldozat a feljelentést megelőzően többször kerül kórházba. Erről láttelek egész sora tanúskodik, melyeket a bántalmazott a korábban elszenvedett sérüléseiről készítettett. A feljelentésben előadottak szerint az áldozatok csak akkor fordulnak a rendőrséghez, ha a férj által alkalmazott erőszak már átterjedt a gyermekekre is, vagy a rendőrök aznap már intézkedtek a helyszínen, ahol a férfit figyelmeztetésben részesítették.

¹ A rendőri képzés szerves kiegészítője egy 2001-ben megjelent füzet, mely ismerteti a nemi erkölcs elleni bűncselekmények specifikumait, számos hasznos, gyakorlati tudnivaló mellett tippeket ad, hogyan kezelendők az áldozatok (kihallgatás, ismételt tanúvallomás, stb), bevezet az egyes bűncselekményeknél megkívánt nyomozási stratégiákba.

Rendszerint maga a bántalmazott nő teszi meg a feljelentést. Ekkorra már olyan tarthatatlan helyzet alakult ki, hogy a férfi jóváhagyása nélkül nem hagyhatja el a házat. Ezt valamilyen ürüggyel mégis sikerül megtennie. Például a gyerek eltereli a férfi figyelmét, a férfit a nagyobbik fiú „elcsalja” otthonról, a nő azt mondja, hogy csak cigarettáért ugrik le a közértbe a gyerekekkel.

Az aktákból nem állapítható meg egyértelműen, hogy a feleségbántalmazás vonná maga után a gyermekbántalmazást. Van olyan eset, ahol összekapcsolódik, ill. a gyermek ellen irányuló erőszak teljesen más jellegű mint a feleségbántalmazás (utóbbi sokszor szexuális jellegű). A tapasztalatok tanúsága szerint mégis levonható egy általános következtetés. A lelki bántalmazást a nő – neveltetéséből fakadóan – beletörődött nyugalommal tudomásul veszi. A helyzet az első gyermek születése után fordul komolyabbra, amikor a férj – féltékenységből – fizikailag is bántalmazni kezdi a nőt, s magatartását nem ritkán kiterjeszti a védtelen gyermekekre is. A szakértő nem egy esetben állapította meg, hogy a tettleges bántalmazás során gyermekek lelki sérülést is szenvedtek. Sok gyermek tanúja volt anyja megverésének is.

A hatóság segítségét kérő nő rendszerint több éves, kitartó bántalmazást tud maga mögött, és csak a gyermek/ek/ születése után kerekedik túróképessege határa fölé a gyermekeiért érzett felelősség. A nő a külső fórumot, a rendőrséget csak legutolsó megoldásként avatja be az eseményekbe.

Előzetes fogvatartást – elővezetést, őrizetet csak azzal az elkövetővel szemben alkalmazott a rendőrség, akit a rábeszélés eszközével nem sikerült lecsillapítani a helyszínen, vagy hogyha az elkövető a sértett életére tört, ill. súlyosabb sérüléseket okozott. Az előzetes letartóztatás általában a büntetés kiszabásáig tartott.

Fontos, hogy a sértettet olyan személy hallgassa ki, vegye fel a feljelentési jegyzőkönyvet, aki előtt az áldozat nem szégyenkezik. Ilyen lehet az áldozattal azonos nemű, korú, empatikus személyiség. A jegyzőkönyvből nem minden esetben derült ki a *feljelentést* felvevő rendőrtiszt neme. A sértettet azonban valamennyi vizsgált esetben vele azonos nemű vizsgáló *hallgatta ki*. Arról sincs adat, hogy a gyermek meghallgatására az erre a célra tervezett, speciális helyiségben került volna sor, de pszichológus mindig jelen volt az eseménynél.

A vizsgálat kimutatta, hogy a családon belüli bántalmazásnál a nyomozás ill. a büntetőeljárás során a másodlagos, sőt a harmadlagos, negyedleges viktimizáció is előfordul. A sértetti vallomást az esetek többségében meg kell ismételni, ill. a sértettet többször is kihallgatják – ami érthető is abban az esetben, ha a szakértői véleményre vonatkozóan kell nyilatkoztatnia. Azonban akkor sem mellőzik a sértett többszöri beidézését, hogyha egyszeri kihallgatása alkalmával is tisztázni lehetett volna a tényeket. A sértettet eszerint a nyomozati és a bírói szakban összesen ötször hallgatják ki, legalább ennyiszor kell a hatóság előtt szembesülnie a történetekkel. (Feljelentés, kihallgatás, nyilatkozás a

szakértői véleményre, esetenként szembesítés¹ az elkövetővel, iratismertetés, bíróság előtti tanúvallomás.) Az eljárás során a sértett legalább egyszer személyesen is találkozik az elkövetővel (a bírósági tárgyaláson) akkor is, hogyha az elkövető előzetes letartóztatásban van. A gyakorlatban lényegében a sértettnek kell bebizonyítania, hogy a bántalmazás megtörtént, hogy az eseményeket nem ő provokálta ki, nem ő akarta, sőt néha azt is, hogy nyomós okból nem vált/költözött el az őt vissza-visszatérően bántalmazó férjétől.

A vizsgált esetekben – annak ellenére, hogy jórészt elvált szülők lakásmegosztással történő együttéléséről volt szó – a volt feleség/élettárs és a gyerekek továbbra is közös háztartásban maradtak az agresszorral. Nem találtak olyan helyet, ahová elköltözhetek volna. A bántalmazott nő a rokonságtól (szülőktől, nagyszülőktől) várt segítséget. A nő és gyermekei, ha ideiglenesen menedéket is találtak a rokonoknál, később visszaköltöztek a közös lakásba. Úgy gondolták, problémájuk senki másra nem tartozik, vagy egyszerűen az új helyen sem voltak biztonságban, mert a bántalmazó oda is követte őket. Előfordul, hogy maguk a rokonok sem rendelkeztek megfelelő anyagi háttérrel a menekültek huzamos időn keresztül történő elszállásolásához, támogatásához.

A rendőrség a feljelentő anyát tájékoztatta az elszállásolási lehetőségekről. Az áldozatok ezeket nem vették igénybe, mert tudták, hogy csupán ideiglenes megoldást jelentenének. Volt, hogy a feljelentő anya telefonos segélykérő szolgálattal lépett kapcsolatba, de ez – nyilvánvalóan – nem jelentett többet pillanatnyi lelki támogatásnál.

A gyakorlat azt mutatja, hogy csak az igazán elszánt anyák fordulnak segítségért a gyámhatósághoz. A hatóság pedig – ha mutat is hajlandóságot a segítségnyújtásra – nem mindig a legszakszerűbb megoldást kínálja.

A házaspár három gyermeket nevel, 5, 4 és 3 éveseket. A gyerekek ápolatlanok, mosdatlanok, gondozatlanok voltak, a két nagyobbat az óvodában kellett megfürdetni számos esetben, látszott rajtuk, hogy éhesen érkeznek az óvodába. A büntetett előéletű, munkanélküli apa feleségét és gyermekeit tetteleg bántalmazta, az anya bántalmazásának a gyerekek is tanúi voltak. A legkisebb gyermeket nem hordták közösségbe, felügyeletét ennek ellenére nem biztosították, így például 2 és fél éves korában állítólag gödörbe esett, melynek következtében koponyatörést szenvedett. 1999. június 23-án az apa úgy bántalmazta a gyermeket, hogy bottal többször a kisfiú karjára vágott, melynek következtében a még nem egészen három éves gyermek a jobb felkar és alkar darabos többszörös törését szenvedte el. Az apát az ügyészség 3 rb. kiskorú veszélyeztetésének büntette mellett további 1 rb. védekezésre képtelen személy sérelmére elkövetett súlyos testi sértés büntetével vádolta meg. (kivonat a vádirat alapján)

Az ügy legmegdöbbentőbb mozzanata, hogy bár a gyermekeket a történetek után ideiglenesen intézeti nevelésbe vették, az elhelyezési

¹ Volt, hogy nemcsak a sértett feleséget, hanem a sértett 17 éves fiát is szembesítették a gyanúsítottal.

értekezleten a GYIVI képviselője a szülőkkel azonos helyen lakó apai nagymamának adta ki őket, akinek valamennyi gyermeke intézetben nőtt fel.

Az ügyek jórésztében a gyámhatósági intézkedés a büntetőeljárás alapjául szolgáló cselekmény után következett be.

Természetesen találkoztam helyesen megválasztott és időben megtett gyermekvédelmi intézkedéssel is. De a gyermekvédelmi intézmények mulasztásai és szakszerűtlen lépései szembeötlők, hiszen éppen a kriminalitás szintjét elérő esetekben volna szükség a hathatós fellépésre.

A vizsgált ügyek kivétel nélkül vádemeléssel végződtek, és csupán egy esetben zárult a nyomozás a büntethetőség megszűnése okából megszüntetéssel (a gyanúsított ismeretlen helyre távozott).

A rendőrség a vizsgált esetek többségében a helyszíni intézkedéssel befejezte eljárását, ha kellett, testi kényszert alkalmazott a bántalmazó lecsillapítására, akit csak a legritkább esetben távolítottak el a lakásból. Az elkövetőt elővezetését követően őrizetbe vették, majd előzetes letartóztatásba helyezték, a bűncselekmény tárgyi súlyára ill. a bűnisméltés veszélyére hivatkozva. Az előzetes letartóztatás általában a büntetés kiszabásáig tartott. Egyebekben az eljárás meglehetősen rutinszerű volt, az áldozattal való bánásmód nem volt specifikus.

Kutatásom során számos olyan esettel találkoztam, ahol a feljelentést tevő az elutasítás falába ütközött, mondván: a feljelentési jegyzőkönyv nem elég arra, hogy a rendőrség őrizetbe vegye a bántalmazót. Lehetséges, hogy egyszerűen nem hittek az áldozatnak. A hatóságnak ez a magatartása a bántalmazó pozíciójának erősítéseként hat, amikor az a tanúvallomásaiban előadja, hogy a felesége csak a válást meggyorsító tett hamis feljelentést.

A vizsgált esetekben a nő, a bántalmazó bosszújától tartva, egyszer sem vonta vissza feljelentését, ill. tanúvallomását. Gyakori volt viszont, hogy a szomszédok a helyszínen tanúkat kutató rendőröknek azért nem nyilatkoztak, mert „nem akartak maguknak rosszat”. A szomszédok, szemtanúk ugyanis attól tartanak, hogy az elkövető, az előzetes fogvatartásból/börtönből szabadulva az ő gyerekeiket is megveri. Az áldozatok általános tapasztalata az, hogy a rendőrség minden segítséget megad annak érdekében, hogy a jövőben ne ismétlődjön meg az agresszor támadása, de arra is volt példa, hogy a sértettnek a nyomozás során – ha nem is a hatóság részéről – negatív diszkriminációval kellett szembesülnie.

A sértetti közrehatást helytelenül feltételező előítéleteket példázza az alábbi eset. A sértett feljelentő a hatóság szakképzett tagjának viselkedése elleni panaszát a második kihallgatásán adta elő.

"...Kijelentem, hogy K.B. pszichológus-szakértő által elkészített véleményt áttanulmányoztam és azt nem tudom elfogadni. Indokolásul

elmondani kívánom, hogy a szakértői vizsgálatra 11.00 órára idéztek be gyermekeimmel, de mi már 10.30-ra ott voltunk. Kint vártunk a folyosón, mivel – kérésünkre – nem akartunk találkozni a férjemmel. Mindannyian egyértelműen kijelentettük, hogy nem akarunk találkozni a férjemmel, aki sokszor megvert engem és a gyerekeket is. A doktornő 11.30 órakor végzett a férjem vizsgálatával, őt akkor átvitték az elmeorvos-szakértőhöz, az egyik rendőr kísérte őt be. Mi kint vártunk, ekkor megjelent a doktornő és minősíthetetlen hangon közölte velem, hogy nem érti, miért bujkálok én a férjem elől, és különben is, fél tizenkettő van, és neki erre nincs ideje. Közöltem vele, hogy én nem bujkálok a férjem elől, csak nem akarok vele találkozni, és a gyerekek sem, és nem értem, hogy ő miért akar minket erre kötelezni, ha egyszer még a rendőrség sem teszi. Mondtam neki azt is, hogy mi pontosan itt voltunk, csak eddig nem hívott be minket senki. Ezt többször elismételte nekem, mármint, hogy bujkálok a férjem elől, és mindezt elég erélyesen, méltatlankodva, a fejét rázva, hogy ilyet nem lehet csinálni. Ezek után behívta a nagyobbik gyereket, és megkérdezte, hogy a válasom miért nincs elintézve és mikor van időpont. Elmondtam, hogy nem tudom, mert a férjem nem jelent meg a tárgyaláson, és új időpontot még nem kaptam. Erre szintén agresszívan megkérdezte, hogy ki a bíró, mire én megmondtam, erre a doktornő közölte, hogy ő nem ismer ilyen nevű bírót a Markóban. Az egész sértően, megalázóan, lekezelően hangzott, mintha kétségbe vonta volna azt, hogy én egyáltalán elindítottam a válást. A nagyobbik gyerek kb. egy óra múlva jött ki, nagyon zaklatott volt, ideges és ingerült. Azt mondta, hogy a doktornő nem engedte neki végigmondani. Szavába vágott és azt mondta neki, hogy csak arra válaszoljon, amit kérdez. A gyerek még olyat mondott, hogy a doktornő azt mondta neki, hogy nem is akarja (a gyerek), hogy elváljanak a szülei."

A feljelentést tevő, bántalmazott nő új pszichológus-szakértő kirendelését indokoltan kérte, erről a hatóság gondoskodott. Az előítéleteknek az imént idézett sorozata megdöbbentően éppen egy, a jelenségről gazdag tapasztalatokkal rendelkező (?), széles látókörű egészségügyi szakembernél jelentkezett. Ennek fényében nehéz megítélni, mennyi együttérzést várhatunk el az utca emberétől.

A gyanúsítottak beismerése részleges volt, általában kisebb veszekedésekre hivatkoztak, beismerték, hogy néhanapján alkoholt fogyasztottak, hogy egyszer-egyszer megverték a feleségüket (persze csak fegyver nélkül), de a gyerekeket nem bántalmazták, az asszonyt is csak akkor, amikor az „megérdemelte” – mivel nem foglalkozott a gyerekekkel, nem tartotta rendben a háztartást, felszólításra nem ment le a közértbe cigarettáért. Az összezőrdüléseket a nő „provokálta ki”. A gyanúsított védekezésében általában előadja, hogy szeretik egymást, „ragaszkodik” a családjához. Találkoztam olyan esettel, amikor a gyanúsított mindent tagadott, és arra hivatkozott, hogy (elvált) felesége akarta megszerezni a közös lakást, emiatt tette ellene a – koholt vádakon nyugvó – feljelentést.

Az önkormányzat által a Gyermekjóléti Szolgálattól beszerzett véleményben rendszerint a szülői ragaszkodás és szeretet a gyermek családban hagyása mellett szóló döntő érv. Külső szemlélőként nyilván nagyon nehéz megítélni, mi a fontosabb: a szülői szeretet, vagy a gyermek egészséges szellemi és fizikai fejlődése. Ennek eldöntésében segítenek a családgondozók, a szociális munkások, a védőnők, akik napi kapcsolatban vannak a problémás családokkal.

A szülei, rokonai által veszélyeztetett gyermek átmeneti nevelésbe vételét hosszadalmas vizsgálati-ellenőrző eljárás előzi meg. Azt hiszem, nem túlzás azt állítani, hogy a fölösleges időhúzás nem válhat a gyermek egészséges fejlődésének javára.¹

¹ Ahhoz, hogy a veszélyeztetett gyermeket végül átmeneti nevelésbe vegyék sokszor hónapok kellene. A gyermek családból való „kiemelésének” lépései a következők.

- A védőnő, szociális munkás értesíti az önkormányzatot →
- az önkormányzat értesíti a Gyermekjóléti Szolgálatot, mely a Gyermekjóléti Szolgálat családgondozójának, az anyaoththon vezetőjének, az ügyrendőrségi előadójának, a gyermek óvodájának gyermekvédelmi felelőse vagy az óvónő jelenlétével tart egy védelembe vételi tárgyalást →
- ennek eredményeképpen – ha a gyermek otthoni elhelyezése megoldott – a kiskorú gyermeket egy nevelési terv alapján védelembe veszik. A szülőt kötelezik arra, hogy a nevelési tervnek megfelelő intézkedéseket tegye meg, melyet szociális munkások rendszeresen, személyesen ellenőriznek; a család mindennapjait több szakember – a védőnő, családgondozó, szociális munkás – segíti →
- amennyiben a szülő nem tud eleget tenni a nevelési tervben foglaltaknak az önkormányzat értesíti a gyámhatóságot, és a gyermeket átmeneti nevelésbe veszik.
- Ha az átmeneti nevelésbe vett gyermek szülője kapcsolattartási jogával a gyermeket gondozó személy sérelmére visszaél, a gyermekkel nem tart kapcsolatot, magatartásával a gyermek nevelését, testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését veszélyezteti, a gyermeket gondozó személy ill. a gyermek gyámja kezdeményezheti a gyámhivatalnál a kapcsolattartási jog korlátozását, szüneteltetését vagy megvonását. Ezen túl a gyámhivatal a gyermeket örökbefogadhatónak nyilvánítja, ha a szülő gyermekeivel

A feljelentést megelőzően a bántalmazott anyák általában nem kérnek segítséget karitatív szervezetektől. Ennek oka, hogy bár a lakóközösség még áll, a válóper már folyamatban van, ill. a gyermekek a gyámhatóság korábbi intézkedése folytán már átmeneti nevelésben vagy gyermekotthonban vannak. Egy anya a kihallgatása alkalmával arról számolt be, hogy az Önkormányzat Közbiztonsági Bizottságához lakás-kiutalási kérelemmel folyamodott, azonban kérését nem tudták teljesíteni.

Egy másik esetben az anya közvetlenül a gyámhatósághoz fordult segítségért, mert tőle válófélben lévő férje őt és gyermekeit rendszeresen, tetteleg bántalmazta. A gyermekgyógyász megállapította, hogy a gyerekeknek nincs sérülésük és a gyámhatóság által megkeresett védőnő sem tudott a férj brutális magatartásáról. Az eset a gyámhatósági nyilvántartásban nem is szerepelt. Az atrocitásokra akkor derült fény, amikor a rendőrség a helyszínre történő kiszállást és többszöri, eredménytelen figyelmeztetést követően a férjet őrizetbe vette, az anyát pedig kihallgatták. A gyanúsított egy korábbi büntető ügyében, mely szintén a felesége elleni súlyos testi sértés miatt indult, mindent tagadott. A bíróság 60.000 Ft pénzbüntetés kiszabása mellett azt tanácsolta, hogy vegyenek részt egy családterápián.

Hasonlóan szakszerűtlenül járt el a gyámhatóság a következő esetben.

Az anyát élettársa kezdettől fogva bántalmazta. Amikor megszületett gyermeke, a bántalmazás rá is kiterjedt. A rendőrség tudomására már csak akkor jutott az ügy, amikor a két hónapos csecsemőt bordatöréssel szállították kórházba. Az anya szerint a gyerek lemászott az ágyról, és akkor ütötte meg magát. Vélhetőleg nem akarta elveszíteni a gyermek felügyeleti jogát, de ekkor már nem volt visszaút: a bántalmazót előzetes letartóztatásba, a gyermeket ideiglenes nevelésbe vették. Az élettárs közben az 1990-es amnesztia következtében kiszabadult, de nem élt együtt folyamatosan az asszonnyal, akinek néha sikerült összeszednie minden erejét a szökéshez - a férfi többször megfenyegette, kényszerítette, hogy vele éljen. Közben az anya elérte, hogy a gyámhatóság megszüntesse az ideiglenes nevelést, és a gyermeket - mivel a hatóság családlátogatása alkalmával megállapítást nyert, hogy a rizikófaktort jelentő élettárs (éppen) nem lakik az anyával - visszahelyezte az anya fennhatósága alá. Csakhogy a bántalmazó rendszeresen megújította az életközösséget, és az időközben négy évvé cseperedett gyermek brutális fegyelmezését tovább folytatta. Az esetre az egyik szomszéd anonim bejelentése hívta fel a rendőrség figyelmét, amire a gyámhatóság ismét elvette a gyermeket a szülőktől. (Forrás: rendőri jelentés.)

A következő eset azt szemlélteti, amikor a gyámhatóság munkatársa nem hatáskörébe tartozónak ítélte meg a helyzetet, így „nem tudott” segítséget nyújtani.

„A férjemmel a kapcsolatam mintegy két éve romlott meg, de csak a feljelentés előtt adtam be a válókeresetet. E két év alatt a férjem a

önhibájából egy éve nem tart kapcsolatot, s emiatt az átmeneti nevelés nem szüntethető meg.

•

gyerekeket többször, ok nélkül bántalmazta. A fazekakat, a mosógépet összetörte, nem lehetett mosni. Ilyenkor a gyerekek a szomszédba menekültek. Ez év nyarán benn voltam a gyámhatóságnál emiatt, de ott nem csináltak semmit, nem vettek fel jegyzőkönyvet sem, csak annyit mondtak, hogy váljak el.” (Forrás: a feljelentést tevő nő vallomása)

A vizsgált akták alapján a bántalmazás egyértelműen összefüggésbe hozható az agresszor italozó életmódjával. Minden esetben megállapították, hogy az elkövető idült alkoholizmusban szenved, ill. rendszeresen fogyaszt alkoholt. A bántalmazások az italozások időpontjával estek egybe.

A bizonyítás annál nehezebb, minél tovább tart a nyomozás, ill. az ügyészi szak. A tanulmányozott ügyekben a nyomozás általában 6 hónapig tartott, amelyet 2-3 hónapos ügyészségi ügyfeldolgozási szakasz követett. Egy esetben a nyomozás 1 hónap alatt lezajlott (melyet 2 hónapos ügyészségi ügyfeldolgozási szakasz követett), de a 11 hónapig húzódó nyomozás sem volt ritka. Az eljárás rövid időn belüli lefolytatása azért lenne szükséges, mert ez megkönnyítené az egyébként is nehezen bizonyítható körülmények feltárását, bíróság előtti bizonyítását, és megakadályozná a büntethetőség elévülését. Az ügyfeldolgozási határidő megrövidítése annál is kívánatosabb lenne, mivel a bíróság az időmúlás tényét enyhítő körülményként értékeli.

A bizonyítási nehézségek leküzdése elsősorban a rendőrségre ró nagy feladatot. A sértett lehető legnagyobb mértékű megkímélése mellett elsődleges a bűncselekmények felderítési mutatójának emelése, már csak azért is, mert az áldozatok valószínűleg nagyobb számban fordulnának a hatósághoz, látva, hogy támogatást innen (is) kaphatnak.

Számos sértetti vallomás tanúsága szerint a hatóság és az illetékes szervek (gyámhatóság, önkormányzat, körzeti orvos, védőnő, igazságügyi pszichológus-szakértő) nem nyújtanak megfelelő segítséget. Sokszor a sértett hátrányos megkülönböztetéssel találja szembe magát. Ebben a helyzetben neki kell bizonyítania, hogy a bántalmazásban nem hatott közre – annak kiprovokálásával.

A rendőrségen nem jellemző a családvédő egyesületekkel (pl. NANE¹) történő együttműködés, mely a nyomozás, az áldozatoknak nyújtandó segítség megkönnyítése érdekében szükséges lenne.

A családon belüli erőszakos bűncselekmények szakszerű kezelése különleges ismereteket kíván, amit a jelenlegi rendőri képzés nem biztosít megfelelően.²

¹ NANE: Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen elnevezésű nonprofit egyesület

² A Rendőrtiszti Főiskola Társadalompolitikai Tanszékén meghirdetnek fakultatív speciális kollégiumokat áldozatvédelmi, ifjúságvédelmi témakörben, azonban mivel a jelentkezők száma évről - évre igen kevés vagy teljesen hiányzik az érdeklődés, rendszerint nem indul be a képzés. A Pszichológia Tanszéken az Emberi kapcsolatok pszichológiája elnevezésű tanegység keretében folyik áldozatvédelmi oktatás (főiskolai jegyzet, előadás, szeminárium). A Budapesti Rendőr Szakközépiskola Jogi, Közigazgatási Tanszékén gyermekvédelmet oktatnak, ill. a Büntetőjogi Tanszéken

A rendőrségi áldozatvédelem jobbra gyakorlati kérdések megoldásával foglalkozik (pl. kicserélik a zárat a minduntalan visszatérő férj távol tartására). Ha a bántalmazott nő - mondvacsinált okkal - visszavonja feljelentését, nem próbálják feltárni, mi áll ennek a hátterében (gyermekai elvesztésétől, a bosszútól való félelem, lelkiismeret-furdalás, stb). Tévhit, hogy nincs mit tenni, ha a sértett visszavonja feljelentését ill. tanúvallomását. Ekkor léphetne be a körbe a rendőrségi áldozatvédelem annak kikutatására, mi készíthette a feljelentőt a visszalépésre. (Sokszor számolnak be a rendőrök arról, hogy a helyszínre érkezéskor már minden csendes, a nő magára vállalja a „botrány” okozását, azt mondja, ő a hibás - teszi ezt férje jelenlétében, aki a legnagyobb nyugalommal végighallgatja felesége fogadkozását.)

A rendőrség a családon belül elkövetett erőszakos bűncselekmények rövidítésére sokat mondóan a „CSB” megjelölést használja. Ez „családi botrányt” jelöl, azaz olyasfajta veszekedést, ahol egyenrangú felek csapnak össze. Az a szituáció, ahol a fizikai erőfölényben lévő férfi megveri házastársát, távolról sem egyenrangú felek közötti viszályra utal: a férfi hatalmat gyakorol a (rendszeresen bántalmazott) feleség minden lépése felett.

A rendőrség liberális nézőpontjának eredménye, hogy nem szívesen avatkoznak be személyes konfliktusokba. Kérdés, hogy hol a társadalomra veszélyesség határa? Kinek a feladata eldönteni, mely ügyben van helye nyomozás elrendelésének? A szükségesség ehelyütt nem kérdéses. A családtagokra már korábban veszélyesnek ítélt helyzetekben ahelyett, hogy megvárják az eltűnéstől számított 3 napot, azonnal el kellene rendelni az eltűnt személy felkutatását, melynek segítségével emberi sorsokat menthetnénk meg.

További hiányosság, hogy a tanúvédelem rendelkezéseit a „családi botrányból” folyó bűncselekmények sértettei és tanúi körében nem alkalmazzák, pedig az igazságos ítélet meghozatalához részletes tényfeltáró tanúvallomások kellenének.

A feljelentések nyomán legtöbbször megtagadásra kerül a nyomozás, ill. magáról a feljelentésről is inkább lebeszélnek a rendőrséget felkereső sértettet.

A családon belül elkövetett erőszakos cselekmények bizonyítása könnyebb lenne a nagyobb súlyú, pl. gazdasági bűncselekmények nyomozásánál ill. bebizonyításánál, a rendőrség mégsem helyez elég hangsúlyt a nyomozásra, ill. a bizonyításra. Amennyiben a rendőrség munkáját az eredményességi mutatókon lehet lemérni, a probléma megfontolandó.

A rendőr feladata a bizonyítás, ezzel indokolják a sértett tanú kijelentéseinek megkérdőjelezését is. Csakhogy a nincs adat arra ifjúságvédelmet. Ehhez a tantárgyhoz áll legközelebb a családon belüli erőszak témaköre.

vonatkozóan, hogy a hamis vád büntette itt gyakoribb lenne, mint az egyéb bűncselekmények miatti feljelentések körében. A sértett helyzetének megkönnyítése és a feljelentések megsokszorozódása érdekében el kellene fogadni a sértett által előadottak igazságát, legalábbis az ellenkező bizonyításáig.

Habár a rendőrök áldozatvédelmi felkészültsége általában megfelelőnek mondható, a technikai feltételek nem adták az áldozatok jogainak biztosításához. Gondolok ehelyütt a kihallgató helyiségek nagyságára, felszereltségére, a sértett anonimitását biztosító feltételekre.

A Budapesti Rendőr-főkapitányságon két olyan csoport működik, amely közvetetten – a fiatalok által elkövetett bűncselekmények nyomozása által – a dolgozat témájába vágó cselekményekkel foglalkozik.¹

A *BRFK Élet- és Ifjúságvédelmi Osztály Ifjúságvédelmi Alosztály* hatáskörébe a fiatalok által elkövetett súlyosabb bűncselekmények tartoznak, emellett a fiatalok sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekményekben is nyomoznak. E körben a családi erőszakból kiinduló esetek száma 4-5 db évente. A nyomozás várható időtartama 2-6-9 hónap. Az Alosztályon 10 fő dolgozik, akik közül 3 fő pedagógus. Munkájukat állandó foglalkoztatású pszichológus segíti, a szociális munkásokat és a gondozó szakértelmét azonban nélkülözniük kell.

A *BRFK Nyomozó Főosztály Szervezett- és Gépjármű Bűnözés Elleni Osztály Ifjúságvédelmi Alosztálya*² 12+1 fővel működik, ami jóval kevesebb, mint az 1999. február 1-jével megszűnt Család-, Gyermek- és Ifjúságvédelmi Osztály, melynek 31 nyomozója volt és szintén az adott területtel foglalkozott. Az Alosztály hatáskörébe a gyermek- és fiatalok sérelmére ismeretlen

¹ A családi közegben megvalósuló erőszakos bűncselekmények nyomozása 1945-től 1990-ig az ifjúságvédelmi részleg hatáskörébe tartozott. A Budapesti Rendőr-Főkapitányságon egy speciális csoportja az összes, fiatalok által elkövetett bűncselekmény nyomozására szakosodott, így jutott el a családon belüli erőszak „híre” a rendőrségre. Jelenleg nincs ilyen részleg. A rendőrség nem vezet külön nyilvántartást a családon belüli erőszakos, ill. veszélyeztető bűncselekmények tárgyában, mi több, a nemi erkölcs elleni bűncselekmények kategóriája nem is szerepel kiemelt bűncselekményként az ERÜBS-ben (Egységes Rendőrségi és Ügyészési Statisztika).

² Az országban az egyetlen – a fentiekben már említett – „gyerekszobát” ez az alosztály működteti. Ezt a szobát kifejezetten lelki vagy fizikai sérelmet szenvedett gyermekek meghallgatására alakították ki. A helyiség országos szinten minden egyéb rendőri szervnek is rendelkezésére áll, arra azonban még nem volt példa, hogy más rendőri szerv jelezte volna a helyiség iránti szükségét.

tettek által elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása tartozik. A részleg elsősorban az üzletszerű kéjelgéssel, a kerítéssel kapcsolatos ügyeket deríti fel, de felügyeli a kiskorúak eltűnésével kapcsolatos eseteket is. Ezen ügyek kapcsán természetesen nagyon kevés családon belül kezdődő erőszakos cselekményre derül fény, de a kis esetszámból az ügyészszégi vizsgálathoz hasonló következtetések szűrhetők le:

az esetek jelentős részében nem veszik őrizetbe a bántalmazót,

a sértett már csak a pattanásig feszült helyzetben tesz feljelentést, mert az utolsó pillanatig megpróbálja fenntartani a házasságot,

a rendőrök kivétel nélkül, *mindig* felkeresik a bántalmazás helyszínét, de az első beavatkozás a figyelmeztetés szintjén nem jut túl,

a dolgozók külön képzést nem kapnak, de sokirányú tapasztalattal rendelkező, diplomás munkatársak nyernek felvételt. Az Alosztályon szociális munkás, pedagógus, jogász is dolgozik.

A rendőrség feladata az állam- és állampolgári biztonság megóvása, a veszély megelőzése, ha lehet, a bűncselekmények megakadályozása. Szóltam a rendőri képzésről, amit ugyan egyre tökéletesítenek, a privát szférában elkövetett bűncselekmények terén a szerv fellépése mégsem kielégítő. Elégedetlenségem több kérdést is felvet: meddig tart a rendőrség hatásköre? Itt már rég nem a privát szféra és a közérdek elmosódó határáról van szó. Ha egy embert bántalmaznak – függetlenül attól, hogy férfi, nő, vagy gyermek –, meg kell védeni. A társadalom, a közösség érdeke, hogy rokonunk, szomszédunk, ismerősünk megfelelő védelmet kapjon. Az már egy másik kérdés, hogy mi várható el a rendőrtől, aki nem pszichológus, és munkahelyén az áldozat jogainak védelméhez szükséges feltételek általában nem adóttak.

Nem volna helyes tehát a gyámhatóság, vagy a nyomozó hatóság támadása. Inkább a különböző fórumok közötti együttműködést kellene hatékonyabbá tenni, a párbeszédet megélnékníteni.

A párkapcsolatok korunkban meglehetősen ellentmondásosak. Az egyenjogúsodási folyamat nem a nő feladatának megkönnyítésében, a hagyományos szerepmodellek átalakításában, hanem a férfias magatartási szabályok átvételében nyilvánul meg, mely görbe tükröt tart az emancipáció elé. Egyenlőbb a munkamegosztás, de hibás férfiszerep van kialakulóban. Egyfelől nincs alkalmas szerepmodell, másfelől pedig a médiumok sarkított, túlzottan férfias viselkedést sugallanak – mindkét nem számára. A nők az emancipáció jegyében mind nagyobb részt kérnek a férfiszerep attribútumaiból. A férfiak esetében ugyanakkor szükség lenne a hagyományos női magatartás számos vonásának, mint például az emocionális önkifejezés, a szolgálat és gondoskodás mozzanatainak adaptálására. Buda Béla pszichológus rámutat a versengés, a rivalizálás magyar férfikultúrában hagyományosan erős szerepére. Mert a családon belüli erőszaknak számos faktora lehet bár, az érzelmi feldolgozás problémáival leginkább a férfiak küszködnek. A

gátlások elfojtása, a társas, közösségi és szakmai segítségtől elzárkózás pedig nem ritkán agresszióban nyilvánul meg.

Úgy gondolom, a családi béke megteremtéséhez nem szabad „kívülről” várnunk a megoldást. *„Újfajta módon kell beszélnünk a nemek kapcsolatáról, a hivatásról és a munkáról, a szabadidő-programokról, valamint az egyéb, a férfi-életmódot és mentalitást érintő kérdésekről”*¹

¹ Buda Béla: Esélyegyenlőségi problémák a magyar férfitársadalomban. In: Utak és lehetőségek az egyenlő esélyek megteremtésére. Szerk.: Németh György. Kiadja a Szociális és Családügyi Minisztérium, Budapest, 2002. p. 263.

A BÁNÁSMÓDDAL KAPCSOLATOS FOGVATARTOTTI JOGOK ÉRVÉNYESÜLÉSE A RENDŐRSÉGI FOGDÁKBAN

Általános nemzetközi megítélés szerint egy ország jogállamiságának egyik meghatározó kritériuma, hogyan bánik a bűncselekményeket elkövető, illetve azok elkövetésével gyanúsított fogvatartottakkal. A fogva tartott személyek által elkövetett szabályszegő cselekmények (illetve azok gyanúja) nem adhatnak alapot a fogva tartó szervek törvénysértő magatartásának, így a személyi szabadság korlátozása során a fogvatartott számára biztosítani kell az állami védelmet a törvénysértő bánásmóddal szemben.

Hazánkban erőteljes biztosítékrendszer hivatott ezen jogok érvényesülését elősegíteni, a fogva tartott személynek számos lehetősége van az őt ért sérelem jelzésére.

Alapvető súllyal érvényesül a büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti és jogvédelmi ügyészek (továbbiakban: bv. felügyeleti ügyészek) jogvédő szerepe, de emellett adott még az ombudsmanhoz fordulás lehetősége, illetve a belső és a nemzetközi, valamint a társadalmi ellenőrzés is.

A bv. felügyeleti ügyész törvényességi vizsgálat keretében valamennyi fogva tartó helyen ellenőrzi a fogvatartás végrehajtásának rendjét, meghallgatja a fogvatartottakat. Ellenőrzi a fogvatartottak befogadásának alapjául szolgáló iratok szabályszerűségét, az ezekben foglalt rendelkezések végrehajtását, a határidők betartását. Vizsgálja a kényszerítőeszközök alkalmazásának törvényességét, a jogok biztosítását, a köteleességek teljesítésének megkövetelését. Jogszabálysértés esetén haladéktalanul intézkedik.

A fogvatartottak helyzetének javítását szolgálja az is, hogy hazánk az elvárt érzékenységgel reagál a nemzetközi ajánlásokban foglaltak betartására. Így például az Európa Tanács Ellenőrző Bizottsága (továbbiakban röviden: CPT) 1994. évi, valamint 1999. évi látogatását követően számos korrekció (jogszabályi és gyakorlati) született. Az első látogatást követően a Legfőbb Ügyészség kiadta a 2/1995.(ÜK.11)LÜh. körlevelet, amelyben valamennyi ügyészség figyelmét felhívta a kínzás és más embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmára vonatkozó nemzetközi egyezmények és a belső jog által előírt kötelezettségek betartásának szigorú és következetes ellenőrzésére. A körlevél valamennyi ügyészség folyamatos kötelezettségévé tette minden fogva tartó hely rendszeres, legalább havi egyszeri, de szükség esetén többszöri ellenőrzését.

A bizottság második ellenőrzésének tapasztalatai alapján a Legfőbb Ügyészség - az ajánlások végrehajtása céljából- kiadta a 3/2000.(ÜK.12.)LÜh. körlevelet, amely a megelőzés érdekében további ellenőrzési, vizsgálati és jelentési kötelezettséget írt elő, fokozott biztosítékot támasztva a rendőrség és a büntetés-végrehajtási szervezet tagjai részéről esetlegesen megnyilvánuló visszaélések kiküszöbölésére. Emellett a bv. felügyeleti ügyész kötelezettségeként írta elő a havonként legalább kétszeri ellenőrzést a fogva tartó helyeken, ezáltal növelve az ügyészi kontroll gyakoriságát.

E tanulmány a rendőrségi fogdákból fogva tartott személyek 2000. évből, valamint 2001. évből származó, bánásmóddal kapcsolatos panaszai, beadványai, valamint a rendőrségi fogdák személyi állományába tartozók ellen

indult fegyelmi és büntetőeljárások példakénti bemutatásával szemlélteti a fogvatartotti jogok e területen való érvényesülését, valamint a törvényi előírások gyakorlati megvalósulását.

Rendőrkapitányság fogdájában fogva tartott személyek bejelentései, panaszai a bánásmód köréből

A fogvatartotti panaszok és kérelmek zöme – az előző évek tapasztalataival azonos módon- zömmel nem a bánásmóddal voltak összefüggésben, hanem a büntetőeljárás elhúzódására, az ügy előadójával való kapcsolat hiányára, a kapcsolattartásra, az egészségügyi ellátásra vonatkoztak. A büntető feljelentésnek nem minősülő panaszok általában a kihallgató vagy az előállító rendőrök eljárását sérelmezték és nem a rendőrségi fogdák személyzetének magatartásával voltak kapcsolatban.

A kifejezetten nem megfelelő bánásmódot panaszolók többnyire egyes fogdaőrök velük szemben használt sértő kifejezéseit kifogásolták, előfordult az is, hogy bántalmazásról tettek bejelentést.

Egy 2001. évből származó esetben a rendőrkapitányság fogdájában az előzetesen letartóztatott panaszként adta elő, hogy az egyik fogdaőr a barátnőjéről azt híreszteli: útszéli prostituált. A kivizsgálás során megállapították, hogy a fogdaőrnek a híreszteléshez semmi köze nem volt, a „pletyka” az egyik fogvatartottól indult el.

Ugyanebben az évben egy másik rendőrkapitányság fogdájában az előzetesen letartóztatott azt sérelmezte, hogy egy fogdaőr vele szemben trágár szavakat használt és azt mondta:” ne ugasson maga nekem vissza”.

2000. évben szintén egy előzetesen letartóztatott azt panaszolta, hogy a befogadásakor azért bántalmazták, mert nem volt hajlandó levenni az alsónadrágját.

A panaszok kivizsgálását - mindkét év tanulsága szerint- a bv. felügyeleti ügyészek a törvényes határidőben mindig elvégezték, amikor csak lehetett haladéktalanul és helyben orvosolták a problémát. A bv. felügyeleti ügyészek eljárására a szakmai alaposság, nagy körültekintés volt jellemző.

A vizsgálat azt is megállapította, hogy a fogva tartó szervek vezetői általában jogszerűen jártak el a hivatali bűncselekmény észlelése, illetve az arra utaló fogvatartotti feljelentés esetén. Ennek megfelelően a rendőrségi fogdák vezetői eleget tettek feljelentési kötelezettségüknek is.

A kivizsgálás során problémát jelent, amikor a törvénysértő bánásmód kapcsán előterjesztett panasz bejelentésének

időpontja, valamint az annak alapjául szolgáló eset megtörténte között jelentős az eltérés. Ilyenkor a panaszban foglaltak kivizsgálása nehézségekbe ütközik, mert az érintett fogvatartottak vagy más fogvatartási helyre kerülnek, vagy szabadulnak, illetve a későbbiek során már nem kívánnak az esettel kapcsolatban nyilatkozni.

A 2000. évről készített jelentés még tárt fel eseti mulasztást, hiányosságot a fogvatartotti beadványok, panaszok továbbítása kapcsán.

Egy rendőrkapitányság fogdáján a bv. felügyeleti ügyész 2000. június 9. napján tartott vizsgálata alkalmával neki címzett – 2000. május 8. napján kelt – panaszt fedezett fel, melynek továbbítását a rendőri szerv elmulasztotta.

2000. évben arra is volt példa, hogy a fogvatartottak a feljelentést nem a fogvatartó szerv vezetőjénél, hanem közvetlenül a katonai ügyészségen tették meg.

Egy előzetesen letartóztatott azért tett feljelentést, mert 2000. december 20. napján a rendőrkapitányság fogdáján az egyik rendőr zászlós orrba ütötte és a ruhájánál fogva megrángatta. A feljelentést a fogvatartott azért csak 2001. február 16. napján tette meg, mert állítása szerint a fogdaszemélyzet szóbeli feljelentését nem továbbította az illetékes nyomozó hatóság felé.

2001. évi tapasztalatok alapján már egyértelműen megállapítható, hogy a fogvatartottak beadványait, panaszait, feljelentéseit általában késedelem nélkül továbbítják az illetékes hatóságokhoz és nemzetközi szervezetekhez is.

A bánásmóddal kapcsolatos büntetőeljárások

A kínzás és más kegyetlen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód elleni nemzetközi egyezmény valamennyi részes államának gondoskodnia kell arról, hogy büntetőjoga szempontjából minden kínzási cselekmény bűncselekménynek minősüljön. Biztosítaniuk kell azt is, hogy az illetékes szervek haladéktalanul és részrehajlás nélkül vizsgálatot folytassanak le ezen bűncselekmények gyanúja esetén (Egyezmény 11-13. Cikk).

Azok a bűncselekmények, amelyek a kínzás elleni konvenció megsértését is jelenthetik- az élet elleni bűncselekményeken kívül- a következők:

bántalmazás hivatalos eljárásban (Btk. 226§.); jogellenes fogvatartás (Btk. 228. §); kényszervallatás (Btk. 227. §) és olyan hivatali visszaélés (Btk. 225. §), amely a bánásmóddal, a fogvatartottakkal való kapcsolattal összefüggésbe hozható. Emellett a bánásmód törvényességét súlyosan sértik a fogva tartó szerv személyi állománya és a fogvatartottak közötti tiltott kapcsolattal, összefonódással összefüggő korrupciós jellegű bűncselekmények is; például a hivatalos személy által kötelelességzegéssel elkövetett vesztegetés.

2000. évben a rendőrségi fogdákon szolgálatot teljesítő személyi állomány egyetlen tagjával szemben sem indult büntetőeljárás a törvénysértő bánásmód körébe eső hivatali bűncselekmények miatt Baranya, Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén, Fejér, Nógrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg, valamint Veszprém

megyékben. Előfordult azonban, hogy fogdaőrrel szemben vádat emeltek, sőt, elmarasztaló bírósági ítélet is született:

Így például hivatali visszaélés büntette és más bűncselekmény alapos gyanúja miatt folytatottak eljárást az egyik rendőrkapitányság fogdájában szolgálatot teljesítő rendőr-főtörzsőrmester ellen, aki a tiltott pornográf felvételek készítése miatt előzetes letartóztatásban lévő fogvatartottat úgy helyezte át egy másik zárkába, hogy előtte az ott lévő másik fogvatartottal közölte: „bekerül egy pedofil, el kéne intézni”. Ezt követően a zárkába átkerült fogvatartottat zárkatársai bántalmazták, melynek következtében 3 hét alatt gyógyuló orrcsont-törést, arc-hámhorzsolásos és zúzódásos sérüléseket szenvedett.

Hivatali visszaélés büntettének alapos gyanúja miatt emelt vádat az ügyészség egy megyei rendőr-főkapitányság fogdáján szolgálatot teljesítő fogdaőrrel szemben, aki a saját tulajdonában lévő mobiltelevont kölcsönadta az előzetes letartóztatásban lévő gyanúsítottnak abból a célból, hogy ő azon beszélgetést folytasson.

Hivatali visszaélés büntette és más bűncselekmény alapos gyanúja miatt egy másik rendőr-főkapitányság központi fogdáján szolgálatot teljesítő két rendőr, valamint az ugyanott dolgozó közalkalmazott ellen vádat emelt az ügyészség. A történeti tényállás szerint nevezettek 2000. december 28. napján a fogvatartottak ebédjéből eltulajdonítottak 21 adag kolbászt.

2001-ben - a rendelkezésre álló adatok szerint - összesen 218 büntetőeljárás indult a Btk. 225. §, 226. §, 227. § és 228. §-ába ütköző magatartás miatt, ez az adat a rendőrségi fogdákra és bv. intézetekre együttesen értendő. Ebből összesen 65 alkalommal tagadták meg a nyomozást, 120 esetben megszüntették azt, 20 esetben vádat emeltek, egyéb befejezések száma (áttétel), illetve a folyamatban lévő ügyek száma: 13.

Kiemelendő, hogy a Btk. 227. §-ába ütköző kényszervallatás bűncselekménye miatt indult eljárások többségében mind 2000-ben, mind 2001-ben a feljelentések a kihallgató vagy előállító rendőrök eljárását sérelmezték és nem a rendőrségi fogdák személyzetének magatartását kifogásolták.

Így például 2001. évben az egyik megyei ügyészségi nyomozó hivatalhoz 15 feljelentés érkezett a fogva tartók részéről kényszervallatás büntette miatt. A feljelentések valamennyi ügyben az eljáró, illetve ismeretlen nyomozó ellen irányultak, valamennyi esetben a nyomozást megtagadták.

Egy előzetes letartóztatásban lévő feljelentése szerint a kihallgatást végző rendőrtiszt azzal fenyegette, hogy tönkreteszi őt és családját.

A nyomozás megtagadások és megszüntetések nagy százaléka -a vizsgált évek tanulsága szerint-arra vezethető vissza, hogy a fogvatartottak állításaikat nem tudják megfelelően igazolni, előadásuk sokszor ellentmondásos. A sérelmezett bántalmazásokról általában nem áll rendelkezésre látlet, sok esetben az elkövetőt sem jelölik pontosan, illetve a nyomozás során előbukkanó bizonyítékok is ellentétben állnak egymással (például: tanúvallomások).

A fogvatartottak emberi méltóságának, önérzetének tiszteletben tartása

Az 19/1995.(XII.13.) BM rendelet (továbbiakban: Fogdarendelet) 1. §-ának (2) bekezdése szerint: "A fogvatartás során a fogvatartottal az emberi méltóság tiszteletben tartásával kell bánni. Tilos a fogvatartottat kínzásnak alávetni, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódban részesíteni. Rajta orvosi kísérletet, vagy tudományos vizsgálatot vagy kísérletet még beleegyezésével sem lehet végezni."

Általánosan megállapítható, hogy a rendőrségi fogdáknak a fogvatartottakkal kapcsolatos eljárás megfelel a határozott és emberséges fellépés követelményének. Előfordult azonban, hogy panasszal éltek az emberi méltóság megsértése miatt.

Így például 2000. év során voltak olyan negatív jelenségek, melyek főként a fogva tartó intézmények tiszthelyettesi állományának gyors változásából következtek. Előfordult, hogy a fogvatartottakkal szemben esetenként türelmetlen hozzáállást tanúsítottak, így azokat további indulat-kitörésre készítették. Az egyik rendőrkapitányság fogdáján 2000. júliusában szinte valamennyi zárkában sérelmezték, hogy a felügyelet létszámhiányra hivatkozva rendszeresen nem hajtotta végre a fogvatartottak sétáját és a WC-re is csak naponta háromszor engedték ki őket. Emiatt a fogvatartottak gyakran kénytelenek voltak a kézmosót (falikutat) igénybe venni, ahonnan egyébként az ivóvizüket is vették.

Előfordult, hogy a fogvatartottak lelki kényszer alkalmazását, illetve sanyargatásukat sérelmezték.

2000. évben egy megyei rendőr-főkapitányság fogdájában fogva tartottak ismeretlen rendőrök ellen azért tettek panaszt, mert „kiláncolják a fogvatartottakat és megverik”.

Egy másik megyei rendőr-főkapitányság fogdájában elhelyezettek azt sérelmezték, hogy a fogdaőri létszám hiányára hivatkozással esetenként a napirendtől eltérő időpontban biztosították számukra a WC-re való kiengedést: előfordult, hogy eziránti kérelmüket megtagadták, vagy csak késedelmesen teljesítették, ami emberi méltóságukat, önérzetüket sértette.

Az egyik rendőrkapitányság fogdájában elhelyezett nő fogvatartottak sérelmezték, hogy a felügyelet csak naponta háromszor engedi ki őket WC-re, ami miatt egyiküknél alhasi görcsök állandósultak. Hasonló panasszal fordult az ügyészséghez egy másik fogdán fogva tartott, aki azt kifogásolta, hogy a felügyelet szabálytalan időközökben kísérte ki a közös illemhelyre, emiatt többször a vizeletét üres műanyag flakonba kellett ürítenie.

Szintén rendőrségi fogdán fogvatartott azt panaszolta, hogy az esti órákban hiába zörög, csak hosszas várakozás után engedik ki WC-re, és a kiengedés halogatásával őt az őrszolgálat sanyargatja.

Egy fogvatartott elmondása szerint a rendőrök társát brutális módon hallgatták ki, így ő ezáltal a folyamatos fenyegetettség állapotában volt.

Olyan eset nem volt megállapítható, amikor a fogvatartotton a hivatkozott jogszabályi rendelkezés megsértésével orvosi kísérletet, vagy beleegyezése

nélkül tudományos vizsgálatot vagy kísérletet végeztek volna, e körben panasz sem merült fel.

Eseti kivételként említhető 2000. évből, amikor egy megyei rendőr-főkapitánysággal szemben az egyik előzetesen letartóztatott hozzátartozója azt sérelmezte, hogy a gyanúsítottat a fogdán olyan gyógyszerrel kezelték, amely miatt eszméletvesztéssel is járó rosszullet következett be, majd a szakszerűtlen gyógykezelés miatt a fogvatartottat a külkórház sürgősségi osztályára kellett szállíttatni.

A hátrányos megkülönböztetés tilalmának érvényesülése és a fogvatartottakkal szemben használt hangnem

A Fogdarendelet 1. §-ának (3) bekezdése szerint: "A fogvatartás szabályainak alkalmazásakor a fogvatartottak között nem lehet hátrányos megkülönböztetést alkalmazni faj, bőrszín, a nem, a vallás, a politikai vagy bármilyen más vélemény, nemzeti és társadalmi hovatartozás, a születés, a társadalmi vagy bármilyen más helyzet különbözősége miatt."

2000. évben nem egy fogvatartott kifogásolta, hogy roma származása miatt éri hátrányos megkülönböztetés, emiatt ebben az évben a Legfőbb Ügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Önálló Osztálya a vizsgálat szempontjai között külön szerepeltette a roma kisebbséghez tartozó fogvatartottakkal való bánásmód ilyen irányú alapos vizsgálatát.

Az egyik budapesti kerületi rendőrkapitányság fogdájában elhelyezett fogvatartottat a fogdaőr cigány származására utaló, lealacsonyító kifejezésekkel illette. A fogdaőrrel szemben fegyelmi eljárás indult és szóbeli figyelmeztetésben részesült.

Másutt a letartóztatott azt állította, hogy a fogdaőr „piszkálja, szóban macerálja, idegesíti, mindenféle kis cigánygyereknek nevezi”, és azzal fenyegeti, hogy elveteti a csomagját. A vizsgálat megállapította, hogy befogadása óta a fogvatartott a napirendet többször megsértette, a reggeli ébresztőt és a zárkatarítást nem volt hajlandó végrehajtani csak többszöri felszólításra. A zárkából az utcára több alkalommal kikiabált. A fogdaőr mindezen cselekményei miatt többször figyelmeztette, de cigány származása miatt hátrányos megkülönböztetésben nem részesítette.

Több esetben a fogvatartottakkal szemben alkalmazott nem megfelelő hangnem egybekapcsolódott a fogvatartott etnikai hovatartozásának becsmérlésével.

A rendőrkapitányság fogdájában lévő fogvatartott sérelmezte, hogy a felügyelet „rohadt cigányoknak” nevezte őt és zárkatársát. Az eligazítások alkalmával a fogdaőröket elszámoltatták, és felhívták a figyelmüket a fogvatartottakkal való érintkezés szabályaira.

A fogvatartottakkal szemben alkalmazott hangnem néhány esetben kifogásolható az indokolatlanul durván közölt utasítások és a fogvatartott által elkövetett bűncselekménnyel kapcsolatos becsmérlő megszólítások esetében. Emellett néhány fogdán a tegezés is hibás gyakorlatot jelölt.

Például 2000-ben az egyik fogdában 5 olyan eset jutott a parancsnok tudomására, amikor valamelyik fogdaőr tegezte a felügyelete alatt álló fogvatartottat.

A nem megengedhető hangnem használatának kivizsgálása nehézségekbe ütközik, mert a fogvatartottak sok esetben nem hajlandók megnevezni a konkrét időpontot, helyet, illetve az elkövető személyét sem jelölik meg pontosan.

Sok esetben nem bizonyítható, hogy a fogvatartott által előadott sérelem ténylegesen bekövetkezett-e.

A fogvatartottakkal szemben alkalmazott kényszercselekmények

A rendőrségi fogdák tekintetében a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény VI. fejezete és a Rendőrségi Szolgálati Szabályzatról szóló 3/1995. (III. 1.) BM rendelet 51-68. §-ai, illetve a Fogdarendelet 30. §-a határozza meg a kényszercselekmények szabályozását. A vonatkozó rendelkezések megállapítják a kényszerítőeszközök alkalmazásának közös szabályait és az egyes kényszerítőeszközöket is felsorolják.

A vizsgálati tapasztalatok szerint a fogva tartó szervek személyi állománya a vonatkozó szabályozást pontosan betartva, a határozott és emberséges fellépés követelményének megfelelően alkalmazza a kényszerítőeszközöket.

Kényszerítőeszköz alkalmazására 2001-ben összesen 100 esetben került sor a rendőrségi fogdában.

A vizsgált években a kényszerítőeszközök használatának okai hasonlóak voltak: a fogvatartott támadásának, ön- és közveszélyes, valamint intézkedésnek ellenszegülő magatartásának megszüntetése.

2000. évben egy megyei rendőr-főkapitányság fogdájában az egyik előzetesen letartóztatottal szemben például azért kellett bilincset és testi kényszer alkalmazni, mert először az illemhelyről a zárkába történő visszakísérése közben rátámadt a fogdaőrre, majd később a befogadó egységben az ellenőrzés végett éppen odaérkezett bv. felügyeleti ügyészre.

Arra is volt példa, hogy törvénytörő módon jogszabályban nem szereplő eszközt használtak fel.

Egy rendőrkapitányságon 2000. június 26. napján az egyik előzetesen letartóztatott a nála lévő öngyújtó acéllemezával a bal alkarját több helyen megvágta. Figyelemmel arra, hogy a fogvatartott nem hagyott fel az egészségkárosítás szándékával, a kapitányság alosztályvezetője kényszerzubbony alkalmazását rendelte el vele szemben, továbbá a bv. felügyeleti ügyésznél kezdeményezte a fogvatartott levelezéshez, látogatáshoz és csomagküldemény fogadásához való jogának szüneteltetését. Figyelemmel arra, hogy sem a rendőrségi törvényben, sem a rendőrség szolgálati szabályzatában meghatározott kényszerítőeszközök között kényszerzubbony nem szerepel, ezért annak jogszerű alkalmazására nem kerülhet sor. Hasonló módon nincs törvényes lehetőség arra sem, hogy a fogvatartott által elkövetett egészségkárosító magatartás miatt szüneteltetésre kerüljenek a kapcsolattartással összefüggő jogai.

Egy 2001-ből származó esetben a rendőrkapitányság fogdájában előzetes letartóztatásban lévő személy a séta előtt közölte a fogdaőrrel, hogy nincs sétára alkalmas állapotban, valamint hogy „elege van az egészből”, szétvagdálja a kezét, és a seben lévő varratot kiszaggatja, testi épségében kárt tesz. Ekkor a fogda raktárában lévő kényszerzubbonyt az egyik fogdaőr magához vette és azt a fogvatartottra adta.

A főügyészség a rendőrkapitányság vezetőjéhez jelzést nyújtott be, hogy a jövőben a fogvatartottal szemben csak a Fogdarendelet 30. §-ában felsorolt kényszerítőeszközöket alkalmazzák.

A vizsgálat a kényszerítőeszközök által okozott sérülésekre is kiterjedt. Megállapítható, hogy a kényszerítőeszközök alkalmazása általában egyáltalán nem okozott külsérelmi nyomokat .

A rendőrkapitányságok vezetőinek fellépése a törvénybe ütköző bánásmód esetén, fegyelmi eljárások a személyi állománnyal szemben

Az elmúlt években jogértelmezési problémaként jelent meg a büntetőeljárás és a fegyelmi eljárás azonos tényállás alapján történő elrendelésének a kérdése. A fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló többször módosított 1996. évi XLIII. törvény fegyelmi eljárással kapcsolatos rendelkezései szerint a büntetőeljárás megindulása nem akadályozza az azonos tényállás alapján induló fegyelmi eljárást.

Egy rendőr-főkapitányságon az országban fegyelmi eljárás elrendeléséről nem határoznak és akkor sem döntenek erről, ha az indokoltnak és szükségesnek látszik, arra hivatkozva, hogy azonos tényállás szerinti párhuzamosság valósul meg.

A rendőrkapitányság fogdáján hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás gyanúja esetén elmaradt a fogda állományába tartozó személy fegyelmi felelősségre vonása, mivel az állományilletékes parancsnok a szankció szempontjából a büntetőeljárás megindítását elégségesnek tartotta.

Akadályozza a fegyelmi eljárás megindulását, ha a feljelentés ismeretlen elkövetőt jelöl. Az is gyakran előfordul, hogy a hivatali bűncselekmény elkövetésével alaposan gyanúsítható személy a fegyelmi eljárás megindítása előtt a szolgálati viszonyáról lemond, vagy későbbi lemondása miatt a fegyelmi eljárást megszüntetik.

A vizsgált években kevés alkalommal, de előfordult, hogy az eljárás alá vont személyt a munkavégzésből nem függesztették fel annak ellenére, hogy az indokolt lett volna.

A személyi állomány és a fogvatartottak közötti tiltott kapcsolat, összefonódás, korrupciós cselekmények

A Fogdarendelet 2. §-a (5) bekezdésének a) pontja a következő szabályozást adja: „a fogvatartott köteles a fogda rendjét megtartani, a kapott utasításokat teljesíteni”.

A fogva tartó szervek általában megkövetelik a fogvatartottól azt, hogy alávéssék magukat a büntetés, illetve intézkedés végrehajtásának.

Előfordult azonban, hogy a fogvatartottat jogszabályellenesen kedvezményben részesítették, kivételeztek vele.

Egy rendőrkapitányság fogdáján három fogdaőr ellen azért indult eljárás, mert az egyik előzetesen letartóztatott azt állította, hogy a nála megtalált mobiltelefon készüléket 50 ezer Ft készpénz ellenében az őrszolgálat juttatta be hozzá (2000. évi eset).

Egy megyei fogdában nem követelték meg következetesen a fogvatartottaktól a zárkarendet, valamint a zárkaegység közös használatú illem- és fürdőhelységének napi takarítását (2000. évi eset).

A rendőrkapitányság állományához tartozó 16 rendőrrel szemben indult büntetőeljárás szolgálatban kötelességszegés vétsége és más bűncselekmény miatt, mert a fogdán elhelyezett fogvatartottaknak többek között - ellenszolgáltatás nélkül - dobozos söröket és gyorséttermi ételeket adtak át, illetőleg engedélyezték részükre, hogy televízió-közvetítéseket nézzenek és kártyázhassanak. Az ügyben a katonai ügyészség vádindítványt nyújtott be (2001. évi eset).

Felmerült a tiltott összefonódás, korrupció gyanúja is.

Az egyik rendőrkapitányság személyi állományába tartozó rendőr főtörzsőrmester a fogvatartott letétjéből - annak hozzájárulásával - kivett 150.000,- Ft-ot, cserébe kíméletes bánásmódot és ügye kedvező elbírálását ígérte. Az ügyészség hivatalos személy által kötelességszegéssel elkövetett vesztegetés büntette miatt vádat emelt a rendőr főtörzsőrmester ellen.

2000. évben nagy számban indítottak eljárást mobiltelefon készülékek jogellenes bevitele miatt.

Három fogdaőr ellen azért indult eljárás, mert az egyik előzetesen letartóztatott azt állította, hogy a nála megtalált mobiltelefont 50.000.-Ft készpénz ellenében az őrszolgálat juttatta be hozzá.

2001-ben szintén tártak fel ilyen jellegű eseményeket:

Egyik megyei rendőrkapitányság állományába tartozó rendőr zászlóst az állományilletékes parancsnok feljelentette azért, mert a rendelkezésre álló adatok szerint a fogdaőr két db mobiltelefont juttatott be a fogvatartottnak 50.000.-Ft ellenértékben. Egyidejűleg a fegyelmi eljárást elrendelte, amit a büntetőeljárás jogerős befejezéséig felfüggesztett.

Másik rendőrkapitányság állományába tartozó személyek ellen azért indult büntetőeljárás, mert feltételezhető, hogy a tulajdonukban, illetve használatukban lévő mobiltelefon készülékeket szolgálatuk ellátása idején a fogdára bevitték, és azok átengedésével lehetővé tették egyes fogvatartottak ellenőrzés nélküli telefonbeszélgetését.

2000. évben tiltott nemi kapcsolat miatt is történt vádemelés.

A városi bíróság egy fogdaőri szolgálatot ellátó rendőr zászlóst 1 rb. folytatólagosan elkövetett hivatali visszaélés büntette miatt nyolc hónapi -

végrehajtásában kettő évi próbaidőre felfüggesztett - börtön büntetésre ítélte. Az ítéleti tényállás szerint a fogdaőr 2000. július 3. napján éjfél előtt kiengedte a zárkájából az egyik női előzetesen letartóztatottat – akivel korábban megbeszélte, hogy nemi kapcsolatot fognak létesíteni -, majd lekísérte a befogadó szinten lévő egyik kihallgató helyiségbe, ahol levetköztek és közöszültek. A rendőr az eljárás során szolgálati viszonyát egyoldalúan megszüntette.

Egy kerületi rendőrkapitányság fogdáján felmerült annak alapos gyanúja, hogy a fogdaőrök közül többen szexuális kapcsolatot létesítettek női letartóztatottakkal, amit a fogvatartottaknak különböző kedvezményekkel viszonoztak.

A fogvatartott nyomozó hatóság részére történő kiadása, a befogadás során észlelt külsérelmi nyom esetén követendő eljárás

A CPT 1994. évi látogatása során nem kívánatos jelenségeként értékelte a fogvatartott nyomozó hatóság részére történő kiadatásának nagy számát. Ajánlasként megfogalmazta, hogy a rendőrségi fogdába történő átszállításra csak akkor kerüljön sor, ha az teljes mértékben elkerülhetetlen.

Ennek hatására a 2/1995.(ÜK.11) LÜh. körlevél 5. pontja külön nyomatékossította az ügyészi engedély megadását megelőző körültekintő eljárást.

A CPT második (1999. évi) magyarországi látogatásának tapasztalatairól készült országjelentés 36. pontjában a Bizottság ismét megállapította, hogy „a személyeknek az előzetes letartóztatást fogantató helyszínekről a rendőrség helyiségeibe kihallgatás céljából való átszállítása általános. Bár ügyészeknek kell engedélyeznie az ilyen átszállításokat, az engedélyt mindig megadják...”. A CPT jelentésében újból hangsúlyozta azon álláspontját, mely szerint a durva bánásmód megelőzése szempontjából sokkal kívánatosabb, ha nem szállítják át a rendőrségi fogdára az előzetesen letartóztatottat a bv. intézetből, amikor további kihallgatására van szükség. Mindezek alapján a Bizottság a magyar hatóságok számára megismételte azt a korábbi ajánlását, hogy tegyenek megfelelő lépéseket annak biztosítása érdekében, hogy a bv. intézetekben fogva tartott előzetesen letartóztatottak nyomozati cselekmények végett rendőrségi fogdába történő átszállításának engedélyezésére csak akkor kerüljön sor, ha az mindenképpen elkerülhetetlen.

Ennek megfelelően a 3/2000. (ÜK. 12) LÜh. körlevél 7. pontja a kiadást szigorú feltételekhez köti.

Eszerint a bv. intézetben fogva tartott személy nyomozó hatóság részére történő kiadásának és rendőrségi fogdába való átszállításának engedélyezésére csak a nyomozás eredményessége érdekében feltétlenül indokolt esetben, a főügyészség eljárása esetén a főügyész büntető szakági helyettesének, helyi ügyészség eljárása esetén pedig a vezető ügyésznek a jóváhagyásával kerülhet sor. Az engedély megadásához a nyomozó hatóságtól minden esetben meg kell követelni, hogy az erre vonatkozó írásbeli előterjesztés részletesen tartalmazza a csak rendőrségen elvégezhető nyomozási cselekményeket és az azokhoz szükséges időt, az engedélynek pedig ezt felülbírálva meghatározott időtartamra kell szólni, annak elteltével a fogvatartottat vissza kell szállítani vagy szállíttatni a bv. intézetbe.

Általánosan megállapítható, hogy a kiadás rendje a körlevélben foglaltaknak megfelelően alakul. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a nyomozó hatóságok valóban indokolt esetben és csak a feltétlenül szükséges időtartamra kérik a fogvatartott kiadását, emiatt az engedély megadására jogosult ügyészek az esetek nagy részében az engedélyt megadják.

Volt olyan megye, ahol egyetlen esetben sem engedélyezett az ügyész rendőrségi fogdára történő kiadást, a nyomozó hatóságok mindig aznap visszaszállították a fogvatartottat az érintett bv. intézetbe.

Kiadás érdekében a nyomozó hatóság rendszerint akkor fordul az ügyészhez, ha a büntetőeljárásban terheltként szereplő fogvatartottal kapcsolatban egymást követően több nyomozási cselekményt kell foganatosítani (meghallgatás, szembesítés, iratismertetés, helyszínelés), vagy tanúként kell meghallgatni.

Például az egyik országos bv. intézetből fogvatartott személy nyomozó hatóság részére történő kiadását gyanúsítottkénti kihallgatásra 22 fő esetében 1, 1 fő esetében 4 napig, 30 fő esetében egy hétig, 15 fő esetében két hétig, 1 fő esetében három hétig, 11 fő esetében egy hónapig, 1 fő esetében két hónapig engedélyezte az ügyész.

Tanúként meghallgatásra ügyészi engedéllyel egy főt adtak ki két hónap időtartamra.

Az egyik fegyház és börtönből a kiadás több napra (2-13 nap) 20 esetben történt, ebből 4 esetben nyomozati cselekmény, 16 esetben pedig kihallgatás vagy szembesítés volt a kiadás oka.

A kiadás több hétig (2 hét-2 hó) 14 esetben történt, ebből 6 alkalommal nyomozati cselekmény, 5 esetben kihallgatás vagy szembesítés, 3 esetben pedig pótnyomozás volt a kiadás oka.

A kiadás leggyakrabban olyan nyomozati cselekmények foganatosítása céljából történik, amelyeket a bv. intézetben nem lehetne végrehajtani. A kiadások legnagyobb százalékát a rendőrségi fogdába átszállítás nélküli kiadások teszik ki, melyek nagy számát indokolhatja az is, hogy a 3/2000. LÜh. körlevél 7. pontja szerinti részletes előterjesztés itt mellőzhető.

Például volt olyan megye, amelyben a 110 esetből csupán 7 esetben került a fogvatartott rendőrségi fogdára, másik megyében pedig 250 esetből 9 esetben helyezték el a fogvatartottat a fogdán.

Előfordult, hogy jogerősen elítéltet az illetékes ügyész engedélye nélkül adtak ki:

Az megyei bv. intézetben végrehajtott ügyészi ellenőrzés feltárta, hogy a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 193. § (1) bekezdését megszegve nyomozati cselekmény lefolytatására az illetékes engedélye nélkül adták ki az elítéltet a rendőr-főkapitányság nyomozó osztálya részére, ugyanis a bv. intézet parancsnokának küldött kikérést a nyomozó hatóság a megyei bíróság bv. bírójával engedélyeztette. A jogszabálysértő estek megelőzése érdekében a főügyészség jelzéssel élt.

Megfelelő nyilvántartás hiányában sok megyének nagy nehézséget jelentett a kiadások számának megállapítása, ezen okból a kiadás időtartama és az esetleges ügyési engedély megtagadásának pontos száma is kérdéses néhány megyében.

Egy megyei bv. intézetből 158 esetben engedélyezték a nyomozó hatóság részére történő kiadást és rendőrségi fogdából való átszállítást. A kiadás az esetek döntő többségében az egy hetet sem haladta meg, 14 esetben 1 hétre, 6 esetben 3 hétre, 14 esetben 1 hónapra szólt.

Másik megyében a kiadási időtartamok a következőképpen alakultak: 1-10 napig 26 fő, 10-20 napig 9 fő, 20-30 napig 4 fő, 30-60 napig 2 fő.

2000. évben még volt arra példa, hogy a fogvatartott a hosszabb ideig tartó kiadást sérelmezte, azonban 2001-ben ilyen eset már nem fordult elő.

2000. évben egy előzetesen letartóztatott azért jelentett be panaszt, mert nyomozati cselekmények foganatosítása céljából két hétre helyezték el egy rendőrkapitányság fogdáján, ahol azonban a kiadás tartama alatt a tervezett cselekményre nem került sor, így közölték vele, hogy még további egy hetet kell a fogdán maradnia.

A fogvatartotton észlelt külsérelmi nyom esetén követendő eljárás kapcsán előzményként említhető a CPT 1999. évi látogatásáról készült országjelentés 22. pontja szerinti ajánlás, miszerint ha a fogvatartotton az orvosi vizsgálat olyan sérülést állapít meg, ami a durva bánásmódra vonatkozó fogvatartotti állítással függ össze, arra következetesen fel kell hívni az illetékes ügyész figyelmét.

A 23/2001. (X. 11.) BM rendelet módosította a 19/1995. (XII. 13.) BM rendeletet, e módosítást követően a Fogdarendelet előírja, ha a fogvatartott a befogadáskori orvosi vizsgálat során azt állítja, hogy bántalmazták, akkor az orvosi vizsgálatról jegyzőkönyvet kell készíteni, amelynek egy-egy példányát a fogva tartást végrehajtó szervnek, illetve a bv. felügyeleti ügyésznek kell megküldeni.

A vizsgálat hiányosságot mutatott ki a rendőrségi fogdáknak érvényesülő gyakorlatban.

Például az egyik fogdába két fogvatartottat külsérelmi nyomokkal fogadott be az orvos, de a meghallgatásukat elmulasztotta. A megbízott fogdaparancsnok arról tájékoztatta a bv. felügyeleti ügyészt, hogy neki személyesen nem panaszkodtak a fogvatartottak, az orvosi könyvet meg nem szokta ellenőrizni.

A bv. felügyeleti ügyész az erről készített feljegyzést megküldte a rendőrkapitányság vezetőjének. Az átiratot követően a fogdaparancsnok személyében változás történt.

Más-más rendőrkapitánysági fogdában fogva tartott két személy a vizsgálatot végző ügyésznek azt állította, hogy őt a rendőrök megverték, a rendőrkapitányság azonban nem tette meg a szükséges intézkedéseket. A bv. felügyeleti ügyész továbbította az iratokat a nyomozó hivatalnak.

Mivel a módosítást megelőzően a BM rendelet kifejezetten nem rendelkezett arról, hogy a bv. felügyeleti ügyészeknek a külsérelmi nyomokról készült

jegyzőkönyvet minden esetben meg kell küldeni, ezen a téren tapasztalható hiányosságok nagyobb része is ennek a jelenségnek tudható be. A módosításra a fogdaviszsgálatot végző ügyészek nyomatékosan felhívták a figyelmet.

Záró gondolatok

A 2000. évi, illetve 2001. évi vizsgálatok alapján megállapítható, hogy a rendőrségi fogdákon a fogvatartottakkal való bánásmód- a feltárt eseti hibáktól, hiányosságoktól eltekintve- általánosságban megfelel a törvényi előírásoknak.

A nemzetközi egyezmények által támasztott elvárásoknak, illetve ajánlásoknak történő megfelelés igénye (különös figyelemmel az 1995 óta bekövetkező jogszabályi változásokra) egyértelműen kimutatható.

A rendőrségi fogdán fogva tartottak jogainak érvényesülésében fontos szerepet kap a bv. felügyeleti ügyészek munkája, a hozzájuk eljuttatott panaszok, beadványok igen fontos kiindulópontjául szolgálnak a gyakorlatban esetlegesen előforduló törvénysértések felfedésében.

DIVERZÍÓ A NÉMET BÜNTETŐELJÁRÁSBAN

I. Bevezetés

Mind az angolszász, mind a kontinentális jogrendszeren nyugvó büntető igazságszolgáltatás problémákkal küszködik. A nehézség abban áll, hogy az igazságszolgáltatás nem tartott lépést a bűncselekmények számának emelkedésével és struktúrájának megváltozásával. Mindennek következménye, hogy az igazságszolgáltatási apparátus túlterheltté vált, és a bíróságok túlterheltsége miatt az eljárások elhúzódnak. A kontinentális jogrendszer hagyományain alapuló büntetőeljárás garanciáival és tagozódásával szándékosan túlbonyolított, és manapság lehetetlen minden bűncselekmény esetén a büntetőeljárás valamennyi szakaszát lefolytatva kideríteni az igazságot, és felelősségre vonni az elkövetőt.

Az új kihívásokra a büntető igazságszolgáltatásnak is reagálnia kell. Jelenleg új trend az igazságszolgáltatásban az áldozat fokozottabb előtérbe kerülése, védelme, a kárjótétel és az elterelés (diverzió).

A diverzió szót mindenki használja, de egységesen elfogadott fogalom hiányában nehéz definiálni. Ha nyelvi származása alapján vizsgáljuk megállapítható, hogy a latin "vetere" igéből vezethető le, mely elfordulást, elhajlást, eltérést jelent. Ha pedig angolból akarjuk szó szerint lefordítani, akkor az elterelés vagy az elirányítás jelentést kapjuk.¹ A legáltalánosabban a diverziót a büntető igazságszolgáltatás útjáról való eltereléseként lehetne definiálni, mely szerint a diverzió magába foglalja mindazt, ami az eljárás normális menetétől eltér. Két alapvető típusa - egyszerű és interveniáló - között aszerint tehető különbség, hogy sor kerül-e a büntetőeljárásról való lemondás mellett kiegészítő intézkedés alkalmazására vagy sem.

II. A diverzió Németországban

1. A diverzió háttere

Míg a diverzió az Amerikai Egyesült Államokban a büntető igazságszolgáltatás problémáinak új megoldásként jelentkezett, ugyanez Németországban nem mondható el, mert az elterelés gondolatának gyökerei már a diverzió fogalom megjelenése előtt is fellelhetők voltak a német joganyagban. Itt elsősorban a fiatalokakra vonatkozó büntetőjogban megtalálható diverziós megoldásokat kell megemlíteni. Az az alapgondolat, hogy a fiatalokat megóvják a büntetőeljárás káros következményeitől már megtalálható volt az 1923-as, az 1943-as Fiatalok bíróságáról szóló törvényekben.² Így Németországban tulajdonképpen e régi gondolat ismételt felelevenítéséről van szó.

¹ Diernaichner, U.: Der nordamerikanische Diversionsansatz und rechtliche Grenzen seiner Rezeption im bundesdeutschen Jugendstrafrecht, Europäische Hochschulschriften, Reihe II RWS, 1990., S. 15-16.

² Heinz, W./Storz, R.: Diversion im Jugendverfahren der Bundesrepublik Deutschland, hrsg vom Bundesjustizministerium, Bonn, 1992, Verlag Godesberg, S. 15-16.

A diverzió legalizálása és elterjedése Németországban is elsősorban arra vezethető vissza, hogy túl sok¹ büntetőper nyomasztotta a bíróságokat. A büntetőeljárások számának drasztikus emelkedésének oka többek között a gazdagsági, szociális és társadalmi élet mind komplexebbé válása, továbbá az élet eljogiasodása és elbürokratizálódása.² A számok azonban csak fél valóságot jelentenek, mert időközben az eljárások is bonyolultabbá váltak, terjedelmük jelentősen megnőtt.

A diverzió a német büntető igazságszolgáltatás különböző szintjein jelenik meg:

A rendőrség tevékenységét szigorúan a legalitás elve határozza meg³, így nincs törvényi lehetőség a diverzió számára. Amíg azonban a nyomozás nem kezdődik meg, és írásban még nincs semmi megállapítva, addig a rendőrség mérlegelheti, hogy a nyomozást megindítsák-e vagy sem. A rendőrség korántsem azonosan jár el minden bűncselekmény esetén. Gyakran előfordul, hogy a diverzió egyszerű formáját alkalmazva nem indítják meg a nyomozást.

Mivel a rendőrségnek a többi bűnüldözési szervhez hasonlóan korlátozottak a személyi és anyagi eszközei, és a társadalom számára elviselhetetlen lenne, ha minden jelentéktelen ügy miatt nyomozást folytatnának, így a rendőrség a gyakorlatban rá van kényszerítve arra, hogy törvényi szabályozás nélkül is alkalmazza a diverziót. A törvényi szabályozás hiánya azonban ahhoz vezet, hogy nincsenek egységes rendelkezések arra, hogyan működhet a rendőrség által alkalmazott a diverzió. A rendőrség így a mindennapi gyakorlat alakította stratégiákat, belső szolgálati szabályokat fejlesztett ki.

Az ügyészség és a bíróság által gyakorolt diverzió fontos részt képez mind a fiatalok, mind a felnőttek által elkövetett kisebb és közepes súlyú bűncselekmények elintézésében. A terheltnek a büntetőeljárásból való kiemelésére két lehetőség van: az egyik az *egyszerű diverzió* a Büntetőeljárásról szóló törvény (továbbiakban: Be.) 153.§ alapján, mely az igazságszolgáltatás tehermentesítését célozva 1924-ben lett a törvény része, a másik az *intervenáló diverzió*, amely sokáig praeter legem élt a gyakorlatban, de 1975-ben törvényi szabályozást nyert, és 153a.§-ként épült be a büntetőeljárás törvénybe.

2. Az egyszerű diverzió (153.§)

A 153.§ a 153a.§-al együtt a diverzió megtettesítője és a legalitás elvének legrégebbi korlátozása a német büntetőeljárásban.

¹ Az 1970-es és 80-as években ügyrobbanás következett be. Ebben az időszakban az ismertté vált és regisztrált bűncselekmények száma 58,9%-kal nőtt. in: Wolter: Strafverfahrensrecht und Strafprozessreform, GA, 1985, S. 49.

² Rudolph, K.: Prozessflucht und Erledigungsdruck, DRiZ., 1/1992., S. 6.

³ Minden már megkezdett eljárást a nyomozás lezárása után tovább kell adni az ügyészségnek. (StPO § 163. Abs. 1.)

Eredetileg a kihágások területén töltött be tehermentesítő és dekriminalizáló funkciót, mert az ügyészségeket és a bíróságokat mentesítette azoktól a csekély súlyú bűncselekményektől, melyeknél a bűnüldözés közérdekből nem volt indokolt. A mostani formáját számos törvénymódosítást követően az igazságszolgáltatás tehermentesítéséről szóló 1993-as törvénnyel kapta meg. Alkalmazása a 153a. § 1975-ös bevezetésével sem szorult vissza.

A rendelkezés lényege a következő: az (1) bekezdése értelmében, *ha az eljárás tárgya vétség, az ügyész a tárgyalás megnyitására illetékes bíróság hozzájárulásával mellőzheti az eljárás lefolytatását, ha az elkövető bűnösségének megítélése csekély súlyú lenne és a társadalom érdeke nem kívánja meg az elkövető felelősségre vonását. Nincs szükség a bíróság hozzájárulására, ha olyan vétegről van szó, melynél generális minimum büntetés kiszabása sem indokolt, és a cselekmény által okozott következmények csekélyek.*

A (2) bekezdés alapján, *amennyiben a vádemelés már megtörtént, a bíróság az eljárás valamennyi bírósági szakaszában az (1) bekezdésben felsorolt feltételek esetén az ügyész és a vádlott hozzájárulásával az eljárást megszüntetheti. A vádlott hozzájárulására nincs szükség, ha a tárgyalás a 205. §-ban felsorolt okok miatt nem tartható meg vagy a 231. § (2) bekezdésének, a 232.§ és a 233. § eseteiben a távollétében tartják meg. A döntés határozattal történik, ami nem megtámadható.*

Az egyszerű diverzió alkalmazásának törvényi feltételei: az elkövető bűnösségének csekély súlya, a társadalom érdekének hiánya az elkövető felelősségre vonására, az eljárás tárgya vétség, bűncselekmény elkövetésének gyanúja, az eljárás stádiumának megfelelően a bíróság, az ügyész és a vádlott hozzájárulása.

Az elkövető bűnössége csekély súlyának meghatározásánál azokat a körülményeket kell figyelembe venni, amelyek a büntetés kiszabásánál is jelentőséggel bírnak.¹ Az elkövető csekély súlyú bűnössége akkor állapítható meg, ha tettének szándéka indokolható (pl. szükséghelyzetben, provokálás vagy rábírás hatására való cselekvés), ha a tett kriminális intenzitása alacsony fokú (különösen, ha egyszeri elkövetésről van szó). A bűnösség fokát jelentősen csökkenti a cselekmény jogellenességében való tévedés, az előkészület, illetve a kísérlet. Mindezek mellett figyelembe kell venni a tett következményeit, a tettes előéletét és azt, hogy történt-e az elkövető részéről kárjótétel vagy legalább megkísérelte-e.

Az összes körülmény megvizsgálása után arra az eredményre kell jutni, hogy az elkövető bűnössége, összehasonlítva hasonló cselekmények átlagos bűnösség fokával, jóval az átlag alatt marad.²

Valójában hipotetikus bűnösség megállapítás történik, mert a bűnösséget nem kell bizonyítani, elegendő a bűnösség valószínű fennállása, illetve az, hogy

¹ A bűnösség súlyának megállapításánál a Btk. 46.§-ából kell kiindulni, és bűncselekmény specifikusan megvizsgálni, hogy a 46.§ (2) bekezdésének 2. mondatában megnevezett körülmények mennyire szólnak az elkövető bűnössége mellett.

² Pfeiffer, G.: StPO und GVG, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1999., Rn. 1

nem valószínű felmentő ítélet hozatala, ha sor kerülne a büntetőeljárás lefolytatására.¹

A társadalom érdekének hiányát az elkövető felelősségre vonására nagyobb bizonytalanság övezi, mint a csekély súlyú bűnösség megállapítását. A Birodalmi Büntető Törvénykönyv (RiStGB) 86. szakaszának (2) bekezdése szerint *„közérdekből a bűnüldözés akkor igenelhető, ha a sértett életvitelébe való durva beavatkozáson túl a jogbéke is megsérült, és ezért a bűnüldözés a közösség érdekét szolgálja, illetve elégíti ki.”*

Egy bűncselekmény elkövetésének megtorlását a társadalom érdeke különösen akkor kívánja meg, ha a tettes személye és a bűncselekmény társadalomra gyakorolt hatása, speciál és generál prevenciós okok, szokatlan tett-következmények, több elkövetős bűncselekmények, visszaesés vagy büntetett előélet, gyakran előforduló bűncselekmények (melyek veszélyeztetik a társadalom nyugalmát, és magukban rejtik a törvény megszegése gondolatának elterjedését) indokolják.²

Valójában nem lehet egységes választ adni arra a kérdésre, hogy mikor nem áll fenn a társadalom érdeke a bűnüldözésre, ezért ez a fogalmi bizonytalanság a legsúlyosabb kritikája e rendelkezésnek.

Kizárólag vétség elkövetése esetén alkalmazható a 153.§. A Btk. 12.§ (2) bekezdés szerint az a cselekmény minősül vétségnek, amely legfeljebb egyévi szabadságvesztés büntetéssel vagy pénzbüntetéssel fenyegetett.

A Be. 52.§-a alapján a nyomozás során azt kell először megvizsgálni, hogy egyáltalán fennáll-e bűncselekmény elkövetésének gyanúja vagy további nyomozással megalapozható-e. Ha feljelentett cselekmény nem büntethető vagy eljárási akadály áll fenn, a Be. 170.§ (2) bekezdése szerint az eljárástól el kell tekinteni. Ha pedig felmentő ítélet várható, a rendelkezés alkalmazására nincs lehetőség.

Ha a bűncselekmény gyanúja fennáll, és az ügyész a 153.§ (1) bekezdése szerint mellőzni akarja az eljárás lefolytatását, nem szükséges a nyomozást az alapos gyanú fennállása igazolása érdekében továbbfolytatni, azaz az ügyet nem kell vádemelésre „éretté” tenni.

A 153.§ alkalmazása az ügyész és a bíróság egyetértését, együttes felelősségét követeli.³

¹ Kleincknet/Meyer-Grossner Kurzkomentar StPO (a továbbiakban: Kurzkomentar), 42. Aufl., 1995., Rn. 3.

² Löwe-Rosenberg: Grosskommentar. Die StPO undGVfgesetz, 24. Auflage, 1989., 2. Band §§ 112-197, § 153., Rn. 20-21. (a továbbiakban: Kommentar 1989)

³ Ez alól a szabály alól kivételt képez az (1) bekezdés második mondatában szabályozott eljárás.

A 153.§ (1) bekezdés szerinti eljárás menete a következő:

Az ügyész, amennyiben az ügyet a 153.§ alapján elintézhetőnek tartja, a bűncselekmény elkövetése gyanújának megállapítását követően az iratokat megküldi a bíróságnak a hozzájárulás megszerzése végett. A bírói hozzájárulás megadásánál nem csupán az ügyész által alkalmazni kívánt intézkedés jogi kontrolljáról van szó, mert a bíróságnak is meg kell vizsgálnia, hogy a cselekmény vétség-e, hogy az elkövető bűnössége valóban csekély súlyú-e, és nem áll-e a társadalom érdekében az elkövető felelősségre vonása. Ha ezen feltételek meglétét a bíróság szintén megállapítja, akkor a hozzájárulást meg kell adnia, nincs mérlegelési lehetősége. A bíróság a hozzájárulás megadásáról határozatban dönt, melyhez nincs szükség a terhelt vagy a feljelentő előzetes meghallgatására. Egyéb helyzetben a hozzájárulást meg kell tagadnia, még akkor is, ha úgy véli, hogy a tényállás további tisztázása a 153.§ (1) bekezdésének alkalmazásához vezetne.

Sem a hozzájárulás megadása, sem annak megtagadása nem támadható meg. A megadás azért nem, mert mind a terhelt, mind az ügyész számára előnyös. A megtagadás miatti panasz kizártságát a rendelkezés alapstruktúrája indokolja.¹

A 153.§ és a 153a.§ szó szerinti szövegezése szerint az *ügyész mellőzheti az eljárást, a bíróság pedig az eljárást megszüntetheti*. A törvény feltételes módot használ, melyben a joggyakorlat mérlegelési lehetőség megadását látja. Ezzel szemben a jogirodalom inkább arra utal, hogy a csekély súlyú bűnösség és az elkövető felelősségre vonására irányuló társadalmi érdek hiánya fogalmak bizonytalansága miatt elég mérlegelési tér biztosított, így a végső döntésnél mérlegelésre már nem kerülhet sor.² Így ha a törvényi feltételek fennállnak, és a további nyomozástól sem várható más eredmény, az ügyésznek mérlegelés nélkül mellőznie kell az eljárás lefolytatását.

153.§ (1) bekezdés második mondata lehetőséget teremt az eljárás lefolytatása bírósági hozzájárulása nélküli mellőzésére.

E rendelkezés bevezetésének célja az volt, hogy a kihágások 1974-es eltörlését követően az eljárás lefolytatása mellőzésének lehetőségét a vétségek azon részére is kiterjesszék, melyek korábban kihágásnak minősültek.

A 153.§ (1) bekezdésének korábbi szövegezése szerint az ügyésznek tilos volt a kihágásokat üldözni, ha a bírói döntés meghozatalát nem kívánta meg a társadalom érdeke. Az újabb szabály a kisebb súlyú vagyon és tulajdon elleni bűncselekményeknél jelent enyhítést a büntetés szigorán.

E szabály kivételt képez az alól az alapelv alól, hogy az ügyész és bíróság közösen viseli a felelősséget az eljárás mellőzéséért, mert ha az (1) bekezdésben felsorolt feltételek adottak, és a második mondatban szereplő további három feltétel (vagyon elleni bűncselekmény, generalis minimum büntetéssel sem fenyegetettség³, jelentéktelen kár) is fennáll, akkor a bíróság hozzájárulására nincs szükség.

Az alkalmazás törvényi feltétele, hogy a vétség csekély károkozással járjon. A kár jelentéktelenségét objektív szempontok alapján kell eldönteni. Elsősorban

¹ Kommentár 1989, §153., Rn. 19.

² Kommentár 1989, §153., Rn. 37-38.

³ Szabadságvesztésnél 1 hónap [Btk. 38.§ (2) bekezdése], pénzbüntetésnél 5 napi tétel [Btk. 40.§ (1) bekezdése] a generalis minimum büntetés.

a cselekmény elkövetésekor érvényben lévő objektív forgalmi érték alapján, valamint a cselekmény által okozott kárból kell kiindulni, nem pedig az elkövető gazdagodásából. Jelenleg a kár 50-100 márkának megfelelő euró lehet.

Annak eldöntése, hogy a feltételek fennállnak-e, az ügyész hatáskörébe tartozik. Ha fennállónak ítéli meg, akkor a bíróság hozzájárulása nélkül eltekinthet az eljárástól. Ha később derül ki, hogy a feltételek nem voltak adottak, az ügyésznek folytatnia kell az eljárást.

A 153.§ (1) bekezdése szerinti eljárás mellőzése esetén a vád - az ügyész egyéb eltekintési rendelkezéseivel szemben - nem enyészik el, az eljárást bármikor folytatni lehet. Az ügy folytatásához nincs szükség sem új tényállásra, sem új bizonyítékokra.¹

A vádemeléssel az ügy bírósági szakaszba jut, így ha a vád elejtésére nem kerül sor, a továbbiakban az eljárást már csak a bíróság jogosult megszüntetni a 153.§ (2) bekezdése alapján.

A bíróság az eljárást valamennyi bírósági hatáskörbe tartozó eljárási stádiumban megszüntetheti, így a tárgyalás előkészítése során, a tárgyaláson, a fellebbezési eljárásban. Az egyetlen feltétel, hogy ne álljon még be a jogerő.² Ha az első fokú bíróság már ítéletet hozott az ügyben, maga már nem szüntetheti meg az eljárást a 153.§ (2) bekezdése alapján, csak a fellebbviteli bíróság, az is csak akkor, ha az ügyben jogorvoslattal éltek.

Az egyszerű diverzió bíróság által való alkalmazásának törvényi kritériumai megegyeznek az (1) bekezdés feltételeivel, azzal a különbséggel, hogy az ügyész hozzájárulásán kívül, mely szintén a kölcsönös kontrollt hivatott biztosítani, szükség van a vádlott hozzájárulására is. A vádlott beleegyezésére azért van szükség, mert számára ezzel biztosítják azt a lehetőséget, hogy tárgyalás tartását kérhesse, ha ártatlannak véli magát, és felmentő ítélet meghozatalában reménykedik. A 153.§ (2) bekezdés második mondatában megnevezett esetekben (Be. 205.§, 231.§ (2) bekezdés, 232§, 233.§)³ azonban nincs szükség a vádlott hozzájárulására.

A vádlott beleegyezését nem lehet bűnössége elismeréseként értelmezni, mert a bűnösség kérdése éppúgy, mint a 153.§ (1) bekezdésénél, nyitva marad. A hozzájárulás megtagadásával a vádlott ismét abba a veszélybe kerül, hogy marasztaló ítélet születhet az ügyében. A már megadott hozzájárulását nem vonhatja vissza, ha a bíróság az ügyész egyetértésével az eljárás megszüntetéséről határozott.

A bíróság az eljárás megszüntetéséről határozatot hoz, melyben a joghelyzetre csak utalnia kell [*„az eljárást a 153.§ (2) bekezdése alapján lett megszüntetve”*]. Megindokolni nem kell, mert nem támadható meg.

A 153.§ (2) bekezdés szerinti eljárás megszüntetésével korlátozott jogerő áll be, melynek terjedelmével kapcsolatban nincs egyetértés. Az nem vitatott, hogy a korlátozó hatás megszűnik, ha utólag kiderül, hogy a cselekményt

¹ Löwe-Rosenberg: Kommentar zur StPO und zum GVfgesetz, 25. Auflage, 1992., 2. Band §§ 112-197, § 153., Rn. 40.

² Kommentar 1989, §153. Rn. 57.

³ Ezek a szakaszok azon esetekre tartalmazznak rendelkezéseket, amikor a tárgyalás a vádlott távolléte vagy személyében felmerülő egyéb okok miatt nem tartható meg.

jogilag másként kell minősíteni, azaz nem vétségéről, hanem bűncselekményről van szó. Új bizonyítékok vagy tények felmerülés miatti eltérő minősítés alkalmazása esetén az eredeti eljárás folytatására azonban nincs lehetőség, mert a bíróság döntése ezt kizárja. Ebben az esetben új eljárást kell indítani új vádemeléssel.¹

3. Az interveniáló diverzió (153a.§)

Az interveniáló diverzióra vonatkozó rendelkezéseket a 153a. § tartalmazza. Az (1) bekezdésben foglaltak lényege: a tárgyalás megnyitására illetékes bíróság és a terhelt hozzájárulásával az ügyészség vétség esetén ideiglenesen lemondhat a vádemelésről és egyúttal a terhelt számára kötelezések és utasítások teljesítését rendelheti el, ha ezek alkalmasak arra, hogy a társadalomnak az elkövető felelősségre vonására irányuló érdekét elhárítsák, és a gyanúsított bűnösségének súlya ezzel nem áll ellentétben. Kötelezéseként vagy utasításként különösen szóba jöhet: 1. a tettel okozott kárt jóvátétele érdekében meghatározott teljesítmény nyújtása 2. pénzösszeg fizetése egy közhasznú intézmény vagy az állampénztár javára 3. köz érdekében végzett munka 4. meghatározott összegben tartási kötelezettség teljesítése 5. a sértettel való megegyezésre irányuló komoly törekedés (tettes-áldozat egyezség) és emellett az elkövetett cselekménye által okozott kárt teljesen vagy túlnyomó részben való jóvátétele vagy a kárjóvátételre törekvés 6. KRESZ tanfolyamon való részvétel. A kötelezések és utasítások teljesítésére az ügyészség a terhelt számára határidőt állapít meg, amely az 1, 3-5 és 6. pontban felsorolt esetekben legfeljebb 6 hónapig, a 4. pontban megjelölt esetben legfeljebb 1 évig terjedhet. Az ügyészség az elrendelt kötelezéseket és utasításokat utólag megszüntetheti és a teljesítésre nyitva álló határidőt egy alkalommal 3 hónapra meghosszabbíthatja; a terhelt hozzájárulásával kötelezéseket és utasításokat utólag is elrendelhet és megváltoztathat. Ha a terhelt a kötelezéseket és utasításokat teljesíti, akkor a tett vétségként már nem üldözhető. Ha a terhelt a kötelezéseket és utasításokat nem teljesíti, akkor az ezek érdekében nyújtott teljesítményeit nem térítik vissza A bíróság hozzájárulására nincs szükség idegen vagyon ellen irányuló és general minimum büntetéssel sem fenyegetett vétség esetében, ha a tettel okozott kár csekély.

A (2) bekezdés alapján, amennyiben a vádemelés már megtörtént, a bíróság az ügyész és a vádlott hozzájárulásával a tárgyalás végéig ideiglenesen megszüntetheti az eljárást az (1) bekezdésben felsorolt elrendelhető kötelezések és utasítások elrendelése mellett.

A (3) bekezdés arról rendelkezik, hogy a kötelezések és utasítások teljesítése alatt az elévülési idő nyugszik.

A rendelkezés kriminálpolitikai jelentősége túlmutat az eddigi következmények nélküli eljárás megszüntetésén, mert csak az előírt kötelezések teljesítése esetén kerülhet rá sor. Lényege a vádemelésről, illetve a formális eljárásról való lemondás "szankció közeli" intézkedések elrendelésével. Azért, hogy alkotmányjogilag és jogpolitikailag is elfogadható legyen ez a szabály, önkéntességet kíván a terhelt és véleményegyezőséget az ügyészség és a bíróság részéről. Tulajdonképpen az összes eljárási szereplő közötti "kooperációról" van szó, mely kapcsolódik a diverzióhoz, és az angolszász jogrendszerben előforduló plea bargaining elemeket is tartalmaz.

¹ Kommentár 1989, §153. Rn. 85.

A 153a.§-ban szabályozott eljárás jogtechnikailag új felépítésű, mert kétszer is két szakaszra bomlik: egyrészt azzal, hogy az eljárás stádiumától függően az ügyész [153a.§ (1) bekezdése], illetve a bíróság [153a.§ (2) bekezdése] által alkalmazott diverziós szabályokat tartalmaz, másrészt, hogy a szükséges hozzájárulási nyilatkozatok megszerzése után először a vádelemeléstől, illetve az eljárástól való ideiglenes eltekintésre (melynek önálló jogkövetkezménye nincs, viszont feltételes eljárási akadályt jelent) van lehetőség, mely véglegessé a terhelti kötelezettségek megfelelő teljesítése után válik.

A 153a.§ szerinti eljárás jogi sorsa függ az elrendelt kötelezések/utasítás teljesítésétől, melyeknek a hagyományos anyagi és eljárásjogi dogmatikai fogalmak alapján való megértése nehézségbe ütközik. A kötelezések/utasítás anyagi jogi értelemben nem büntetések és nem is büntetéshez hasonló szankciók, mert a terhelt sem az elfogadásukra, sem a teljesítésükre nem kényszeríthető, és nem kerülnek be a bűnügyi nyilvántartásba sem. Teljesítésük az önkéntesség elvén alapul, mely vagy a terhelt taktikájára, (azaz, hogy a teljesítéssel a megbüntetés és a további eljárás kellemetlenségeinek – még ha esetleg felmentő ítélet várható is az elkerülése a cél,) vagy a jogellenes magatartás elismerésére vezethető vissza.¹ A kötelezések/utasítás bűnüldöző hatóságok általi elrendelése a terheltet az elkövetett büntetendő cselekményért járó rosszállásként éri. Nem tisztázott azonban az a kérdés, hogy a teljesítésük hogyan és mennyiben hárítja el az elkövető felelősségre vonására irányuló közérdeket.

A 153a.§ alkalmazási területe túlmutat² a 153.§-on, mert nemcsak a kis, hanem a közepesen súlyos bűncselekményeknél is gyakorolható, de szintén csak kizárólag vétségnél. Elsősorban az első bűnelkövetőknél jöhet szóba, főbb eseteit pedig az Igazságügyi Minisztérium irányelvei és belső ügyészségi utasítások irányozzák elő: így a kisebb súlyú tulajdon és vagyon elleni bűncselekmények (különösen bolti lopás), csekélyebb súlyú közlekedési bűncselekmények (gondatlanságból okozott testi sértés, vezetői engedély vagy kötelező biztosítás megfizetését igazoló irat nélküli vezetés, a baleset helyszínének elhagyása, ha az elkövető később részt vesz a baleset körülményeinek a tisztázásában)³, tartási kötelezettség elmulasztása. Az alkalmazási terület az idők során jelentősen kibővült, mert szóba jöhet adó, gazdasági és környezetkárosítással kapcsolatos ügyekben is. Azt pedig, hogy nemcsak a csekély súlyú bűncselekményeknél gyakorolható, olyan nagy ügyek támasztják alá, mint pl. a Helmut Kohl volt szövetségi kancellár ellen, a Bonni Ügyészség által hűtlen kezelés miatt indított eljárás nyomozási szakaszában alkalmazott diverzió.⁴

A 153a.§ szerkezetében és feltétel rendszerében szorosan kötődik a 153.§-ához. A rendelkezés alkalmazásának feltételei: a nyomozás befejezése, a bűnösség súlya nem szól a vádemelésről lemondás és az eljárás megszüntetése ellen, a társadalomnak az elkövető megbüntetéséhez fűződő érdekének elháríthatósága a kötelezések és utasítások elrendelésével, az

¹ Kommentár 1989, §153a, Rn. 8.

² Az eredeti szövegezéshez képest az alkalmazási területe kibővült, mert az Igazságszolgáltatás tehermentesítéséről szóló törvény (RpflEntG) azt a feltételt, hogy "a bűnösség súlyának csekélynek kell lennie" megváltoztatta a "bűnösség nem szólhat a vádemelésről lemondás ellen."

³ **Kommentár 1989, § 153a., Rn. 14.**

⁴ KMR 28 Juli 2001, S. 39.

eljárás stádiumától függően a terhelt/vádlott, illetve a bíróság és az ügyészség hozzájárulása.

Míg a 153. § abból a feltételezésből indul ki, hogy a tettes bűnössége "csekély súlyú lenne", addig a 153a §-ban azt a tényt, hogy a vádemeléstől, illetve az eljárástól való eltekintés nem mond ellent az elkövető bűnösségének, meg kell állapítani. Ehhez és a kötelezések/utasítás elrendeléséhez, a tényállást fel kell deríteni, az elkövető bűnösségének súlyát meg kell állapítani. A bűnösségről való teljes meggyőződésre azonban nincs szükség, elég annak nagyfokú valószínűsége. A mindenkori eljárási szakaszra előírt bűnösségi fok megállapítására van szükség: így, az ügyésznél arra, ha a 153a.§ alkalmazásának feltételei nem állnának fenn, vádat emelne, a bíróságnál arra, hogy a tárgyalás előkészítése során más esetben a vádat törvényesnek minősítne, a tárgyaláson pedig a bizonyítás eddigi eredményei alapján elegendő gyanúok áll fenn a vádlott elítélésére, és nem várható, hogy ezt további bizonyítás felvétele megdöntené.

A 153a.§-nál továbbá nagyobb fokú gyanúokra van szükség, mint a következmények nélküli büntetőeljárás megszüntetésénél, mert nagy valószínűséggel ki kell zárni, hogy az eljárás továbbfolytatása felmentéshez vezetne.¹

A 153a.§ alkalmazásánál kiindulópont a 153.§ értelmében használt csekély súlyú bűnösség fogalom, ezért e feltétel elemzését lsd. a 153.§-ről szóló részben.

A társadalomnak az elkövető megbüntetéséhez fűződő érdeke elháríthatósága kötelezések/utasítás elrendelésével feltétel két dolgot irányoz elő: egyrészt, hogy a társadalom érdekében áll az elkövető felelősségre vonása, mely igény a kötelezések/utasítás teljesítésével kielégíthető, másrészt, hogy a speciál prevenciók cél kielégítő módon elérhető a kötelezések/utasítás teljesítésével.

Annak meghatározására, hogy a társadalomnak a tettes büntetőjogi felelősségre vonásához fűződő érdeke mikor hárítható kötelezések és utasítás elrendelésével, nincsenek egységes szabályok. Ez a gyakorlatban bizonytalansághoz és nem egységes alkalmazáshoz vezet.

A 153a.§ elrendelésére akkor kerül sor, ha a bűnösség viszonylag csekély súlyú, de az elkövető felelősségre vonásához fűződő közérdek miatt a 153.§ már nem alkalmazható. A közérdek fogalmát szintén azonos fogalomként kezeli mindkét szakasz.

A felelősségre vonás intézkedésekkel való elháríthatósága mindig egyedi esetben dönthető el, figyelembe véve a konkrét prevenciók szükségleteket és a szóba jöhető kötelezéseket/utasításokat. A társadalom érdekének ilyen kompenzációja nemcsak a prevenciók szankciók szükségességétől függ (bár túlnyomórészt ez a mérvadó), hanem az elrendelhető kötelezések/utasítás intenzitásától is. Viszonylag csekélyebb súlyú (153.§ közeli) közérdeknél elég kisebb intenzitású kötelezést elrendelni, ha viszont a közérdek jelentős, akkor intenzívebb intézkedésre van szükség. Sőt, adott esetben több kötelezés kombinációjára is sor kerülhet, de nem lehet a terhelt teljesítő képességét meghaladó mértékű.

¹ Kommentár 1989, §153a, Rn. 28.

A terheltnek meg kell tudnia, hogy milyen tényállás elkövetése terheli, és milyen intézkedésekre számíthat. Hozzájárulására kivétel nélkül szükség van, melynek ki kell terjednie a kilátásban helyezett kötelezések részleteire (teljesítési módra, határidőre) is. A terheltnek az a puszta kijelentése, hogy "a kötelezésekben bele fog egyezni", nem elég. Akkor lehet a terhelt hozzájárulását megadottnak tekinteni, ha azt az ügyész, illetve a bíróság kielégítőnek tartja. A terhelt javaslatot tehet a kilátásban helyezett kötelezések/utasítás formájára, és kérheti a teljesítés módjának változtatását, melynek elfogadása az ügyésztől, illetve a bíróságtól függ.

A terhelt a hozzájárulását mindaddig visszavonhatja, amíg a kötelezettségeit teljes egészében nem teljesíti, vagyis a hozzájárulása ellenére szabad marad a tekintetben, hogy végül teljesít vagy sem.

Az elrendelhető kötelezések és utasítások

Az elrendelhető kötelezések és utasítás köre korábban szigorúan körülhatárolt volt. Így, ha a 153a. §-ban felsoroltakon kívüli intézkedés alkalmazására volt szükség, akkor az eljárást a hagyományos módon kellett lefolytatni. Az 1999. december 28-tól hatályos módosítással a rendelkezésben előírányzott kötelezések köre csak felsorolás jellegű, melyet a *"Kötelezésként vagy utasításként különösen szóba jöhet..."* megfogalmazás támaszt alá. A 153a. § (1) bekezdés 1-3. pontja tartalmazza a kötelezéseket (kárijóvátétel, pénzösszeg fizetése közhasznú szervezet vagy az államkincstár javára, köz érdekében végzett munka), a 4-6. pont pedig az utasításokat (tettes-áldozat egyezség, KRESZ tanfolyamon való részvétel tartási kötelezettség teljesítése).¹ Egyéb kötelezés is elrendelhető, de ezeknek összhangban kell lenniük az elkövetett bűncselekménnyel, nem lehet speciális törvényi szabályozás miatt más jogterületre utalni, és meg kell felelniük az alkotmányjogi követelményeknek is.²

A kötelezések és az utasítások egymással kombinálhatók, de egyik elrendelése sem jelenthet teljesíthetetlen szolgáltatást. Ez a szabály azzal indokolható, hogy az elkövető teljesítési készségét a diverzió során nem lehet meg nem engedett mértékben kihasználni.

A kötelezések/utasítás teljesítésére, figyelembe véve a rendelkezés célját, rövid tartamú határidőket kell meghatározni. A tartási kötelezettségnél maximum egy év határozható meg, a többi rendelkezésnél pedig legfeljebb hat hónap.

A kárijóvátétel

A kárijóvátétel a jogbéke helyreállításának áldozatorientált módszere. Előnye, hogy a sértett kára gyorsabban megtérül, és olyan kárigények kielégítésére is lehetőség van, melyek polgári jogi úton nem érvényesíthetők. Az utóbbi években a kárijóvátétel jelentős büntetőpolitikai szerepet kapott, mert megdőlt az a korábbi felfogás, hogy a kárijóvátételt a polgári eljárásra kell hagyni. Így, amennyiben célszerű, és a károkozás ténye megállapítást nyert, továbbá a kárt még nem kompenzálták (a tettes vagy harmadik személy, pl. biztosító),

¹ KMR 28 Juli 2001, Rn. 18.

² Beulke, W.: Strafrecht, 5. neugearbeitete Auflage, C.F. Müller Verlag, Hüting GmbH & CO. KG., Heidelberg, 2001., Rn. 337c.

valamint polgári jogi úton érvényesíthető kára van a sértettnek,¹ el kell rendelni a kárjótételt, és a többi intézkedéssel szemben előnyben kell részesíteni.

Míg a Btk. 56b. § (2) bekezdésének 1. pontjában foglaltak szerint az elítéltnak az okozott kárt *"tőle telhetően kell jóvátenni"*, addig a 153a. § (1) bekezdésének első fordulata 1. pontjában konkrétan meg kell határozni a teljesítés pontos mértékét, amely nem haladhatja meg a teljes kár nagyságát, de jóval alatta sem maradhat. A körülhatárolás a teljesítésre előírt határidő miatt szükséges, és így elkerülhető annak bonyodalmas és terjedős vizsgálata, hogy a terhelt valóban képességeinek megfelelően teljesített-e.² Ha a terhelt jóvátette a cselekménye által okozott kárt, akkor a polgári igény érvényesítése kizárt.

Fölmerül az a kérdés, hogy milyen mértékű kárjótételt kell a terheltnek szolgáltatnia, azaz a sértett teljes kárát meg kell téríteni vagy elegendő csak egy részét. Ha abból indulunk ki, hogy az eljárás célja nem a sértett teljes kára megtérülésének elősegítése, továbbá, hogy a bűnüldöző szerveknek nem kötelessége a kár nagyságának pontosan megállapítása,³ (csak arra kell ügyelniük, hogy a kár jótételét szolgáló teljesítés az okozott kár nagyságát ne lépje túl), illetve a kárjótétel felső határát a polgári jog szerint érvényesíthető kár adja (ez alatt azonban a bíróság szabadon állapíthatja meg a mértékét), akkor megállapíthatjuk, hogy a diverzió feltétele nem a teljes kár megfizetése.

A 153a.§ keretében használt kárfogalom nagyrészt fedi a polgári jogi kárfogalmat, de azzal nem azonos, mert a kárjótétel elrendelése nem a polgári jogi igény kielégítését, hanem a bűnüldözéshez fűződő társadalmi érdek elhárítását szolgálja.

Az anyagi káron kívül immateriális kár is érvényesíthető, így például becsületsértésnél írásos vagy szóbeli bocsánatkéréssel, fájdalomdíj fizetésével kompenzálható. Elsősorban natural restitutiora kell törekedni. Ha ez nem lehetséges, akkor a kárjótétel pénzfizetés formájában vagy egyéb teljesítéssel (pl. rágalmas visszavonása) valósul meg.

Alkalmazásának gyakorisága a törvény által előírt elsőrangúság ellenére is rendkívül csekély. 1977-ben az összes ügyészi vádról való lemondás során elrendelt kötelezések 1,5%-át képviselte, 1983-ban pedig abszolút mélypontot ért el, alig 0,5%-ot. Az 1983 és 1987. (1987-ben 0,8%, ezzel szemben a pénzbírság 98,3%-ot) közötti emelkedés az 55. Német Jogásznapi volt köszönhető, melyen kiemelkedő szerepet kapott a kárjótétel és a sértett helye a büntetőjogban.⁴

Pénzösszeg fizetése közhasznú intézmény vagy az állampénztár javára

A kárjótétellel ellentétben itt nem egy konkrét személy (sértett vagy hozzátartozója) számára kell a terheltnek fizetnie, hanem egy közhasznú szervezet (pl. egyesület, alapítvány) vagy az állam javára.

¹ Kurzkomentar 1989, §153a, Rn. 15.

² Kommentar 1989, §153a, Rn. 26.

³ Kurzkomentar , §153a, Rn. 16.

⁴ Schöch, H. in: Wassermann (Hrsg.), AK-StPO, §153a., Rn. 6.

Ez a leggyakrabban alkalmazott kötelezési forma. Elsősorban akkor kerül rá sor, ha a sértettnek polgári jogi értelemben vett kára nem keletkezett vagy ennek kielégítését a sértettre bízták, de ezzel a társadalom érdeke az elkövető felelősségre vonására még nem lett elhárítva. Összege gyakran igazodik a Btk. 46.§ (2) bekezdésében alkalmazott pénzbüntetés mértékéhez, azt azonban nem érheti el. A fizetendő összeg nagyságának megállapításánál az arányosság elvére, illetve a terhelt vagyoni és szociális viszonyaira kell tekintettel lenni. A gyanúsítottat anyagi teljesítő képességét meghaladó mértékű pénzüsszeg fizetésére nem lehet kötelezni.

A közhasznú szervezet számára fizetendő pénzüsszegnél meg kell próbálni a szervezetet a tettes általa elkövetett cselekménnyel összhangba hozni (pl. állatkínzás esetén állatmenhely számára, cserbenhagyásnál a mentőszolgálat részére, rongálásnál- parktisztításra).

Mivel az állam nem közhasznú szervezet, ezért a 153a.§ (1) bekezdésének 2. pontjában kifejezetten nevesítve van, de nem élvez elsőbbséget a közhasznú szervezetekkel szemben. Általában a bíróság által gyakorolt eljárás megszüntetés esetén akkor kerül sor a pénzbírságnak az állam javára való megfizetés elrendelésére, az addigi eljárás jelentős költségeket okozott.¹

Az elmúlt évek alatt szinte kizárólag karitatív szervezetek javára kellett a pénzüsszeget megfizetni, az utóbbi években azonban az államkincstár egyre inkább előtérbe kerül.

Köz érdekében végzett munka

A közmunka válasz arra az érvelésre, hogy a pénzüsszeg megfizetése nagyfokú diszkriminalizációhoz vezethet, mert általa valójában a jómódúak mentesülhetnek a hagyományos eljárás következményei alól.

E diverziós rendelkezés szerint, ha olyan terhelttel szemben kell diverziót alkalmazni, aki nincs abban az anyagi helyzetben, hogy a pénzüsszeget ki tudja fizetni, akkor jöhet szóba a közmunka elrendelése. A köz érdekében végzett munka végezhető karitatív szerveknél, kórházakban, gondozó otthonokban, de ide tartozik az erdők, utcák, parkok tisztítása is.

Tettes-áldozat egyezség

Önálló büntetőjogi szankcióként a kárjótétel és a tettes-áldozat egyezség² az általános büntetőjogban sokáig nem volt jelen. Az első reformlépések a fiatalok büntetőjogi törvényéhez 1990-ben fűzött novellában valósultak meg. A felnőttek számára felállított projektek sikerességét követően a tettes-áldozat egyezséggel és a kárjótételt a büntetések és az intézkedések mellett

¹ Löwe-Rosenberg: Grosskommentar. Die StPO undGVfgesetz, 24. Auflage, 1984., 2. Band §§ 112-197, § 153a., Rn. 32. (a továbbiakban: Kommentar 1984)

² Pfeiffer szerint a tettes-áldozat egyezség "trójai faló" a hagyományos szankció rendszerben, mert feloldja a formális garanciákat és reprivatizálja a büntetőeljárást a megegyezéssel. in: Pfeiffer, C., ZRP, 1992., S. 338.

"harmadik útként" 1994-ben beépítették a bűnözés elleni harcról szóló törvénnyel a Btk.-ba 46a. §-ként.¹

A rendelkezés bevezetését követő évben 4.204.153 olyan személy közül, aki ellen nyomozást indítottak, mindössze 9.000 ügye (fiatalkorúak és felnőttek együtt) intéződött el a Btk. 46a.§ alapján.² Az ezt követő időszakban sem lett kihasználva ez az intézmény az előirányzottaknak megfelelően. A tettes-áldozat egyezség szélesebb körben való alkalmazása érdekében újabb törvénytervezetre készült a Szövetségi Igazságügyi Minisztérium 1999. derekán, amely végül 1999. december 28-án lépett hatályba. E törvény legfontosabb elemei (melyek a tettes-áldozat egyezség beépítését szolgálták a Be.-be): a 155a.§, a 155b.§ beiktatása, valamint a 153a.§ kibővítése.

A 155a.§ a tettes-áldozat egyezség eljárásjogi alapformája. Eszerint a bíróságoknak és ügyészségeknek az eljárás minden stádiumában vizsgálniuk kell a tettes-áldozat egyezség lehetőségét, és az alkalmas esetekben elő kell azt segíteniük. Ha a sértett kifejezetten ellenzi, nem alkalmazható.

Az első lépés az, hogy a bíró vagy az ügyész felhívja az elkövető és a sértett figyelmét a megegyezés lehetőségére. Ezt követően a törvény előírása szerint közre kell abban működniük, ami túlmutat az előbbiekben említett kioktatáson és a megegyezés lehetőségének felkínálásán. Adott esetben maga a bíró vagy az ügyész közvetíthet a két fél között, és lefolytathatja a megegyezést.³ Végül vagy bekapcsolják a megegyezéssel foglalkozó szervet, vagy az eljárást a 153a.§ szerint folytatják le.

A rendelkezés tudatosan nem tartalmaz részletes szabályokat, mert azok kidolgozását az egyes tartományokra bízták. Van, aki bírálja ezt a megoldást, mert a tettes-áldozta megegyezés alkalmazásából nincsenek kizárva a közepes és a súlyos bűncselekmények, ezért nem tűnik szerencsésnek, hogy iránymutatás és előírás nélkül bízzák a tartományokra egy olyan eljárás részletszabályainak a kidolgozását, melynek büntető karaktere van, és célja a hagyományos büntetéstől való mentesítés, illetve a büntetés jelentős enyhítése. Az egyes tartományok mindezülig nem siettek különösebben ezen szabályok kidolgozásával.⁴

A 155b.§ a tettes-áldozat egyezség létrejötte érdekében személyes adatok közlésére ad lehetőséget. Eszerint az ügyészség, illetve a bíróság a megegyezés vagy a kárjövátétel elérése céljából hivatalból vagy a megegyezést elősegítő szerv kérelmére közli a megegyezésben részt vevő

¹ A Btk. 46a.§ a következőkről rendelkezik: 1. Ha a tettes azon fáradozik, hogy a sértettel kiegyezzen, és a cselekménye által okozott kárt teljesen vagy jelentős részben jóváteszi vagy legalább komoly szándékot mutat a jóvátételre, vagy 2./ abban az esetben, melyben a kárjövátétel tőle jelentős személyes szolgáltatást, lemondást kíván és az áldozatot egészében vagy jelentős részben kártalanítja, úgy a bíróság a büntetést a Btk. 49.§ (1) bekezdése alapján csökkentheti, illetve ha egy évnél nem hosszabb szabadságvesztés büntetés vagy pénzbüntetés esetén a napi tételt 36 napnál nem többen határozzák meg, a büntetéstől el lehet tekinteni.

² Tolmein, O.: Neue Hoffnung für den Täter-Opfer-Ausgleich?, ZRP, Heft 10, S. 410.

³ Ez azonban azzal a veszéllyel járhat, hogy a felek (főleg a terhelt) túl nagy nyomás alá kerülnek a két állami szerv autoritása miatt. in: Tolmein, S. 410.

⁴ Tolmein, S. 409.

személyekre vonatkozó szükséges személyes információkat. Az egyezség létrejöttét segítő szerv is végezhet nyomozást ilyen információk kiderítése érdekében, illetve azokat feldolgozhatja, használhatja a megegyezés érdekében. A 155b.§ (2) bekezdés szerint azonban a megegyezés létrejöttét segítő szerv maga csak akkor végezhet személyes adatok kiderítésére irányuló nyomozást, illetve ezeket az információkat akkor dolgozhatja fel és használhatja, ha az érintettek ehhez hozzájárulnak és a tettes-áldozat megegyezéséhez szükséges.

A szerv tevékenységének elvégzése után értesíti az ügyészséget vagy a bíróságot. Azokat az iratokat, melyek személyekre vonatkozó információkat tartalmaznak, a büntetőeljárás befejezését követő egy év elteltével meg kell semmisíteni.

A tettes-áldozat egyezség fogalmát illetően nincs egységes definíció,¹¹⁴ ezért az Alkotmánybíróság a Btk. 46a.§ 1. (tettkiegyenlítés) és 2. (kárjövátétel) pontja közötti különbségtételből vezeti le.¹ Eszerint a tettes-áldozat egyezség magába foglalja mind a vagyoni, mind a nem vagyoni károk jóvátételét. Központi eleme azonban a bűncselekmény pszichikai feldolgozás a mindkét oldalon, és a pénzbeli jóvátétel csak kívánatos mellékhatás. A kárjövátételnél a hangsúly kizárólag a vagyoni káron, pénzbeli kártérítésen van.

Problémákat vet fel a büntetőeljárásbeli tettes-áldozat egyezség és a Btk. 46a.§-ának eltérő szabályozása. Míg a Btk. 46a.§ alkalmazásánál² elég az elkövető "igyekezete", addig a Be. 153a.§ (1) 5. pontjánál "valóban igyekszik" megfogalmazás található. Érthetetlen, hogy miért szigorúbb a be. törvény feltétele, mikor az csak vétség esetén jöhet szóba, míg a Btk. 46a.§ büntett esetében is alkalmazható.³ További kétely a 153a.§-ba épített tettes-áldozat egyezséggel kapcsolatban, hogy az eljárás megszüntetése a tett által okozott kár teljes vagy jelentős részének jóvátételétől, illetve a jóvátételre irányuló komoly igyekezettől függ. Ezek szerint a tettes akkor is előnyben részesíthető, ha a megegyezés nem jön létre a felek között. Nyitva marad az a kérdés is, hogy a megegyezés a kísérleti modellekhez hasonlóan formális eljárásban, harmadik személy, a közvetítő részvételével zajlik-e, vagy elég-e a tettes igyekezete és személyes kárjövátétele. Végül nem tisztázott az sem, hogy mi történik akkor, ha az elkövető kész a sértettel megegyezni, de az ügyész nem akarja a megegyezést támogatni, és az ügyet a megegyezést elősegítő szervhez utalni. Mit tehet az a terhelt, aki szintén kész a megegyezésre, de lakóhelyén nincs ezzel foglalkozó szerv? A kiegyezés megakadása esetére sincs szabály.⁴

A tettes-áldozat egyezség alkalmazásának iránya válaszütt előtt áll: az egyik lehetőség az igazságszolgáltatás tehermentesítésének és az eljárás gyorsításának az elősegítése, a másik az áldozat érdekeinek előtérbe helyezése azáltal, hogy eljárásbeli helyzetét javítják, illetve elősegítik az elkövetőnek tette konstruktívabb feldolgozását.

¹ Weber, V: Den Täter-Opfer-Ausgleich stärken, DRiZ, Februar/2000., S. 42.

² Ugyanez vonatkozik a Fkb. törvény 10.§ 7. pontjára, illetve a 45.§ (2) bekezdésének 2. mondatára.

³ Weber, S. 43.

⁴ Tolmein, S. 410-411.

Tartási kötelezettség teljesítése

A Btk. 56c.§ (2) bekezdésének 5. pontjában szereplő utasításról van itt szó, ami abban különbözik a Btk-belitől, hogy a teljesítendő tartási kötelezettséget pontosan meg kell határozni. Általában pénzfizetéssel kell teljesíteni, ami nem lépheti át a fennálló tartozás összegét. Kivételesen természetbeni teljesítés is elfogadható, ha pl. a terhelt gazdálkodó és a jogosult elfogadja.

Alkalmazására általában a Btk. 170b.§-ban megfogalmazott tartási kötelezettség megsértése esetén kerül sor, a törvény azonban nem zárja ki más esetekben való elrendelését sem (pl. tartási kötelezettség megállapítására irányuló perbeli csalás vagy hamis tanúvallomás esetében).

KRESZ tanfolyamon való részvétel

Ezt az utasítást a Közlekedésről és más törvények módosításáról szóló 24.4.1998-as törvény (4) bekezdése fűzte a 153a. § (1) bekezdéséhez.¹ Közlekedési bűncselekmények elkövetése esetén rendelhető el.

A 153a.§ (1) bekezdés szerinti eljárás menete a következő:

Ha a lefolytatott nyomozás a 153a.§ (1) bekezdés alkalmazásának lehetőségét mutatja, a rendőrség az ügyész elé terjeszti az ügyet. Az ügyész tisztázza a kár nagyságát és a terhelt teljesítő képességét. Ezután jön az elrendelhető kötelezések/utasítások konkretizálása az adott ügyre, illetve az ideiglenes vádlemondáshoz szükséges hozzájárulások megszerzése. Az ügyésznek praktikus okból először a bíróságot kell megkeresnie, melyre csak akkor nincs szükség, ha generalis minimum büntetéssel sem fenyegetett, idegen vagyon ellen irányuló és csekély kárt okozó vétségről van szó [153a.§ (1) bekezdésének hatodik mondata].

A bírósággal közölni kell az elrendelni kívánt kötelezést/utasítást és a teljesítési határidőt. A bíróság az ügyet visszaadja az ügyésznek, ha a tárgyalás kitűzésére nem illetékes vagy a hozzájárulását nem tartja szükségesnek (153a.§ (1) bekezdésének hatodik mondata kapcsolódva a 153.§ (1) bekezdés második mondatához).

A bíróság az ügyész által javasolt kötelezésekhez/utasításhoz nincs kötve, a rendelkezés keretén belül elrendelhet más is. Ilyenkor az aktát ezzel az új rendelkezéssel küldi vissza az ügyésznek. Ebben az esetben akkor lehet a hozzájárulást megadottnak tekinteni, ha az ügyész igazodik a bíróság által javasolt intézkedéshez.

Miután a bíróság jóváhagyja az ügy diverziós elintézését és a diverzió előirányzott formáját, meg kell szerezni a terhelt beleegyezését, melyre minden esetben szükség van, de kényszeríteni nem lehet. Mivel a gyanúsítottnak fontos döntést kell hoznia, ezért számára a diverziós eljárás és a teljesítendő kötelezettségeket részletesen el kell magyarázni. Az ügyész ajánlatának elfogadására az ügyész által meghatározott gondolkodási határidő áll a rendelkezésére. Ennek azonban elégnek kell lennie ahhoz, hogy a terhelt a védőjével értekezessen.

¹ KMR 28 Juli 2001, Rn. 27.

Ha a terhelt nem mutat hajlandóságot a kötelezés teljesítésére, a rendelkezés nem tudja a fő célját, az eljárás gyorsítását elérni. Ebben az esetben az eljárást a hagyományos módon kell lefolytatni.

Ha a diverzió törvényi feltételei fennállnak mind az ügyésznek, mind a bíróságnak alkalmaznia kell. A törvény „*lemondhat*” megfogalmazása zavaró, mert a feltételes mód használata nem mérlegelési lehetőségre utal, hanem a Be. 152.§ (2) bekezdésében megfogalmazott legalitás elvétől, illetve a Be. 170.§ (1) bekezdésében előírt vádemelési kényszertől való eltekintés lehetőségére.¹

Az ügyész a teljesítendő kötelezéseket, a teljesítés határidejét és a vádemelésről való ideiglenes lemondás tényét tartalmazó intézkedését közli az érdekelttekkel. A feljelentőt pusztán a vádról való ideiglenes lemondás tényéről tájékoztatja, kivéve, ha ő az elrendelt kötelezések teljesítésének címzettje. Ekkor fel kell arra hívni, hogy jelezze, ha a teljesítés teljes egészében megtörtént a gyanúsított részéről. A terhelt a rendelkezés kézbesítése útján értesül az ügyész döntéséről, melyben utalni kell arra, hogy a kötelezések/utasítás teljesítéséért egyedül ő felelős, és ha a megadott határidőben nem vagy nem hiánytalanul teljesít, akkor sor kerül a rendes eljárás folytatására.

Az ügyész rendelkezését a terhelt nem támadhatja meg, mivel hozzájárulását adta. Ha pedig a hozzájárulását a későbbiekben megbánja, az eljárás folytatását kikényszerítheti azáltal, hogy a meghagyásokat/utasítást nem teljesíti. A sértett sem élhet a vádemelés kikényszerítésével [Be. 172.§ (2) bekezdésének harmadik mondata], az ügyészi döntés ellen mindig beterjeszthető felügyeleti panasznak pedig csak akkor lehet eredménye, ha a cselekményt bűncselekmény helyett tévesen minősítette vétségnek az ügyész.²

Ugyanabban az ügyben az eljárás újrakezdésére két esetben van lehetőség: ha a vádemelésről való ideiglenes lemondás után derül ki, hogy a cselekmény nem vétség, hanem bűntett, és ha a gyanúsított nem teljesíti a számára elrendelt kötelezéseket.

A kötelezések/utasítás határidőben való teljesítését az ügyész ellenőrzi. A további eljárás egyedül attól függ, hogy a gyanúsított határidőben teljes egészében eleget tett-e a vállalt kötelezettségeknek.

Ha időközben a terhelt teljesítési képessége jelentősen megváltozik vagy a személyi körülményeiben következik be olyan változás, ami miatt a kiszabott meghagyás/utasítás teljesítése lehetetlenné válik, indokolt lehet a hivatalból való változtatás, melyre az ügyész jogosult (a gyanúsított nem kezdeményezheti) a terhelt hozzájárulásának beszerzése után. Ez főleg adminisztrációs teherrel jár, mert a terhelt számára ez a fajta utólagos módosítás mindenképpen előnnyel jár. A bíróság hozzájárulására nincs szükség (akkor sem, ha az ideiglenes vádemelésről való lemondásához kellett a hozzájárulása), mely a gyorsítás céljával magyarázható. Ez a tény azonban magában hordozza azt a veszélyt, hogy bírói kontroll nélkül maradnak az ügyész által elrendelt intézkedések. A rendelkezéshez ezért legalább annyit hozzá kellene fűzni, hogy a változtatás lényeges nem lehet, és még általa elháríthatónak kell lennie a terhelt büntetőjogi felelősségre vonásához fűződő társadalmi érdeknek. Előfordulhat az az eset is, hogy a kiszabott

¹ Kommentár 1984, §153a., Rn. 49.

² Kommentár 1984, §153a., Rn. 54.

meghagyást/utasítást törölni kell, melyhez nincs szükség sem a bíróság, sem a terhelt hozzájárulására. Akkor kerülhet erre sor, ha a kötelezések elrendelésénél téves feltevésből indulnak ki (pl. a kárjótételnél a sértett kára már valahonnan valamilyen formában megtérült).

A teljesítési határidő legfeljebb három hónapra való meghosszabbítására, mely szintén nem igényel bírói, illetve terhelti beleegyezést, csak egy ízben kerülhet sor.

Az eljárást folytatni kell, ha a terhelt egyáltalán nem, csak részben vagy nem határidőben teljesít. A részteljesítés visszaszolgáltatására nincs lehetőség. Ha viszont a teljesítés elkészült, és emiatt már nem fogadható el, a teljesítés visszajár.

A vádemelésről való végleges lemondás¹ feltétele a terhelt határidőbeli és hiánytalan teljesítése. Ha ez nem történik meg, az eljárást attól függetlenül folytatni kell, hogy a nem teljesítés a gyanúsítottak felróható-e vagy sem.

Érdekes kérdést vet fel a részbeni teljesítés, mert erre nézve nincs törvényi szabályozás. A már teljesített kötelezés visszaszolgáltatása nem lenne célszerű, mert a terheltnek a sértett igényeit valamilyen formában és mértékben ki kell egyenlítenie. Törvényi rendelkezés hiányában a részbeni teljesítést azonban nem lehet beszámítani sem a később kiszabásra kerülő szabadságvesztésbe, sem a pénzbüntetésbe. A bíróság a részteljesítést egyedül a büntetés kiszabásánál veheti figyelembe.²

Ha a teljesítés az előírt módon megtörtént, az ügyész olyan rendelkezést ad ki, melyben megállapítja, hogy a terhelt a számára előírt kötelezést/utasítást teljesítette, ezért a vádemelésről véglegesen lemond, a további eljárás elmarad. Emellett az ügyész a feljelentőt és a sértettet is értesíti a vádemelésről való végleges lemondásról.

A Be. 172.§-a a sértett számára biztosítja a vádemelés kikényszerítéséhez való jogot³. A diverziós eljárással kapcsolatban a Be. 172.§ (2) bekezdés 3. mondata azonban ezt a lehetőséget csak a 153a.§ (1) bekezdésének 1. és 6. mondatával összefüggésben említi és teszi lehetővé. Ebben az eljárásban a sértett csak annak megvizsgálását kérheti, hogy a terhelt ténylegesen teljesítette a kötelezést/utasítást, és ezáltal beállt-e az eljárási akadály.⁴

A gyanúsított számára annak van a legnagyobb jelentősége, hogy az eljárás véglegesen befejeződik-e, vagy a vádemelésről való végleges lemondás után a büntetőeljárás ismételten újra kezdhető-e az ügyében.

¹ A 153a.§ (1) bekezdésének megfogalmazása nem igazán szerencsés, mert egyértelműen nem mondja ki, hogy a kötelezés és az utasítás teljesítése után a vádemelésről véglegesen le kell mondani, és erre a tényre csak a 153a.§ (1) bekezdésében található egyes mondatok közötti összefüggésből lehet következtetni.

² Kommentár 1984, § 153a., Rn. 69.

³ A vádemelés kikényszerítésére akkor van lehetősége a sértettnek, ha egyidejűleg ő tette a feljelentést, amely alapján az ügyész nem emelt vádat, illetve az eljárás lefolytatásáról lemondott. A vádemelés kikényszerítésének indítványozására a sérelmezett döntésről való tudomásszerzésétől számított két hét áll a rendelkezésére.

⁴ Kommentár 1984, § 153a., Rn. 72.

Miközben a vádemelésről való ideiglenes lemondás esetén még lehetséges az eljárás folytatása, a kötelezés/utasítás teljesítésével az eljárás további folytatására főszabály szerint nincs lehetőség, a vád elenyészik, az ügyet nem lehet többé vétségként nyomozni, de nem kizárt új eljárás indítása büntett miatt. Újabb eljárásra pedig csak akkor kerülhet sor, ha utólag felmerült tények vagy bizonyítékok alapján kiderül, hogy a cselekmény nem vétség, hanem büntett, illetve ha az ügyész a cselekményt helytelenül minősítette vétségnek.

Ha az ügyész a vádemelésről való lemondásról saját joga [153a.§ (1) bekezdésének 6. mondata] és nem a bíróság egyetértése alapján dönt, akkor nincs szó a vád jogszerű felhasználásáról, minden további nélkül folytathatja eljárást.¹

A 153a.§ (1) bekezdése alapján elrendelt diverziós rendelkezések nem kerülnek be a bűnügyi nyilvántartásba, így az elkövető nem válik büntetett előéletűvé. Az ügyész ilyen jellegű döntése csak akkor kerül regisztrálásra (a közlekedési központi nyilvántartásba), ha a bűncselekmény a közlekedésben való részvétellel függ össze.

Az eljárás megszüntetése a 153a.§ (2) bekezdés szerint:

A 153a.§ (2) bekezdése alapján a bírói szakaszban is lehetőség van az eljárás megszüntetésére², amennyiben az ügyész vádat nem ejti el. Általában akkor kerül sor a bírói diverzióra, ha a tettes bűnösségének csekély súlya vagy egyéb körülmények csak a tárgyaláson derülnek ki. A gyakorlatban korábban gyakran előfordult, hogy az ügyész kényelmességéből inkább a vádemelést választotta a diverzió helyett.³

A 153a.§ (2) bekezdésének ugyanazok az anyagi jogi feltételei, mint a 153a.§ (1) bekezdésének. A bíróság az ügy további felderítése érdekében kérheti az ügyészt a nyomozás lefolytatására, beszerezhet környezettanulmányt, ha speciális kötelezés elrendelése van kilátásba helyezve.

Az elrendelni szándékozott kötelezés/utasítás konkretizálása után a bírósági tanács elnöke először az ügyészt keresi meg hozzájárulása megszerzése érdekében, és közli vele az elrendelendő kötelezést/utasítást. Ezt követően a vádlott hozzájárulását kell beszerezni.

A bíróság az eljárás ideiglenes megszüntetéséről mindig határozatot hoz, amely tartalmazza az ideiglenes megszüntetés tényét, a vádlott által teljesítendő kötelezést/utasítást és a teljesítési határidőt. A határozat indokolást nem tartalmaz, így a vádlottat, amennyiben a tárgyaláson alkalmazza a bíró a diverzió, a nem teljesítés következményeiről szóban ki kell oktatni, egyéb esetben pedig a határozathoz fűzöttékben kell erre a tényre utalni.

A bíróságnak ez a határozata nem támadható meg. Ha azonban hiányzik az ügyész vagy a vádlott hozzájárulása, akkor a jogosultak a Be. 304.§-a alapján panasszal élhetnek. Az ügyész amiatt is panasszal élhet, ha a cselekményt tévesen bűncselekmény helyett vétségnek minősítette.

¹ Kommentár 1984, § 153a., Rn. 74.

² Az eljárásról lemondás feltételeinek vizsgálatára sor kerülhet az eljárás résztvevőinek indítványára vagy a bíróság saját kezdeményezésére.

³ Kommentár 1984, § 153a., Rn. 80.

A vádlott számára az eljárásnak ebben a szakaszában is mindig nyitva áll a nem teljesítés lehetősége, amely szükségszerűen az eljárás folytatását vonja maga után.

A bíróságnak az eljárást ideiglenes megszüntetése szintén korlátozott eljárási akadályt eredményez, ezért a teljesítési határidő alatt a bíróság is csak akkor folytatja az eljárást, ha a cselekményt tévesen vétségnek minősítette.

A kötelezés/utasítás teljesítését a bíróság ellenőrzi. Az ügyészhez hasonlóan a bíró is megváltoztathatja vagy eltörölheti az elrendelt kötelezést/utasítást, és a teljesítési határidőt is szintén csak egy ízben, legfeljebb három hónapra hosszabbíthatja meg. A megváltoztatáshoz szükséges a vádlott hozzájárulása, a törléshez és a teljesítési határidő hosszabbításához azonban sem az ügyész, sem a vádlott beleegyezésére nincs szükség.

Az eljárást folytatni kell, ha a vádlott nem teljesíti egészben a kiszabott kötelezéseket. Az eljárás folytatásáról értesíteni kell a vádlottat, melyet össze lehet kötni a tárgyalásra való idézéssel. Az eljárás folytatása nem jár automatikusan ítéletet hozatallal, mert eljárás megszüntetésére a Be. egyéb lehetőségei (153.§, 154.§, 154b.§) alapján is sor kerülhet.¹

Ha a vádlott megfelelően teljesíti a számára előírtakat, a bíróság az eljárást határozattal véglegesen megszünteti.

A bíróságnak ez a döntése csupán a kötelezés/utasítás teljesítése esetén jelent eljárási akadályt, és ha a teljesítés ellenére a vádlottal szemben mégis új eljárást indítanak, úgy a teljesítés miatt fellépő eljárási akadály következtében a Be. 206a.§-a² szerint kell eljárni.

Ha utólag kiderül, hogy a vádlott csak részben vagy egyáltalán nem teljesített, és a bíróságot a teljesítéssel kapcsolatban megtévesztették, úgy az eredeti eljárást kell folytatni. Amennyiben utólag az derül ki, hogy az ügyész a cselekményt tévesen minősítette vétségnek, nem a régi eljárást kell folytatni, hanem újat kell indítani.

A bíróságnak ezt a döntését sem regisztrálják a központi bűnügyi nyilvántartásban.

III. Összegzés

A világszerte jelentkező magas bűnözési ráta és a kriminalitás megváltozott struktúrája mellett gyakorlatilag megoldhatatlan minden bűncselekmény elkövetője esetén betartani a hosszadalmas és bonyolult eljárást. Emiatt elkerülhetetlen az ügyek perökonómiai, szociálpolitikai, illetve kriminálpolitikai szelektálása.

A diverzió alkalmas a büntető igazságszolgáltatás megváltozott feladatainak ellátására és problémáinak megoldására. Része annak a büntetőpolitikai összkoncepciónak, hogy csökkentsék a büntetőjogi intervenciót, továbbá rajta keresztül érvényre juttatható a büntetőjog ultima ratioja.

¹ Kommentár 1984, §153a., Rn. 96.

² E rendelkezés szerint, ha a tárgyalás megnyitása után derül ki, hogy eljárási akadály áll fenn, a bíróság tárgyalás nélkül megszünteti az eljárást. Ez a döntés azonban azonnal benyújtandó panasszal megtámadható.

A német büntetőeljárásban a legalitás elvét sokáig garanciális jellegűnek és sérthetetlennek tekintették, de a többi európai országhoz viszonyítva korán felismerték a diverzió jelentőségét.

Kezdetben nem volt túl népszerű a diverzió sem az ügyészségek, sem a bíróságok gyakorlatában, az utóbbi évtizedben azonban jelentősen megnőtt a szerepe,¹ a 153a.§ pedig jóval túllépte az 1974-es törvény által előírányzott funkcióját.

A diverzió gyakorlata bár nem egységes², ennek ellenére a német büntető igazságszolgáltatásban szilárd helyet foglal el, és a kisebb súlyú bűncselekmények problémáinak hatékony kezelésére alkalmas intézményként tartják számon.

¹ Ezt támasztja alá egyrészt az a tény, hogy a miközben a nyomozási eljárások számának az 1981-es adatokéhoz (1.739.920) képest 1997-ben kétszeresére (2.266.976) növekedése mellett az ügyek 75%-ában alkalmazták a 153. és 153a.§-okat, másrészt a vádemelések számának visszaesése is (1981-ben 43,2% volt, 1997-ben 24,5%-ra csökkent) Az összes szankcióval sújtottak - ide értve mind a formális, mind az informális szankciókat - számaránya is visszaesést mutat (1981-ben 66%, 1997-ben már csupán 52%).

² Regionális eltérések mutatkoznak: pl. Bajorországban viszonylag ritkán alkalmazzák, ha pedig sor kerül rá, akkor inkább az interveniáló diverziót részesítik előnyben, északabbra, Schleswig-Holstein tartományban nagy gyakorisággal alkalmazzák a diverziót, elsősorban az egyszerű típusát. in: Heinz, W.: Sanktionierungspraxis in der Bundesrepublik Deutschland im Spiegel der Rechtspflegestatistiken, ZStW, 111 (1999), S. 481-483.

EGYESÜLETI HÍREK

DR. VENCZL LÁSZLÓ

RÖVID BESZÁMOLÓ A 2002. ÉVI KRIMINALEXPO ESEMÉNYEIRŐL

Az Ügyészek Országos Egyesülete a Legfőbb Ügyészséggel, mint hivatalos társszervezővel együttműködve, a Belügyminisztérium, a Biztonságos Magyarországért Közalapítvány és az Országos Bűnmegelőzési Tanács támogatásával immár tizenegyedik alkalommal, ez évben 2002. november 4-6. között **KRIMINALEXPO-IT-SEC'2002 “ Kommunikáció a biztonság világért, kommunikáció az integrációért “** címmel rendezte meg a hagyományos nemzetközi konferenciát és szakkiállítást a Budapest Kongresszusi Központban.

A rendezvényt Dr. Polt Péter legfőbb ügyész úr nyitotta meg.

A szervezők ezúttal is a szakmai párbeszédet, a bűnözéssel kapcsolatos társadalmi folyamatok komplex elemzését tartották a rendezvénysorozat vezérgondolatának.

A kezdetben kizárólag bűnüldözési jellegű konferencia ma már a biztonság szélesebb összefüggéseire is kiterjesztette tematikáját, hiszen az állami feladatok hatékony teljesítéséhez a “szolgáltató állam” nem nélkülözheti az informatika és telekommunikáció folyamatosan megújuló eszközeinek stratégiai szintű alkalmazását.

A rendezvény fővédnöke kezdetektől fogva a köztársasági elnök úr, a védnöki tisztségekre az igazságszolgáltatás vezetőit, a témával érintett minisztériumokat és országos hatáskörű szerveket kértük fel. A Kriminalexpo jellemzője, hogy a védnöki szervek egyben kiállítóként is megjelentek, bemutatva a legfrissebb technikai megoldásaikat, s egyúttal megfogalmazva a technikai fejlesztés aktuális irányait.

A rendezvény ez évben is több önálló tárgykörű, párhuzamosan zajló tanácskozásokból állt össze:

I. Bűnmegelőzési Konferencia

A Belügyminisztérium és a Biztonságos Magyarországért Közalapítvány tudományos tanácskozása.

II. IT-SEC – Informatikai-telekommunikációs, biztonsági és katasztrófavédelmi konferencia –

A modern technológia szerepe a biztonságos állam, a hatékony bűnüldözés és igazságszolgáltatás terén, a fejlesztések nemzetközi tendenciái. A biztonság szlogen jegyében a konferencia hagyományosan kiegészült a környezet-és katasztrófavédelem szempontjaival, s azok önálló tanácskozás keretében is megjelentek.

III. A korszerű büntetésvégrehajtás jogi és technikai feltételei a nemzetközi elvárások tükrében

A fenti témában a büntetésvégrehajtás hatékony, és a nemzetközi elvárásoknak megfelelő működésének szakmai- és technikai kérdéseit tekintették át a külföldi és hazai szakemberek a Legfőbb Ügyészség és a BVOP szervezésében.

IV. Az Európa Tanács számítógépes bűnözéssel kapcsolatos 2001. évi egyezményének (Convention on Cybercrime) utótalálkozója.

– Az ilyen tárgyú első nemzetközi egyezmény keretében 15 ország képviselői vitatták meg a modern információs technológiákkal kapcsolatos visszaélések, a bűnözés, a megelőzés és a bizonyítás elméleti és gyakorlati jogi kérdéseit.

Európa Tanács e tárgyban elfogadott egyezményének aláírására 2001. novemberében Budapesten került sor. Ekkor Magyarország vállalta az egyezmény folyamatos szakmai gondozását. Az egyezmény éves szintű szakmai fórumának ezúttal a Kriminalexpo konferencia adott otthont.

Örömkre szolgált, hogy az Európa Tanács által és BVOP által szervezett konferenciákon közel száz külföldi szakértő vett részt a Kriminalexpo különböző eseményein.

V. Műtárgyvédelmi szakmai nap

A Nemzetközi Kulturális Örökség Minisztériuma és a Belügyminisztérium a gyűjtők, a múzeumok és az egyházak képviselőinek bevonásával külön konferenciát szentelt a műtárgyvédelemnek.

A rendezvény önfenntartó, költségeit elsősorban a kiállítás bevételeiből fedezi. A támogatásokat a rendezők szakmai célokra fordítják, vagyis a bérleti díjakra és szolgáltatásokra, a védnöki körbe tartozó költségvetési szervek dolgozóinak térítésmentes, illetve kedvezményes részvételére; a szinkrontolmácsolás finanszírozására; valamint - a rendezvény regionalitásának kialakítása érdekében - a külföldi előadók, díszvendégek és résztvevők tartózkodásának támogatására.

A 2002. évi rendezvény szervezésének késői indulása s az alkalmas helyszínek hiánya, illetve a kiemelt bérleti díjak miatt kizárólag a Legfőbb Ügyészség folyamatos társszervezői hozzájárulása tette lehetővé az idei Kriminalexpo megrendezését.

Külön is szeretném felhívni a figyelmet arra hogy az eseményt személyesen is megtisztelte jelenlétével Henk Marquart Scholtz úr, a Nemzetközi Ügyészi Egyesület főtíkára, A Kriminalexpo záróakkordjaként tartott ünnepi ÜOE küldöttgyűlésen tartott beszédében külön is kiemelte, hogy a magyar egyesület és annak volt vezetői, az ezúttal Finkey-Díjakat kapott Dr. Hajdú Mária és Dr. Hegedűs András múlhatatlan érdemeit a mára tekintélyessé növekedett Nemzetközi Ügyészi Egyesület megalakításában.

Végezetül ezúton is szeretnék köszönetet mondani azon munkatársainknak, gépkocsivezetőknek, fogalmazóknak, ügyészeknek és ügyészségi vezetőknek, akik - egyesületi tagságtól függetlenül - a rendezvényt megelőzően, illetve annak helyszínén a szervező munkából folyamatosan és nagy lelkesedéssel,

önzetlenül vették ki részüket. Külön is szeretném köszönetemet kifejezni a Magyar Honvédség Légierő Zenekarának, amelynek tagjai térítésmentes előadás keretében járultak hozzá az ÜOE hagyományos Kriminalexpo fogadásán részt vett vendégek szórakoztatásához.

SÜMEGINÉ DR. TÓTH PIROSKA

VÁLOGATÁS A SZAKIRODALOMBÓL

Büntetőjog

Görgényi Ilona : A viktimológia alapkérdései. Osiris Kiadó, Bp., 2002. november 22.

dr. Kovács Gyula: A Büntető Törvénykönyv Különös részének vázlata I. (Btk.X-XV.fejezet) Lezárva: 2002.febr.28. Rejtjel Kiadó, Bp., 2002.

Közigazgatási Jog

Almási János: Elektronikus aláírás és társai. Sans Serif Bt. Bp., 2002.

Patyi András: Közigazgatási bíráskodásunk modelljei. Tanulmány a magyar közigazgatási bíráskodásról. Logod Bt. Bp., 2002.

Surányi Imréné – dr. Török Györgyi: SZJA Határátkelők I-II.

– Külföldi munkavállalók Magyarországon

– Magyar munkavállalók külföldön

KJK-KERSZÖV Kiadó, Bp.,2002.

Munkajog

Takács György – dr. Miholics Tivadar: Az új Munka Törvénykönyve – hatása és átültetése a gyakorlatba. Fórum Média Kiadó, Bp., 2002.

dr. Tálné dr. Molnár Erika: A közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény a gyakorlatban. Lezárva: 2002. máj. 1. IT Stúdió Kft. Szeged, 2002.

Polgári jog

Jani János – Ilosvai Gábor – Bölcskei János: Médiajogi kézikönyv I-II. Osiris Kiadó, Bp., 2002.

Kiss Gábor: A helyiségbérelti szerződés: Lezárva: 2002. júl. 1. KJK-KERSZÖV Kiadó, Bp.,2002.

Kontra Miklós – Hattyár Helga: Magyarok és nyelvtörvények. Teleki László Alapítvány, Bp., 2002.

Magyar Hivatalos Közlönykiadó: Hajózási Szabályzat Lezárva 2002.júl.1. MHK, Bp., 2002.

Petrik Ferenc: A kártérítési jog. Az élet, a testi épség, egészség megsértésével szerződésen kívül okozott károk megtérítése. HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó, Bp., 2002.

dr. Pozsgai Lajos (szerk.): Építési hibák A-tól Z-ig. Gyakorlati kézikönyv tervezőknek, kivitelezőknek (Jogi és műszaki előírások) Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft. Bp., 2002.

Általános téma:

Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések szótára. 2., átdolgozott kiadás. Akadémiai Kiadó, Bp., 2002.

Balázs Péter: Az Európai Unió külpolitikája és a magyar-EU kapcsolatok fejlődése. KJK-KERSZÖV Kiadó, Bp., 2002.

Fekete Mária – dr. Grád András: Pszichológia és pszichopatológia jogászoknak. HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó, Bp., 2002.

Gelencsér István: A jogi logika tudománya. Rejtjel Kiadó, Bp., 2002.

dr. Gyöngyösi Zoltán: Az élet és test feletti rendelkezések joga. Lezárva: 2002. jún. 30. HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó, Bp., 2002.

Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról. 5., átdolgozott, bővített kiadás. Magyar Országgyűlés, Bp., 2002.

Jakab András (szerk.) Jogérvényesítés – jogalkalmazás. Tudományos ülés (Budapest, 2001.dec.14.) Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK Bp., 2002.

ifj.Korsós Antal: Jogászportrék. Helikon Kiadó, Bp., 2002.

Open Society Institute: Az EU csatlakozási folyamat nyomon követése: a bírósági ítélkezés feltételrendszere. EU Q.E.D. Kiadó, Bp., 2002.

Szigeti Péter: Jogtani és államtani alapvonalak. Publicationes Jaurinensis op.7. Rejtjel Kiadó, Bp., 2002.

Tóth Károly (szerk.): In memoriam Nagy Károly egyetemi tanár (1932-2001). Acta Juridica et Politica Tomus LXI.F. 1-26.

dr. Wirth Béla: A bíróságok szervezete. A bírák jogállása és az igazságügyi alkalmazotti jogviszony. Lezárva: 2002. jan. 31. OITH SZOF Bp., 2002.

Znamierowski, Alfréd: Zászló-Enciklopédia. Nemzetek, országok és népek zászlóinak és lobogóinak legteljesebb kézikönyve. Athenaeum 2002 Kiadó, Bp., 2002.

~~E-SZÁMUNK SZERZŐI~~

DR. FAKÓ EDIT
PH.D.JELÖLT

DR.KURDI TÍMEA
ÜGYÉSZSÉGI FOGALMAZÓ
Budaörsi Városi Ügyészség

DR.MARTON SZILÁRD
ÜGYÉSZ
Győri Katonai Ügyészség

DR.PARTI KATALIN
munkatárs
OKKri

SÜMEGINÉ DR. TÓTH PIROSKA
KÖNYVTÁRVEZETŐ
Legfelsőbb Bíróság

DR. VENCZL LÁSZLÓ

ÜGYÉSZ
Katonai Főügyészség

DR. VOKÓ GYÖRGY
OSZTÁLYVEZETŐ ÜGYÉSZ
Legfőbb Ügyészség

Közlési feltételek

A Szerkesztőség szándékai és lehetőségei szerint vállalja olyan írások közlését, amelynek témája kapcsolatos az Ügyészek Országos Egyesületével, az ügyészséggel, az ügyészekkel vagy azok munkájával, főleg jogalkalmazói tevékenységével. Az elméleti és a gyakorlati tanulmányoknak tükröznie kell az adott téma széleskörű ismeretét, az abban foglaltak szakmai megalapozottságát. Ezen túlmenően az írás tartalma, gondolatisága nem állhat ellentétben az Ügyészek Országos Egyesületének Alapszabálya preambulumban megfogalmazott célokkal.

A kéziratot, amelynek tartalmaznia kell a szerző nevét, beosztását és szolgálati helyét, floppylemezen kell a Szerkesztőséghez eljuttatni. A cikkek terjedelme maximum 15 gépelt oldal lehet.

A Szerző hozzájárul ahhoz, hogy írásműve az Internet hálózaton is nyilvánosságra kerüljön.

A Szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására és korrigálására.

El nem fogadott kéziratot csak abban az esetben küldünk vissza, ha erre való igényét a Szerző a kézirat leadásakor bejelenti.

Ügyészek Lapja

alapítva 1993-ban

(© Ügyészek Országos Egyesülete)

Szakmai Érdekképviselési folyóirat

Kiadja az Ügyészek Országos Egyesülete

ISSN 1217-7059

A kiadásért felel: Dr. Hajdú Mária ÜOE elnöke

A szerkesztőség címe: 1881 Budapest, Markó u. 27.

Főszerkesztő: Dr. Virág Mária, Legfőbb Ügyészség

A szerkesztőség elnöke: Dr. Tamási Pál

Budapesti V.-VIII.-XIII. Ker. Ügyészség

A szerkesztőség tagjai:

Dr. Auer László, Legfőbb Ügyészség

Dr. Bíró Kornélia, Legfőbb Ügyészség

Dr. Ettig Antal Katonai Főügyészség

Dr. Nánási László, Bács-Kiskun Megyei Főügyészség

Dr. Szabolcsi László, Legfőbb Ügyészség

Munkatársak:

Bárd Johanna – tipográfia

Gárdonyi Kolos – tördelés

Merkl Zsuzsa – leírás